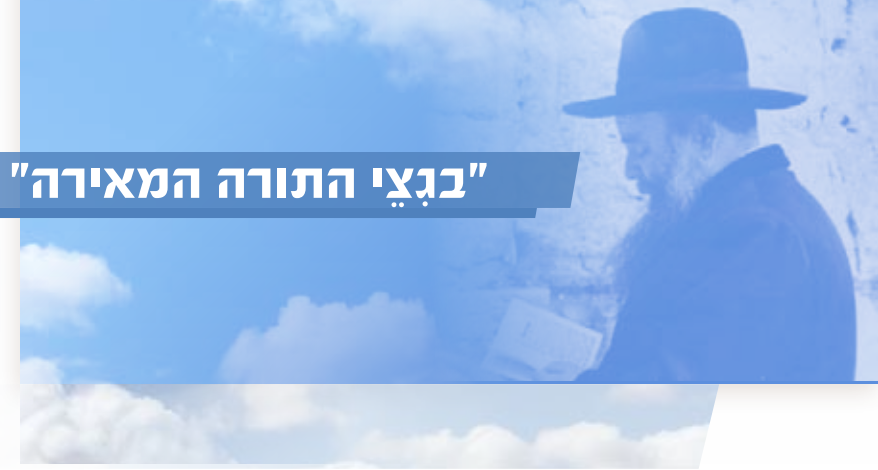

"בנצי התורה המאירה"

שער ד

דמותו של הרב גץ בתחומי הדעת:

א	תנ"ך
ב	תושב"ע
ג	מחשבת ישראל
ד	חינוך לחיים במשפחה
ה	חינוך לשוני
ו	ספרות
ז	הסטוריה
ח	חינוך מוזיקלי
ט	קולנוע
י	אנגלית

תחום הדעת: תנ"ך

בעקבות עמוד החסד הרב גץ בדרכו של אברהם אבינו - איש החסד והאמונה

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

1. היכרות עם דמותו של אברהם אבינו והעמקה בה מתוך העיון בפסוקים.
2. יצירת חיבור ערכי בין דמותו של הרב גץ לדמותו של אברהם אבינו.
3. יצירת רלוונטיות עבור התלמידים ביחס למעשי חסד ואמונה, לאור הדמויות שנלמדו במסגרת היחידה.
4. פיתוח מיומנויות בתחום קריאת פסוקים והבנת הנקרא על ידי שימוש במשל, מיומנויות עימוד ודפי עבודה.

מבנה היחידה

שלב א - משל פתיחה (אופציונלי)

שלב ב - פתיחה כיתתית: הצגת דמותו של אברהם אבינו

שלב ג - עבודה בקבוצות: עיון בפסוקים מספר בראשית וקריאת סיפור על הרב גץ

שלב ד - במליאה:

1. עיבוד המקורות שנלמדו
 2. דיון בעקבות הסיפורים על הרב גץ - הפנמת נושא החסד והאמונה השזורים זה בזה
- שלב ה - סיכום:** מסרים וערכים העולים מהלמידה

כתיבה

הרב יהודה טרופר, מפמ"ר תנ"ך

קהל יעד

כיתות ד'-ו'

מספר שיעורים מומלץ

מבוא ליחידה

מהסיפורים על דמותו של הרב גץ עולה דמות טהורה של קדושה וחסד. "איש אמונות שסולמו היה ניצב ארצה וראשו מגיע השמימה...!". איש של אהבת ישראל ועשיית חסד אשר הקדיש את מיטב זמנו ומרצו לעם ישראל במאור פנים ובנפש חפצה, ולא פחות מכך תלמיד חכם מופלג בתורת הנגלה והנסתר. בחרנו להאיר את דמותו דרך יחידת לימוד בתנ"ך שבה נעיון בדמותו של אברהם אבינו - איש החסד והאמונה, ונראה כיצד הרב גץ הלך בדרכו.

במהלך הלימוד נעמיק ונחדד שני מושגים: חסד גשמי וחסד רוחני, ונקדיש מחשבה לדרך שבה יוכל כל תלמיד ליישם את הלמידה בחייו.

הקשרי הוראה

- ◀ במסגרת הוראת תנ"ך בתוכנית הלימודים - חומש בראשית
- ◀ סביב פרשיות השבוע העוסקות בדמותו של אברהם אבינו (לך לך, וירא, חיי שרה)
- ◀ כהקדמה והכנה לפעילות חסד כיתתית או בית ספרית

1 שמחה רז בעטיפה לספרו "רב הכותל, מסכת חייו של הרב מאיר יהודה גץ"

מהלך היחידה

שלב א משל פתיחה

◀ נשאל את התלמידים: מה הופך מקום מגן עדן לגיהנום?

◀ לאחר שנקשיב לתשובותיהם של התלמידים נספר את המשל הזה:

מעשה ביהודי שעלה אחרי מאה ועשרים שלו לבית דין של מעלה ועמד למשפט. הדיון נגמר ב"תיקו" - איזון מוחלט בין העוונות והזכויות, והכרעת הדין הייתה שאותו אדם יכול לבחור איפה הוא רוצה להיות: בגן עדן או בגיהנום.

היהודי ענה שהוא אינו יכול להחליט באופן הזה. הוא רוצה להיכנס ולבדוק ורק לאחר מכן להחליט. בבית דין של מעלה הסכימו, והורו למלאכי השרת לתת לו לצפות במה שקורה בגן עדן ובמה שקורה בגיהנום.

תחילה הכניסו אותו לגיהנום, ומה הוא רואה? שולחן גדול מכוסה בכל מעדני עולם, ועליו מזלגות ארוכים. אולם לאנשים שיושבים סביב השולחן אין מרפקים, ולכן הם מביטים על האוכל בשקיקה, אבל אינם יכולים להביא אל פיהם את המעדנים המוגשים להם, וצער גדול שורר במקום.

פונה האיש למלאכי השרת ואומר להם: "בסדר, ראיתי. עכשיו קחו אותי לראות את גן עדן". מלאכי השרת מיד מכניסים אותו לגן עדן. ומה הוא רואה שם? גם שם ישנו שולחן גדול מכוסה בכל מעדני עולם ועליו מזלגות ארוכים. וגם בגן עדן לאנשים שיושבים סביב השולחן אין מרפקים. ולמרות זאת, שם כולם שמחים. מדוע? כי שם כל אחד מאכיל את חברו בעזרת המזלג הארוך, וכולם שבעים, ששים ושמחים.

* נדיש כי מדובר במשל בלבד, והמושגים "גן עדן" ו"גיהנום" הם מושגים קשים להבנה.

◀ נערך בכיתה דיון: מה הופך מקום לגן עדן או לגיהנום? איך האנשים שנמצאים באותו מקום בוחרים להתנהג.

מה אפיין את התנהגותם של האנשים שהיו בגיהנום? מה אפיין את התנהגותם של האנשים שהיו בגן עדן? איך היינו קוראים לתכונה שמאפיינת את האנשים שבגן עדן? האם לפי המשל שבו פתחנו יש לנו אפשרות לחיות בגן עדן בעולם הזה?

המשנה מלמדת אותנו שאחד העמודים שעליו העולם עומד הוא גמילות חסדים: "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים" (אבות א, ב).

לפי מה שראינו במשל שבו פתחנו ועל פי השיחה שהתנהלה בכיתה, מהי "גמילות חסדים" שעליה העולם עומד?

עשייה למען האחר מתוך חשיבה עליו ועל צרכיו, ולא על מה שאני ארוויח מעשייה זו.

שלב ב פתיחה כיתתית: אברהם - איש חסד!

להלן מוצעות שתי אפשרויות לפתיחה בזיהוי של אברהם כאיש חסד: עיון בספר מיכה או האזנה לשיר (אפשר להשתמש בשתי הדרכים גם יחד).

אפשרות מס' 1: נקרין על הלוח (או נכתוב בצבעים שונים) את הפסוק מספר מיכה שלהלן:

תַּנְנִן

אֲמַת לְיַעֲקֹב

חֶסֶד לְאַבְרָהָם

אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיִן

מִיַּמי קֶדֶם.

(מיכה ז, כ)

◀ מה משותף למילים המודגשות בצהוב? למה הן מתייחסות?

◀ מה משותף למילים המודגשות בוורוד?

◀ מה משותף למילים המודגשות בתכלת?

◀ מהי אמת? מהו חסד? את מי מאפיינת מידת החסד על פי הפסוק? מי נתן לו את המידה הזו?

אפשרות מס' 2:

נאזין לשיר של [חיים-דוד סרצ'יק - שבעת הרועים](#)

ברקע תמונות ממערת המכפלה, האזנה מדקה 3:15

[Seven Shepherds- Chaim Dovid](#)

מדקה 2:00 או 3:15

מהי אמת? מהו חסד? את מי מאפיינת מידת החסד על פי הפסוק?

שלב ג עבודה בקבוצות: עיון בפסוקים מספר בראשית וקריאת סיפור על הרב גץ

אברהם אבינו נקרא "איש חסד". בשיעור זה נעיין בקבוצות במקורות העוסקים בכל מיני אופנים שבהם באה מידת החסד של אברהם אבינו לידי ביטוי.

הכיתה תתחלק לחמש קבוצות. כל קבוצה תתמקד בלימוד מקור אחר, שאליו נלווה סיפור על הרב גץ.

נחלק לכל תלמיד דף עם המקור שבו תעיין הקבוצה שלו (נספח 2) ודף עבודה אחיד (נספח 1) שילווה את העיון.

בתום העבודה בקבוצות נתכנס שוב במליאת הכיתה.

שלב ד 1 במליאה - עיבוד המקורות שנלמדו

נערוך סבב בין הקבוצות ונשמע את נציגיהן. הנציגים יספרו באיזה נושא עסק הלימוד שלהם על אברהם, מהן התכונות של אברהם שבאו לידי ביטוי בפסוקים ומהי המצווה שאברהם קיים.

נכתוב על הלוח את דברי התלמידים:

בצד ימין נכתוב בצבע אדום את רשימת התכונות שהעלו התלמידים.

במרכז הלוח נכתוב בצבע כחול את רשימת המצוות שהעלו התלמידים.

בצד שמאל של הלוח נכתוב בצבע שחור את המילה 'חסד'.

נשאל את התלמידים: כיצד המצוות והתכונות שכתובות על הלוח שייכות לחסד? איך הן מבטאות את היותו של אברהם איש חסד?

אברהם אבינו גמל עם האורחים שלו חסד נוסף. נקרא את פירוש רש"י (מופיע בתחתית דפי המקורות שנמצאים בידי התלמידים - נספח 2):

"ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם". (רש"י, בראשית כא, לג)

אברהם אבינו העניק לאורחים שלו שלושה דברים גשמיים - אכילה, שתייה, לוויה (ראשי תיבות אש"ל), אבל מעבר לזה הוא העניק להם מתנה גדולה שיכולה לשנות את כל צורת החשיבה וההתבוננות שלהם על העולם.

מה המעשה הזה?

האם יצירת החיבור והקשר בין בני אדם נוספים לקב"ה הוא גם סוג של חסד? מדוע?

במה שונה החסד הזה מהחסדים האחרים שלמדנו שאברהם עשה?

האם יש קשר בין העובדה שאברהם הוא איש חסד גדול כל כך לעובדה שדווקא הוא לימד את העולם אמונה בה? האם אלו שני דברים נפרדים?

יש לנו יכולת לגמול חסד עם מי שסביבנו גם מבחינה גשמית וגם מבחינה רוחנית.

נכתוב תחת המילה "חסד" שכתבנו בצד שמאל של הלוח את המילים "רוחני" ו"גשמי".

כדי להבין איך החסד הרוחני והחסד הגשמי יכולים להיות שלובים זה בזה, נקרא יחד כמה סיפורים קצרים על הרב גץ.

שלב ד 2 במליאה - דיון בעקבות הסיפורים על הרב גץ - הפנמת נושא החסד והאמונה השזורים זה בזה

נבקש מהתלמידים לשתף בסיפורים על הרב גץ. אפשר לקרוא את הסיפור או להציג אותו לפני הכיתה.

בסיום כל סיפור נשאל: האם החסד שעשה הרב גץ היה גשמי או רוחני? נראה שפעמים כך ופעמים כך, אך כמעט תמיד מדובר בשילוב בין השניים.

למורים המעוניינים: אפשר להתמקד בסיפור אחד שממחיש את שני סוגי החסד ולהשתמש ב"כרטיס המשימה" (נספח 3) ככלי לעיבוד הסיפור.

שלב ה סיכום הדברים: מסרים וערכים העולים מהלמידה

הערה חינוכית: חשוב להבין כי יש קשר בין איש חסד לאיש האמונה. מי שמיטיב עם אחרים **דואג לכל עם ישראל** באופן רוחני, וכן מי שהוא איש חסד **מקבלים ממנו תורה** - "דרכיה דרכי נעם".

חשוב מאוד להאיר את הדמויות המיוחדות של גדולי ישראל, המשלבים חסד ורוח, מחוברים לבריות, נושאים בנטל הלאומי ורואים את צורכי הזולת.

מסרים והפנמה

א. חשיבותה של מידת החסד והאופן שבו היא באה לידי ביטוי באורח החיים שלנו.

ב. האחריות של האדם להיטיב לזולתו באופן רוחני וגשמי כאחד.

ג. היכולת של האדם להשפיע על הסביבה שבה הוא חי עד כדי כך שהוא יכול להפוך אותה מ"גיהנום" ל"גן עדן".

ד. היכרות מעמיקה עם דמותו של אברהם אבינו ועם מידת החסד שאפיינה אותו ואת הרב גץ.

סיכום: אברהם אבינו מכונה "איש חסד". מידת החסד של אברהם באה לידי ביטוי במצבים שונים שדרשו תגובות שונות ושימוש בתכונות מגוונות.

ראינו שאברהם לא הסתפק בגמילות חסדים גשמית, אלא הקפיד לגמול חסד גם מבחינה רוחנית ולהכיר לאורחיו את הקב"ה שכל הטוב מגיע ממנו. בעצם מתוך אמונתו בה' עשה אברהם חסד רוחני וגשמי עם הבריות.

למדנו שגם הרב גץ גמל חסדים בשתי הדרכים הללו - רוחנית וגשמית - ושנחנו צריכים לשאוף ללכת בעקבותיהם ולגמול חסד עם הסובבים אותנו בכל הדרכים האפשריות.

בעקבות עמוד החסד

עיון בדמותו של אברהם אבינו ולאורה - בדמותו של הרב גץ

1. עיינו בפסוקים ומלאו את המשימות האלה:

◀ הדגישו בפסוקים את שמו של אברהם **בצבע צהוב**.

◀ הדגישו את הפעולות שעשה אברהם אבינו **בצבע כחול**.

◀ הדגישו את שמותיהן של הדמויות הנוספות המופיעות ביחידה **בצבע ירוק**.

2. מה הקשר בין אברהם אבינו לדמויות הנוספות שנזכרו בפסוקים?

3. לפניכם רשימת תכונות.

הקיפו בעיגול את התכונות שבאות לידי ביטוי אצל אברהם אבינו בפסוקים שקראתם:

אומץ לב	זריזות	ותרנות	חשיבה על הזולת
הארת פנים	רדיפת שלום	נדיבות	הוגנות, יושר

תכונה נוספת שמצאנו _____

4. צטטו מתוך הפסוקים את המילים שמהן למדתם על הימצאותן של התכונות האלו באברהם.

5. מהי המצווה שקיים אברהם אבינו בפסוקים שקראתם? _____

6. איך המצווה הזו קשורה לכך שאברהם אבינו היה איש חסד? כיצד החסד בא לידי ביטוי בקיום המצווה?

7. חשבו על דרך שבה אפשר לקיים בימינו את המצווה שקיים אברהם, והשלימו: המצווה: _____

8. כיצד ילדים בגילכם יכולים לקיים את המצווה הזאת?

בעקבות עמוד החסד

עיון בדמותו של אברהם אבינו ולאורה - בדמותו של הרב גץ

חקור מספר 1

עיינו בפסוקים שלפניכם:

- (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאַשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנְּגַבָּה:
- (ב) וְאַבְרָם קָבַד מְאֹד בְּמִקְנֵה בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב:
- (ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנְּגַב בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שֵׁם אֱהֱלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵי:
- (ד) אֵל מְקוֹם הַמְּזֻבָּח אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה':
- (ה) וְגַם לְלוֹט הִהְלִיךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צֶאֱן וּבִקָּר וְאַהֲלִים:
- (ו) וְלֹא נָשָׂא אֶתֶם הָאָרֶץ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו:
- (ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רְעִי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רְעִי מִקְנֵה לוֹט וַתִּפְגַּעֲנִי וַתִּפְרֹץ אֲנִי יוֹשֵׁב בְּאָרֶץ:
- (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֵל לוֹט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִי כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ:
- (ט) הֲלֹא כָּל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָד נָא מֵעָלַי אִם הַשְׂמָאֵל וְאִמְנָה וְאִם תִּימִין וְאִשְׁמְאֵלָה:
- (י) וַיֵּשֶׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָה לְפָנָי שַׁחַת הִי אֶת סָדֶם וְאֶת עַמְרָה כְּגֹן יִקְנֹק בְּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּאַכָּה צֶעֶר:
- (יא) יִבְחַר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:
- (יב) אַבְרָם יוֹשֵׁב בְּאָרֶץ כְּנָעַן וְלוֹט יוֹשֵׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאֱהָל עַד סָדֶם.

(בראשית יג, א-יב)

סיפור על הרב גץ

מספר עזרא דייפני: שבת אחת, לאחר שלמדנו בצוותא, ירדנו לכותל הרב כהרגלו הסתכל סביבו, בדק אם רחבת הכותל מסודרת והתבונן בבאים לתפילת ותיקין. לפתע הבחין שהיהודי שהיה רגיל לראותו בשעת תפילת ותיקין - לא הגיע. חקר הרב ודרש, אך התברר שאף אחד לא מכיר אישית את הזקן ולא יודע מה אירע לו. הרב לא נח ולא שקט, ומיד בצאת השבת החל להתקשר לבתי חולים, והתברר לו שהיהודי חלה ואושפז בבית חולים. הרב ללא שהיות פנה אלי ואמר: "היהודי (הוא אפילו לא הכירו בשמו) חולה, בוא נסע לבקרו". נדהמתי, הרי הרב כלל לא מכיר, לא יודע מה שמו ומעולם לא שוחח עמו. מדוע הוא חושב לטרוח ולבקרו בבית חולים, והרי הוא עמוס כל כך! נענית לפנייתו של הרב וביחד נסענו לבית החולים לבקר את היהודי. כשראה החולה את הרב, אורו עיניו והוא התרגש עד דמעות. "כבוד הרב, באת עד לפה לבקרני? הגעת במיוחד?!" והרב הסב ליד החולה, שוחח עמו, ספר לו סיפורים והתבדח עמו. אני שישבתי והקשבתי לשיחה, ראיתי למול עיני את הרב נוסך כוחות בחולה וראיתי שהיהודי תוך כדי שיחה מתחזק ומתאושש. לא עברו שבועיים ימים והחולה שב לכותל כהרגלו.

"ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

(רש"י, בראשית כא, לג)

בעקבות עמוד החסד

עיון בדמותו של אברהם אבינו ולאורה - בדמותו של הרב גץ

חקור מספר 2

עיינו בפסוקים שלפניכם:

(א) ויהי בימי אמרפל מלך שנגר אריוה מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים: (ב) עשו מלחמה את ברע מלך סדם ואת ברשע מלך עמרה שנגאב מלך אדמה ושמאבר מלך צביים וצבויים ומלך בלע היא צער [...] (ה) ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויכו את רפאים בעשתרת קרנים ואת הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים [...] (ז) וישבו ויבאו אל עין משפט הוא קדש ויכו את כל שדה העמלקי וגם את האמרי הישב בחצצן תמר:

(ח) ויצא מלך סדם ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך צבויים ומלך בלע הוא צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים: (ט) את כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנגר ואריוה מלך אלסר ארבעה מלכים את החמישה: (י) ועמק השדים בארת בארת תמר וינסו מלך סדם ועמרה ויפלו שמה והנשארים הרה נסו: (יא) ויקחו את כל רכש סדם ועמרה ואת כל אכלם וילכו: (יב) ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם וילכו והוא ישב בסדם: (יג) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכנ באלני ממרא האמרי אחי אשבל ואחי ענר והם בעלי ברית אברם: (יד) וישמע אברם פי נשפה אחיו וירק את חניקיו וילדי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדף עד דן: (טו) ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויפס וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק: (טז) וישב את כל הרכש וגם את לוט אחיו ורכשו השיב וגם את הנשים ואת העם: (יז) ויצא מלך סדם לקראתו אחרי שובו מהפזות את כדרלעמר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שוה הוא עמק המלך: (יח) ומלכי צדק מלך שלם הוציא להם גזין והוא כהן לאל עליון: (יט) ובקרהו ויאמר ברוע אברם לאל עליון קנה שמים וארץ: (כ) וברוע אל עליון אשר מגן צריה בידה ויתן לו מעשר מפל: (כא) ויאמר מלך סדם אל אברם תן לי הנפש והרכש קח לך: (כב) ויאמר אברם אל מלך סדם הרמתי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ: (כג) אם מחוט ועד שרוף געל ואם אקח מפל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם: (כד) בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשבל וממרא הם יקחו חלקם.

(בראשית יד, א-כד)

סיפור על הרב גץ

סיפור הרב אביגדור נבנצל, רב העיר העתיקה: ברובע היהודי הגיע להתגורר אדם שהיה מחלל שבת בפרהסיה. הוא נתבקש לחדול וסירב. הלך אליו הרב גץ והזמין אותו לסעוד על שולחנו בשבת, ומאז חדל חילול השבת.

"ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

(רש"י, בראשית כא, לג)

בעקבות עמוד החסד

עיון בדמותו של אברהם אבינו ולאורה - בדמותו של הרב גץ

חקור מספר 3

עיינו בפסוקים שלפניכם:

- (א) וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יָשָׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם:
 (ב) וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲרָצָה:
 (ג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מְצִאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶךָ:
 (ד) יָקַח נָא מְעֻט מֵיָם וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַחַת הָעֵץ:
 (ה) וְאָקַחָה פֶתַח לְחֵם וְסַעְדוּ לְבָבְכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַדְתֶּם עַל עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ כֹּן תַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
 (ו) וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֵל שְׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֵשׁ סְאִים קָמַח סִלַּת לִישִׁי וַעֲשֵׂי עֲגוֹת:
 (ז) וְאֵל הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח כֹּן בָּקָר רֶדֶד וַיִּתֵּן אֵל הַנֶּזֶר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:
 (ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֻלְבַּ וַיִּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ.
 (בראשית יח, א-ח)

סיפור על הרב גץ

בחור צעיר שעלה זה לא מכבר מצרפת חיפש עבודה אך לא מצא. הוא בירר במקומות שונים, בדק אפשרויות, הציע את עצמו, אולם כל מאמציו עלו בתוהו.

הגיע הבחור עד לפת לחם.

הביאוהו לרב, וסיפרו לרב על מצוקת הבחור.

שאלו הרב ברכות: "האמנם מצבך כה קשה?"

הסמיק העלם וענה במבוכה: "אמנם כן, חסר כל אנוכי".

"אם כך, יש לך מקום עבודה. מהיום אתה עובד כסדרן בכותל".

מיד קרא לסדרן הראשי, ובקשו להעסיק את הבחור.

"אך אין לי אישור להעסיק עוד כוח אדם".

"אני נותן לך את האישור, הוא עובד אצלך", פסק הרב.

התחיל היהודי לעבוד, מצבו הכלכלי השתפר והוא שב לעמוד על רגליו.

"ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם"

(רש"י, בראשית כא, לג)

בעקבות עמוד החסד

עיון בדמותו של אברהם אבינו ולאורה - בדמותו של הרב גץ

מקור מספר 4

עיינו בפסוקים שלפניכם:

(כ) ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד: (כא) ארדה נא ואראה הקצצקתה הבאה אלי עשו פלה ואם לא אדעה: (כב) ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עורנו עמד לפני ה':

(כג) ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע: (כד) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה: (כה) חללה לה מעשה בדבר הנה להמית צדיק עם רשע והנה כצדיק ברשע חללה לה השפט כל הארץ לא יעשה משפט: (כו) ויאמר ה' אם אמצא בדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם: (כז) ויגש אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר: (כח) אולי יחסרון חמשים הצדיקים המששה התשחית בהמששה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה: (כט) ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים: (ל) ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה אולי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם אמצא שם שלשים: (לא) ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור העשרים: (לב) ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה:

(לג) וילך ה' כאשר פלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו:

(בראשית יח, כ-לג)

סיפור על הרב גץ

מספר דוד בן זקרי, מזכירו של הרב:

הדבר המרשים ביותר שנתקלתי בו אצל הרב היה ה"מתן בסתר" שלו. ידוע שהרב נלחם קשות באותם קבצנים שהיו מתנפלים על התיירים בגטות יתרה ומכריחים אותם לתת להם מתת יד הגונה, ולא היו מסתפקים במטבע שהושלכה לעברם אלא תבעו מהתיירים "שטרות כסף" בחוזקה. לעניים שביקשו מהמתפללים בצורה מכובדת צדקה התנהג הרב תמיד בוותרנות - אך לא כן לקבצנים הטרדנים. יום אחד (לפני ראש השנה) עלה אחד מהקבצנים המפריעים ללשכתו של הרב ודרש צדקה מהרב. הוציא הרב גץ מכיסו שטר כסף הגון ומסרו לקבצן. אני שנכחתי באותו מעמד הבטתי על הרב בתמיהה רבה, האמנם??? על קבצן זה שהרב הוציא בעצמו "צו הרחקה מהכותל", הוא בכבודו ובעצמו נותן לו מתת יד? הרב עם עיני הבדולח קרא מיד את מחשבותיי וענה (לאחד שהקבצן הסתלק), "ידעתי בני, ידעתי, אבל איני יכול לשלוח שום יהודי ריקם". "אבל מדוע סכום כה גדול?" שאלתי בקול רם. "כך הרגלתי את עצמי ואיני יכול אחרת", השיבני הרב. ראה הרב שלא נחה דעתי ואמר בהתרגשות: "יהודי מבקש ממני צדקה ואני לא אתן לו?"

"ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

(רש"י, בראשית כא, לג)

בעקבות עמוד החסד

עיון בדמותו של אברהם אבינו ולאורה - בדמותו של הרב גץ

חקור מספר 5

עיינו בפסוקים שלפניכם:

- (א) וַיְהִי חַי שְׁרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים שְׁנֵי חַי שְׁרָה: (ב) וַתָּמָת שְׁרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשְׁרָה וּלְכַפְתָּהּ: (ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חַת לֵאמֹר: (ד) גֵּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְּפָנַי: (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חַת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: (ו) שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיאֵי אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קְבָרֵינוּ קֶבֶר אֶת מֵתָדָּ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קְבָרוֹ לֹא יִכְלָה מִמָּדָּ מִקְבַּר מֵתָדָּ: (ז) וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְעַם הָאֶרֶץ לְבְנֵי חַת: (ח) וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת מִתִּי מִלְּפָנַי שְׁמַעְנוּנִי וּפְגַעְנוּ לִי בְּעַפְרוֹן בֶּן צֹחַר: (ט) וַיִּתֵּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצְחָה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מְלֵא וַתִּנָּחַ לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזַת קֶבֶר: (י) וְעַפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹדָּ בְנֵי חַת וַיַּעַן עַפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חַת לְכֹל בְּאֵי שֶׁעַר עִירוֹ לֵאמֹר: (יא) לֹא אֲדֹנָי שְׁמַעְנִי הַשְּׂדֵחַ נְתַתִּי לָךְ וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר בּוֹ לָךְ נְתַתִּי לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּי לָךְ קֶבֶר מֵתָדָּ: (יב) וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אַבְרָהָם לְפָנָיו עִם הָאֶרֶץ: (יג) וַיְדַבֵּר אֶל עַפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם הָאֶרֶץ לֵאמֹר אִךְ אִם אַתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי נְתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵחַ קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת מִתִּי שָׂמָּה: (יד) וַיַּעַן עַפְרוֹן אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: (טו) אֲדֹנָי שְׁמַעְנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מֵה הוּא וְאֶת מֵתָדָּ קֶבֶר: (טז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עַפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעַפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חַת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְסֹחַר: (יז) וַיָּקָם שְׂדֵה עַפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה אֲשֶׁר לְפָנָיו מִמְרָא הַשְּׂדֵחַ וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הַעֵיץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵחַ אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֹל סְבִיב: (יח) לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת כָּל בְּאֵי שֶׁעַר עִירוֹ: (יט) וְאַחֲרָי כּוֹן קֶבֶר אַבְרָהָם אֶת שְׁרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל פְּנֵי מִמְרָא הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: (כ) וַיָּקָם הַשְּׂדֵחַ וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזַת קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי חַת:

(בראשית כג, א-כ)

סיפור על הרב גץ

ידוע היה באזור הצפון, שכל הזקוק לבית חם, לארוחה דשנה ולאוזן קשבת, עליו לפנות לבית הרב.

פעם קנה שישה כבשים ונתנם לרועה שיגדלם למענו. כששאלו הרועה לשם מה זקוק הרב לכבשים, ענה: "בני, המצב במושב קשה. האנשים חיים במחסור גדול. קניתי את הכבשים כדי שבכל חג נוכל לשחוט כבש ולבשלו ולשמח בו את כל תושבי הכפר".

"ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

(רש"י, בראשית כא, לג)

הרב גץ גומל חסד רוחני וגשמי

סיפר הרב אביגדור נבנצל, רב העיר העתיקה:
ברובע היהודי הגיע להתגורר אדם שהיה מחלל שבת בפרהסיה. הוא נתבקש לחדול
וסייר. הלך אליו הרב גץ והזמין אותו לסעוד על שולחנו בשבת, ומאז חדל חילול השבת.
לאחר שקראתם את הסיפור:

הדגישו את החסד הגשמי שעשה הרב גץ בצבע כחול.

הדגישו את החסד הרוחני שעשה הרב גץ בצבע צהוב.

לסיכום, השלימו בקטע את המילים החסרות:

אפשר לעשות עם אנשים _____ סוגי חסדים: חסד

_____ לתת להם מזון. וחסד

_____ - לקרב אותם, להכיר להם את

ה _____ וה _____ גם בדורנו אפשר לקיים

את מצוות גמילות _____, ואפילו ילדים יכולים לעשות זאת.

השלימו:

חסד גשמי שאני יכול לעשות:

חסד רוחני שאני יכול לעשות:

תחום הדעת: תורה שבעל פה

"במקום שאין אנשים - השתדל להיות איש" (אבות ב, ה) מסורת, חידוש ויזמות בפועלו הציבורי וההלכתי של הרב גץ

הקשרי הוראה

- ◀ לקראת קיום תהליך יזמות בבית הספר.
- ◀ במסגרת בחירות לנוער "מנהיגות הקהל למען ציון" - מתוך הפעילות אפשר לעודד את התלמידים לבחור ולהיבחר מתוך זווית הראייה של יוזמות ויזמות.
- ◀ במסגרת הוראת אחת הסוגיות הרלוונטיות בתושב"ע - סוגיית בניית בית ספר היא חלק מתוכנית הלימודים בגמרא לשנה"ל תשע"ח, וממנה ניתן להרחיב ליוזמות נוספות של הרב גץ: תקיעת שופר בשעת מלחמה, אופיים של המקומות הקדושים וכדו'.

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

1. היכרות עם עשייתו של הרב גץ והבנה שעשייה זו יונקת ממקורות התורה.
2. היכרות עם יזמות ומאפייניה.
3. הבנה שעשייתו הציבורית של הרב גץ הינה יזמות ציבורית.
4. יצירת רלוונטיות - עידוד לעשייה ערכית ויזמית למען החברה ולמען ערכי התורה בקרב התלמידים.

כתיבה

אמרה: הרב ד"ר יהודה זולדן, מפמ"ר תושב"ע;
פעילות: צוות תכנים, מינהל החינוך הדתי

קהל יעד

כיתות ט'-י"ב

מספר שיעורים מומלץ

מבוא ליחידה

אחד ממאפייני דמותו של הרב גץ, מלבד היותו דמות מובילה בהיבט הרוחני, ההלכתי והתורני, הוא גישתו לעולם המעשי. הרב גץ היה יזם. בכל מקום שאליו הגיע זיהה את הצרכים ועבד קשה כדי לתת להם מענה מיטבי. הוא עשה זאת תוך גיוס ידע מוקדם שהיה בידי, תוך הבאת גורמים שונים לשיתוף פעולה, תוך בניית צוותים ואיגום משאבים, והכול כדי להנחיל את עולם הרעיונות והערכים החשובים עבורו.

ביחידה זו נעסוק ביזמות מתוך היכרות עם דמותו של הרב גץ. נכיר שלושה מצבים שבהם הרב גץ הגיע למקום או למצב חדש, זיהה צורך ופעל ביוזמה כדי ליצור מציאות חדשה. נפתח בלמידה משותפת לגבי יזמות. אחר כך נתחלק לשלוש קבוצות, וכל קבוצה תבחן יוזמה מסוימת של הרב גץ, לפי מנגנון הערכה ליוזמה שיבחן את הצורך, את המענה, את הידע שהושקע ביוזמה ואת הערכים שבאו לידי ביטוי במהלכה. בשלב האחרון נעבור לפסים יישומיים שבהם תלמידים יוכלו להתנסות ביזמות: התלמידים יזיהו צרכים בסביבתם - בכיתה או בבית הספר - וינסו לתת להם מענה.

מבנה היחידה

שלב א - פתיחה: מהי יזמות? סדנה תיאורטית קצרה למליאת התלמידים

שלב ב - עבודה בקבוצות בדומה לשיטת ג'יקסו: לימוד עקרונות היזמות

שלב ג - במליאה: היכרות עם דמותו של הרב גץ ועם המושג "יזמות"

שלב ד - בקבוצות או בחברות: לימוד כל יוזמה ובחינה שלה על פי מנגנון ההערכה

שלב ה - סיכום במליאת הכיתה: שיח יישומי בהקשר הכיתתי

עזרים

שלושת חלקי המאמר של הרב זולדן, המופיעים כנספחים ליחידה זו.

מקרה וברקו

סרטון של שר החינוך **מטקס הענקת פרסי ישראל**

כרטיסיות "מהי יזמות" (נספח 1)²

כרטיסיות "מקרה מבחן" ליזמות בתוך בית הספר (נספח 2)

כרטיסיות "תהליך יזמי של הרב גץ" (נספח 3)

דף הערכה ליוזמה (נספח 4)

סרטון היכרות עם הרב גץ **כנס מנהיגי חינוך בחמ"ד תשע"ז -**

הרב מאיר יהודה גץ זצ"ל

מהלך היחידה

שלב א פתיחה מהי יזמות? סדנה תיאורטית קצרה למליאת התלמידים

נפתח בהקרנת הסרטון של שר החינוך נפתלי בנט מיום העצמאות האחרון:

קטע מתוך נאוומו של שר החינוך, נפתלי בנט, בטקס הענקת פרסי ישראל תשע"ז

נשאל את התלמידים:

- מה דעתכם על דבריו של שר החינוך?

- מדוע לדעתכם אלה הדברים שהשר מצא לנכון לומר בטקס הענקת פרסי ישראל ביום העצמאות?

- מה אתם יודעים על יזמות ועל יזמות?

נכתוב את הדברים על הלוח.

שלב ב עבודה בקבוצות בדומה לשיטת ג'יקסו: לימוד עקרונות היזמות

בהתאם לדברים שנכתבו על הלוח, התלמידים יתחלקו לשלוש קבוצות שבהן ילמדו מן הכרטיסיות "מהי יזמות" (נספח 1) על היבטים שונים של "יזמות". כל קבוצה לומדת על היבט אחד (אפשר להתחלק לשש קבוצות, שכל שתיים מהן לומדות כרטיס זהה). מומלץ לכל משתתף לסכם את עיקרי הדברים שנאמרו בקבוצתו.

לאחר הלימוד בקבוצות מחלקים את הכיתה מחדש לשלוש שבהן נציג מכל אחת מהקבוצות (בכל שלישייה נציג מקבוצה א, נציג מקבוצה ב ונציג מקבוצה ג), וכל "נציג" מלמד את שני חבריו מה הוא למד בקבוצה שהיה בה.

כאשר כל חברי השלישייה מסיימים להעביר זה לזה את החומר, המנחה נותן להם "מקרה מבחן" (נספח 2) מחיי בית הספר, שבו הם צריכים להיות יזמים ולהציע יוזמה לפתרון בעיה או לתת מענה לצורך כלשהו. התלמידים יכתבו את ההצעות ליוזמות ואנו נאסוף אותן, לסיים השיעור.

שלב ג במליאה: היכרות עם דמותו של הרב גץ ועם המושג "יזמות"

נחזור למליאת הכיתה ונקרין סרטון קצר העוסק בתולדות חייו של הרב גץ:

כנס מנהיגי חינוך בחמ"ד תשע"ז - הרב מאיר יהודה גץ זצ"ל

2 החומרים מעובדים מתוך אתר משרד החינוך: **אגף לחינוך יסודי / חינוך לחיים בחברה / חינוך ליזמות**

נשאל את התלמידים: לו הייתם צריכים "לתמצת" את דמותו של הרב גץ במילה אחת, באיזו מילה הייתם בוחרים? סביר להניח שהתלמידים יענו תשובות בסגנון: "רב", "מקובל", "מנהיג", "מחנך", "קצין". נאמר לתלמידים שמלבד כל התארים האלו, אפשר לראות ברב גץ גם "זום". עת נכיר כמה מהיוזמות שלו ונבחן אותן בעיניים של "כלי היזמות" שראינו בחלק הקודם.

שלב ד בקבוצות או בחברותות: לימוד כל יוזמה והערכתה על פי מנגנון ההערכה

הכיתה חוזרת לשלוש הקבוצות המקוריות (א, ב, ג) וכל קבוצה / חברותא מקבלת דף: **"תהליך יזמי של הרב גץ"** (נספח 3). המשתתפים קוראים את הדף בקבוצתם, וממלאים "דף הערכה ליוזמה" (נספח 4).

שלב ה סיכום במליאת הכיתה: שיח יישומי בהקשר הכיתתי

הכיתה חוזרת למליאה לדין על אודות היוזמות.

נשאל את חברי הקבוצות השונות: מה למדתם על דמותו של הרב גץ מהיוזמות שחולל? אילו מאפיינים של יזמות באו לידי ביטוי ביוזמות שראיתם?

מאפיין בולט וייחודי בהתבוננות ביזמות של הרב גץ הוא שכולן נשענות על ידע מקדים בתורה שבעל פה. הרב גץ "גייס" את הידע המוקדם לתהליך היזמי שהוביל.

מכאן אפשר "לגייס את השיעור" לצורכי המורה והפעילות הבית ספרית באופן יישומי, ולהמשיך לאחד הכיוונים שלהלן:

- שיח כיתתי על "נוער הקהל למען ציון".
- העמקה בתחום התושב"ע שעלה באחת היוזמות.
- שיח על מעורבות חברתית ועשייה במסגרות שונות.
- מערך בנושא יזמות במדינת ישראל, סביב נושא שנת ה-70 למדינה.

איזה סוג פעילות מאפיין את היזם?

- ◀ היזם מקיים "מרדף" אחר הזדמנויות: הוא מאתר הזדמנויות, כשכמות המשאבים העומדת לרשותו היא בדרך כלל מינימלית, והוא מעניק למשאבים המוגבלים פוטנציאל ליצירת שפע באמצעות יכולתו לחדש.
- ◀ היזם פועל בלהיטות למימוש מטרות: להיטות זו היא התלהבות, שמחה ודחף הנובעים ממרדף אחר מטרה מרוממת ומאתגרת. להיטות היא נחישות, אופטימיות והתמדה, המכוונות את היזם לעבר הצלחתו. זוהי אותה "אש פנימית" ההופכת את הבלתי אפשרי לאפשרי.
- ◀ היזם חי חיים פרואקטיביים: אנשים פרואקטיביים הם אנשים אחראיים, שבמקום לתת לנסיבות להחליט כיצד הם יפעלו, הם עצמם פועלים לשינוי הנסיבות.
- ◀ יזמים הם אנשים שלוקחים סיכונים, בעיקר סיכונים מחושבים, המבוססים על רכישת ידע או יתרון יחסי בתחום.
- ◀ היזם בונה צוותים. היקף הפעילות שלו אינו מאפשר לו לעשות הכול בכוחות עצמו, ולפיכך בניית צוותים היא אמצעי חיוני עבורו.
- ◀ היזם נהנה להטביע חותם: אנשים בוחרים ביזמות בשל רצונם לנהל בעצמם את חייהם ולשלוט בעתידם. אולם ההחלטה להיות יזם היא עמוקה מכך - אנשים בוחרים ביזמות לא רק כדי להצביע על הישג אישי, אלא גם ובעיקר כדי להשפיע ולהטביע את חותמם.

משימה לתלמידים:

מתוך מה שקראתם בחרו חמישה עקרונות המתארים את סוג הפעילות של היזם, והתכוונו להציג אותם לכיתה.

- ◀ יזמות מבטאת **השקפת עולם ערכית**. היא כוללת מערכת של מיומנויות ויכולות, שאותן אפשר לשכלל תוך הגברת המודעות ותוך מהלך מכוון של אימון והתנסות.
- ◀ יזמות קשורה **ליצירת הקשרים חדשים** ולפיתוח נקודות מבט מקוריות.
- ◀ יזמות קשורה **ליציאה מתוך מוסכמות** ומסגרות מקובלות.
- ◀ יזמות קשורה **למציאת פתרונות חדשים** אך בני יישום, המשלבים מציאות עם דמיון ויצירה.
- ◀ היזמות כיום **מבטאת מסרים של חדשנות** ושל מימוש חלומות ורעיונות.
- ◀ יזמות מתרחשת **בנקודת המפגש שבין מיצוי פוטנציאל אישי לבין מתן מענה לצרכים חברתיים סביבתיים**.

מיהו יזם?

- ◀ היזם הוא האדם היוצר והמניע את תהליך היזמות.
- ◀ יזם הוא אדם בעל גישה ערכית למצבים ולאירועים ובעל כישורים, מיומנויות ויכולות המכוונים אותו לחשוב על דברים חדשים ולגרום למימושם, לרווחתו ולרווחת סביבתו.
- ◀ לפעולתו של היזם אופי ביצועי, ובאים בה לידי ביטוי גם תכונות וכישורים חברתיים.
- ◀ היזם ניחן ברגישות כלפי אנשים ומצבים. רגישות זו מאפשרת לו לזהות בעיות, להבחין בצרכים, לקלוט רעיונות ולאתר הזדמנויות.
- ◀ היזם מנצל יכולות תקשורת בין-אישית ליצירת צוות פעולה ולשכנוע האנשים המתאימים להצטרף לצוותו או לתמוך במיזם שלו.
- ◀ היזם הוא בעל הבחנה המאפשרת לו לזהות חשיבה יצירתית ויכולת ביצוע הן אצל עצמו והן אצל אחרים.

- ▶ יזמות מבטאת **השקפת עולם ערכית**. היא כוללת מערכת של מיומנויות ויכולות, שאותן אפשר לשכלל תוך הגברת המודעות ותוך מהלך מכוון של אימון והתנסות.
- ▶ יזמות קשורה **ליצירת הקשרים חדשים** ולפיתוח נקודות מבט מקוריות.
- ▶ יזמות קשורה **ליציאה מתוך מוסכמות** ומסגרות מקובלות.
- ▶ יזמות קשורה **למציאת פתרונות חדשים** אך בני יישום, המשלבים מציאות עם דמיון ויצירה.
- ▶ היזמות כיום **מבטאת מסרים של חדשנות** ושל מימוש חלומות ורעיונות.
- ▶ יזמות מתרחשת **בנקודת המפגש שבין מיצוי פוטנציאל אישי לבין מתן מענה לצרכים חברתיים סביבתיים**.

חשיבה יזמית

- ▶ חשיבתו של היזם היא אחד מסודות הצלחתו. את החשיבה היזמית ניתן לטפח ולפתח, ועל כן שמור לה מקום מיוחד לעומת גורמים אישיותיים שקשה יחסית לשנותם, וגורמים סביבתיים שאינם נתונים להשפעת היזם.
- ▶ החשיבה היזמית מורכבת מיכולות חשיבה מגוונות: היזם מסוגל לייצר רעיונות חדשים ולמצוא פתרונות מקוריים בהפעילו חשיבה יצירתית; הוא מסוגל גם לשפוט הצעה ולהעריך את סיכויי הצלחתו של רעיון, בהפעילו חשיבה ביקורתית.
- ▶ היזם צריך להיות מסוגל לראות דברים מנקודות מבט שונות (של כל אחד מהגורמים המעורבים בתהליך) ולהבין את האחרים על מניעיהם, רצונותיהם ואופני פעולתם בהפעילו חשיבה גמישה. חשיבה גמישה היא גם זו אשר תוביל אותו ליצירה של נקודת מבט חדשה ומקורית, שאיש לא חשב עליה לפני כן.
- ▶ חשיבת היזם, שאינה מיומנות חשיבה ספציפית אלא נטיית חשיבה, מתאפיינת ביכולתו להיות קשוב לרעיונות חדשים גם אם אינם בני מימוש. נטייה זו היא תולדה של סובלנות לרעיונות בלתי שגרתיים, יחד עם ההכרה כי לעיתים צומח מהם יתרון ייחודי.

- ▶ היזם רגיש להקשר שבו מבוצעת החשיבה ומודע לסוג החשיבה שיש להפעיל. יזם מיומן יודע מתי להפעיל ביקורת ומתי לדחות אותה. למשל, בשלב העלאת הרעיונות, שבו מופעלת חשיבה יצירתית (כמו סיעור מוחות), יש להימנע מפסילת רעיונות. פסילת רעיונות מתאימה לשלב הבא, שבו "מסננים" רעיונות תוך שימוש בקריטריונים ובחרים את אלה הראויים למימוש.
- ▶ יזם נזקק לרעיונות לא רק בתחילת הדרך, אלא גם בנקודות רבות אחרות בתהליך היזמי. זאת משום שהתהליך היזמי רצוף בעיות ואתגרים, המחייבים תושייה וחשיבה יצירתית.
- ▶ היזם מכיר ביתרונות של שגרת חשיבה סדורה, המתאימה, למשל, לכתיבת תוכנית עסקית, אך מכיר גם בחסרונותיה, כמו בהתמודדות עם מצבים חדשים, ויודע למצוא דרך לצאת ממנה כשצריך.
- ▶ היזם נזקק גם לחשיבה מערכתית, המתייחסת לתהליך היזמי כמכלול, תוך בחינת התפקיד של כל אחד ממרכיביו והשפעות הגומלין ביניהם. אחת ההחלטות המרכזיות של היזם בתהליך היזמי היא היכן להשקיע את המאמצים ואת המשאבים. לעתים קרובות עומד היזם בפני מגבלות ואילוצים (בזמן, בכוח אדם ובכסף), ואז עליו להיות מסוגל להבחין בין החיוני (must) ל"נחמד" (nice to have), לטפל בעיקר ולדחות את העיסוק בטפל.
- ▶ היזם הוא בעל נטייה ויכולת להפעיל חשיבה אסטרטגית יעילה. חשיבה אסטרטגית כוללת בחירה רציונלית של מטרות, גיבוש תוכנית פעולה אפקטיבית והפעלת תהליכי מעקב אחר מידת ההשגה של המטרות ומימוש תוכנית הפעולה.

משימה לתלמידים:

מתוך מה שקראתם בחרו חמישה עקרונות המתארים את סוג הפעילות של היזם, והתכוונו להציג אותם לכיתה.

- ▶ יזמות מבטאת **השקפת עולם ערכית**. היא כוללת מערכת של מיומנויות ויכולות, שאותן אפשר לשכלל תוך הגברת המודעות ותוך מהלך מכוון של אימון והתנסות.
- ▶ יזמות קשורה **ליצירת הקשרים חדשים** ולפיתוח נקודות מבט מקוריות.
- ▶ יזמות קשורה **ליציאה מתוך מוסכמות** ומסגרות מקובלות
- ▶ יזמות קשורה **למציאת פתרונות חדשים** אך בני יישום, המשלבים מציאות עם דמיון ויצירה.
- ▶ היזמות כיום **מבטאת מסרים של חדשנות** ושל מימוש חלומות ורעיונות.
- ▶ יזמות מתרחשת **בנקודת המפגש שבין מיצוי פוטנציאל אישי לבין מתן מענה לצרכים חברתיים סביבתיים**.

התהליך היזמי

א. גישה יזמית

בחינוך ליזמות יש חשיבות לפיתוח גישה יזמית אצל הפרט ואצל הקבוצה. בגישה יזמית ניתן לראות אוריינטציה לחיים, לתפיסת עולם ולמצב מנטלי הכוללים את הגורמים הללו:

- ▶ אמונת הפרט ביכולתו ובכוחותיו לעשות ולהשפיע על מהלך חייו ועל סביבתו.
- ▶ עמדות כלפי שינוי, חדשנות, אתגרים, קבלת אחריות, אי-ודאות, סיכון, התמודדות עם קשיים וכישלונות, עבודת צוות ועוד.
- ▶ עניין בפתרון בעיות אמיתיות ורצון לגרום לדברים לקרות.
- ▶ ערכים הומניסטיים-חברתיים המדגישים פעילות יזמית לרווחת הקהילה.

ב. ידע

היזם נדרש לידע בתחום היזמות, בתחום המיזם ובתחום האישי. בתחום היזמות - על היזם לשלוט במהלכים ובאסטרטגיות הכרוכים בתהליך היזמי, כגון: זיהוי צרכים, בחינת כדאיות, עריכת סקרים, עיבודם, ניתוחם וייצוגם, פילוח שוק, מהלכי

תכנון, פעילות בצוות יזמי, פרסום, שיווק, פרזנטציה, משוב, הערכה ועוד. בתחום המיזם - לכל יוזמה תחום תוכן משלה, המחייב למידה תוך איסוף נתונים וחקר. בתחום האישי - יזמים נוטים באופן טבעי ליזום בתחומים שקרובים לליבם, אך אין די בהיכרות כללית עם התחום אלא יש צורך בהיכרות רחבה ומעמיקה.

ג. עשייה

ההתנסות היא הדבר החשוב ביותר בחינוך ליזמות. לא מדובר בידע תאורטי אלא בפעולה של ממש ובהתנסות הלכה למעשה. היזם פועל להוצאת רעיונות מן הכוח אל הפועל. כדי לממש את המיזם הוא נדרש לשלוט באסטרטגיות פעולה הכוללות מהלכים של תכנון וביצוע, יכולת שכנוע, פרזנטציה ועוד.

ד. חשיבה יזמית

החשיבה היזמית היא חלק בלתי נפרד מהחינוך ליזמות. חשיבה יזמית הינה מכלול נהלים ופעולות מחשבתיות שאדם מבצע בתהליך היזמי. חשוב לתת את הדעת לכך, כי כדי לפתח את מיומנויות החשיבה היזמית יש לתת להן את תשומת הלב הראויה במהלך הלמידה וההתנסות בתחום היזמות.

ה. הערכה-השבחה

חיוניות המשוב מהסביבה נובעת מהתלות הקיימת בין הרעיון לבין המשתמשים הפוטנציאליים בתוצר. המשוב מהסביבה שהיזם נדרש לו לאורך כל התהליך הוא לגבי בחירת כיוונים וזיהוי הזדמנויות ולצורך הערכה והשבחה של התהליך ושל המיזם. בין שמדובר בפעולה חברתית ובין שמדובר בפעולה עסקית, מטרת היזמות היא לממש רעיון או אתגר במיטבו. כדי להציב סטנדרטים לשיפור איכויות יש צורך בהפעלת מנגנוני הערכה מתמידים. יזמות לא איכותית לא תשרוד.

משימה לתלמידים:

סכמו מתוך הדברים שקראתם את חמשת מרכיבי התהליך היזמי, והתכוונו להציג אותם לכיתה.

מקרי מבחן ליזמות בית ספרית

1 תיאור המקרה:

הימים הולכים ומתחממים, אתם מרגישים שממש אי אפשר לשבת בכיתה בלי להפעיל מזגן. חלק מחבריכם לכיתה מתלוננים שהם קופאים מקור כשמפעלים את המזגן.

הצעת פתרון:

2

תיאור המקרה:

בעוד שלושה חודשים השכבה אמורה לצאת לפולין. ידוע לכם שיש כמה חברים שלא מתכוונים לצאת כיוון שהוריהם אינם יכולים להרשות לעצמם את ההוצאה הכספית הגדולה.

הצעת פתרון:

3 תיאור המקרה:

בכיתה יש 32 תלמידים. הכיתה מתפלגת לרמות שונות. החבר'ה המצטיינים מתוסכלים כי הכיתה לא מתקדמת בקצב המתאים להם, והמתקשים מתוסכלים כי הכיתה מתקדמת בקצב מהיר מדי עבורם.

הצעת פתרון:

4 תיאור המקרה:

מחר יערך מבחן גדול במתמטיקה. המורה אמרה שהיא מוכנה לענות לשאלות טלפוניות הערב, אבל לא תוכל לענות ליותר מחמש שיחות. אתם 28 תלמידים בכיתה, וודאי לרובכם תהיינה שאלות על החומר.

הצעת פתרון:

5

תיאור המקרה:

בית הספר רכש מכשירי מיקרוגל לכל הכיתות, כדי שתהיה לתלמידים אפשרות לחמם את ארוחת הצהריים שלהם. חלק מהתלמידים מביאים מנות בשריות וחלק מנות חלביות. כולם רוצים לאכול ארוחת צהריים חמה.

הצעת פתרון:

יוזמות של הרב גץ

א. היוזמה: הקמת בית ספר אזורי

כשהרב גץ עלה לארץ הוא הקים את בית הספר "בניהו" ששימש בית ספר אזורי במרום הגליל (רב הכותל, עמ' 59-61). על מי מוטל להקים מערכות חינוך ומה הערך והחשיבות של בית ספר אזורי? בשנת הלימודים תשע"ח לומדים בגמרא את מסכת בבא בתרא, ובה סוגיה העוסקת בנושא זה.

במסכת בבא בתרא (כא ע"א) מובאת ברייתא המסבירה את השתלשלותה של התקנה לפתיחת מוסדות חינוך ציבוריים:

אמר רבי יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש, ור' יהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישאל.

[א] שבתחילה, מי שיש לו אב, מלמדו תורה: מי שאין לו אב, לא היה למד. מאי שדרשו ביה? "ולמדתם אותם" (דברים יא, יט) - ולמדתם אתם.

[ב] התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים. מאי דרוש? "כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים" (ישעיהו ב, ג). ועדין, מי שיש לו אב, היה מעלו ומלמדו; מי שאין לו, לא היה עולה ולמד.

[ג] התקינו שיהיו מושיבין בכל פלך ופלך, ומכניסין אותו כבן ט"ז כבן י"ז; ומי שהיה רבו כועס עליו, מבעיט בו ויצא.

[ד] עד שבא ר' יהושע בן גמלא, ותיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותו כבן שש כבן שבע.

בברייתא זו מתוארת השתלשלות הקמת בתי הספר בעם ישראל עד ימי ר' יהושע בן גמלא, שהיה כהן גדול בסוף ימי הבית השני.

השלב הראשון היה מימוש החובה האישית המוטלת על האב ללמד את בנו תורה (קידושין כט ע"א). אך היו כאלה שלא זכו ללמוד מאביהם מפני שלא היה להם אב - ילד יתום, ילד שאביו לא נמצא במקום, ילד שאביו אינו יודע ללמד תורה או אינו ממלא את חובתו.

בעקבות כך "התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים". לא כתוב מי הם שהתקינו זאת, אך זו הפעם הראשונה שמלבד האב יש אחרים שגם הם נושאים בעול ומלמדים, ומדובר בזמן שהמקדש קיים. בעלי התוספות (בבא בתרא שם, ד"ה כי) הסבירו מה היה הרעיון של תקנה זו:

לפי שהיה רואה קדושה גדולה, וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון לבו יותר ליראת

שמים וללמוד תורה. כדדרשין בספרי "למען תלמד ליראה" גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד. לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

המקום גורם. ההימצאות בירושלים במקום המקדש, היא זו שתעורר את הרצון ואת הכוונה ללמוד תורה. אך ילד קטן איננו יכול הגיע בכוחות עצמו לירושלים. ההלכה בעניין זה על פי הרמב"ם בהלכות חגיגה ב, ג (ע"פ הגמרא בחגיגה ב ע"א): כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית - אביו חייב להעלותו ולהראות בו כדי לחנכו במצוות שנאמר "יראה כל זכורך" (שמות כג, יז).

כיוון שכך, תקנה זו הועילה למי שהיה לו אב שהעלה אותו לירושלים, אך לא למי שלא היה לו אב או שאביו לא מילא את חובתו.

בשלב השלישי התקינו שיש לשלוח את הבן למסגרת לימודים אזורית. החיסרון היה בכך שהתחילו ללמוד במסגרות אלו בגיל בוגר יחסית - כבני 16-17. בגיל כזה קשה מאוד לרכוש הרגלי למידה, ולכן "מי שהיה רבו כועס עליו, מבעיט בו ויצא". המפרשים עוסקים בשאלה מי בעט במי.

השלב הרביעי הוא תקנתו של ר' יהושע בן גמלא - לפתוח בתי ספר "בכל מדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותו כבן שש כבן שבע".

תקנתו של ר' יהושע בן גמלא לא נועדה להחליף את החובה של ההורים לחינוך ילדיהם. הדרשה המוזכרת "ולמדתם אותם" - ולמדתם אתם, נשארת בעינה. חידושו של ר' יהושע בן גמלא הוא שיש חובה ציבורית לדאוג לכך שיהיו מוסדות חינוך בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, נוסף על כך שיהיו בתי ספר בכל פלך ופלך. מטרת מוסדות אלו היא ללמד תורה גם את מי שאין לו אב, וגם את מי שאביו אינו יודע או אינו יכול ללמדו (מחוסר זמן, למשל). כשהלימודים נעשים במשותף, הרי שהדבר יעיל הרבה יותר. כך כתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה ב, א (ע"פ הגמרא בשבת קיט ע"ב, ובסנהדרין יז ע"ב):

מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחרימין את אנשי העיר עד שמושיבין מלמדי תינוקות. ואם לא הושיבו, מחרימין את העיר. שאין העולם מתקיים אלא כהבל פיהם של תינוקות של בית רבן.

במקומות שבהם מספר התושבים קטן ואין אפשרות להקים בית ספר בכל יישוב או מושב, יש להקים בתי ספר אזוריים. כך מקובל כיום ברחבי הארץ - הרשויות דואגות להקמת בית הספר ואף להסעות. גם בערים גדולות אין אפשרות להקים בית ספר בכל שכונה, ויש תלמידים שנוסעים מדי יום בתחבורה ציבורית לבית הספר.

תקנתו של ר' יהושע בן גמלא, שלפיה יש מחויבות ציבורית למנהיגי הציבור להקים ולפתח בתי ספר, הביאה לחידוש הלכות נוספות, שגם אותן קיים הרב גץ. כך נאמר בגמרא (בבא בתרא כא ע"א):

אמר רבא: מתקנת יהושע בן גמלא ואילך:

לא ממטינן ינוקא ממתא למתא, אבל מבי כנישתא לבי כנישתא ממטינן, ואי מפסק נהרא לא ממטינן, ואי איכא תיתורא ממטינן, ואי איכא גמלא לא ממטינן.

[תרגום: לא מוליכים תינוק מעיר לעיר, אבל מבית כנסת לבית כנסת מוליכים, ואם מפסיק נהר לא מוליכים, ואם יש גשר מוליכים, ואם יש משטח צף לא מוליכים.]

לפי רש"י (ד"ה לא ממטינן) הסיבה לאי-הסעת תלמידים ליישוב אחר היא: "שמא יזק בדרכים, שהשטן מקטרג בשעת סכנה [ירושלמי שבת ב, ו], שנאמר 'פן יקראנו אסון' (בראשית מב, ד), אלא יוכל לכופ בני אותו מתא להושיב מלמדי תינוקות". סכנות אורבות לילד בכל דרך שהוא הולך בה (וכדברי רש"י "שהשטן מקטרג בשעת סכנה"), אבל מציאותו של גשר רעוע מכניסה אלמנט נוסף של סכנה. כיוון שכך, אין מעבירים ילד לבית ספר אחר אם בדרכו הוא יהיה חשוף לסכנה נוספת, שהיא איננה סכנה טבעית.

כיום במקומות יישוב קטנים אין פותחים בית ספר בכל מקום, אלא התלמידים נוסעים ללמוד בבתי ספר אזוריים, ובכלל היום נפוץ ומקובל לנסוע ממקום למקום, לא רק לשם לימודים. ישנם כללים שמשרד החינוך קבע באשר למרחק ולזמן הנסיעה ממקום למקום, ונראה שניתן לאמץ את הכללים הללו גם מבחינת ההלכה. אם כן, יש לראות את בתי הספר האזוריים כבית ספר באותו מקום, ולא כבית ספר במקום אחר.

הרב גץ נאבק על כך שיסללו כביש שיחבר בין המושבים כדי שתלמידים יוכלו להגיע בדרכים נוחות לבית הספר (רב הכותל, עמ' 61). בכך הוא קיים ויישם הלכה שנובעת מתקנת יהושע בן גמלא.

יוזמות של הרב גץ

ב. היוזמה: קדושת הרחבה שלפני הכותל המערבי

מה מעמדה של רחבת הכותל? האם דינה כבית כנסת או שזו רחבה שניתן לנהוג בה מנהג חולין? נושא זה עורר בעיות חריפות שהתעצמו במשך השנים. האם מותר לקיים ברחבת הכותל טקסים (חתונות, השבעה של חיילים וכד')? האם מותר להציב בה דוכני אוכל, לחלק פרסומים, ללון, לעשן, להכניס בעלי חיים? האם יש לאפשר צילומים אישיים ברחבה בימי חול? ובשבת? ומה בדבר צילומים לסרטים, שירים וריקודים מעורבים ובשיתוף כלי נגינה? מה באשר להתנהלות בענייני לבוש וצניעות? מה בדבר חבישת כיפה? וכן מה מעמדם של אלה שאינם נוהגים ע"פ ההלכה המקובלת ורוצים להתנהל ברחבה כפי הבנתם (רפורמים, גויים מדתות שונות כולל עובדי עבודה זרה, "נשות הכותל" ועוד)? במהלך השנים חוקקו גם חוקים ותקנות בעניין, אך עם זאת, נושאים אלו עולים שוב לכותרות מדי פעם.

נסקור בקצרה את דברי הפוסקים שעסקו בשאלה מה מעמדה ההלכתי של רחבת הכותל המערבי.

במדרש שמות רבה (פרשת שמות ב, ב) נאמר:

אמר ר' אחא: לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי, שנאמר: "הנה זה עומד אחר כתלנו" (שיר השירים ב, ט), וכתוב: "עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם" (תהילים יא, ד).

מכאן שיש מעלה גדולה מאד לכותל המערבי, וממילא אי אפשר להתייחס לרחבה שלפניו כאל רחוב רגיל. במשנה (מגילה כה ע"ב) נאמר:

בני העיר שמכרו את הרחוב של עיר - לוקחין בדמיו בית הכנסת.

בגמרא (מגילה כו ע"א) נאמר על משנה זו:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי מנחם בר יוסי סתומתאה, אבל חכמים אומרים: הרחוב אין בו משום קדושה.

ורבי מנחם בר יוסי מאי טעמיה? הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות.

ורבנן? ההוא אקראי בעלמא.

תנאים חלקו בשאלה האם רחוב - רחבה שלפני בית כנסת - יש בה קדושה או לא. מדברי הגמרא משמע שאם מתפללים לעיתים קרובות ברחבה שלפני בית הכנסת - בתעניות ובמעמדות, אז מוסכם על הכול שיש ברחבה קדושה. אך אם התפללו שם במקרה, אין קדושה במקום. כיוון שברחבת הכותל מתפללים מדי יום ביומו, הרי שיש לרחבה מעמד

של בית כנסת. כך פסקו הלכה למעשה כמה מהפוסקים מבני זמננו, ולהלן מדברי כמה מהם:

הרב בן ציון אבא שאול, ראש ישיבת פורת יוסף ופוסק הלכה (שו"ת אור לציון חלק ב, פרק מה - הלכות תפילה אות נז) כתב בקצרה:

רחבת הכותל דינה כבית כנסת לענין קלות ראש ואכילה ושתייה ושיחה ושאר דיני קדושת בית הכנסת.

מרחב הרב עובדיה יוסף, הראשון לציון והרב הראשי לישראל (הכותל המערבי, ירושלים תשל"ו, עמ' 9-13), כתב:

המקום הזה בוודאי צריך להיות לא פחות מבית כנסת שהוא בית מקדש מעט. כך גם לגבי הלכות בית כנסת. [...] בודאי שכל מה שנהוג שם נוהג לגבי הכותל המערבי. [...] יש לשוות לו את החומרה של בית כנסת ומקדש מעט.

הרב יעקב בצלאל ז'ולטי, רבה של ירושלים ("בענין רחבת הכותל", הדרום, נ [תשמ"מ] עמ' 166) כתב גם ביחס לרחבה העליונה שבה מתקיימים מניינים בעיקר בחגים:

אע"פ שמתפללים שם רק באקראי בחגים, מכל מקום לגבי המתפללים שם הרי זה מקום קבוע להתפלל, וזה נעשה חלק ממקום התפילה הקבוע שעל יד הכותל, וממילא חל קדושת בית הכנסת על כל רחבת הכותל [...] ואסור להשתמש שם דברים של חול. וכל שכן שאסור לנהוג שם דרך ביזיון. ולפיכך רחבת הכותל צריך לשמש רק למקום תפילה בלבד, ואין לערוך שם כנסים ועצרות פומביות שאינם מתאימים למקום שיש בו קדושת בית כנסת.

אמנם רבה של העיר העתיקה, הרב אביגדור נבנצל (הכותל המערבי עמ' קסב), כתב אחרת ביחס לרחבה העליונה:

מן ההתחלה שימשה הרחבה העליונה במקום עבור אנשים שאינם רוצים להתפלל אלא רק לצפות בנעשה, ושאינן בה הפרדה בין גברים ונשים ובין ישראל לעמים. ואם מפאת הדחק מתפללים שם לפעמים, בעיקר בשבועות ובהושענא רבא, אין זה מקדש את המקום וגם אם ירצו המתפללים לקדשו, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכלל ישראל מפורשות לא הקצה מקום זה לתפילה, וגם מכוניות של משטרה ושל מתפללים בעלי רישיון חונות שם.

הרב גץ ביסס את ההלכות הקשורות לשמירת הצביון של הכותל המערבי, ונאבק עליהן לאורך כל הדרך (רב הכותל, עמ' 211-224). עמדתו האיתנה בשאלות הקשורות לצביון רחבת הכותל משמשת דוגמה כיצד להמשיך ולשמור על מקום זה. השמירה על צביון רחבת הכותל היא עניין תמידי. המאבק לא תם עד היום, ומדי פעם יש המנסים לפגוע במעמד הייחודי שיש לרחבת הכותל המערבי. ההליכה בדרכו הברורה והלא מתפשרת של הרב גץ, תאפשר להצליח במאבק זה.

יזמות של הרב גץ:

ג. היוזמה: חידוש מצוות - תקיעה בחצוצרה בכל יום במלחמת יום כיפור

הרב מאיר יהודה גץ תקע בשופר ובחצוצרה בכל יום מימי מלחמת יום כיפור (רב הכותל, עמ' 186). בכך הוא קיים מצווה מהתורה (במדבר י, ט):

וכי תבואו מלחמה בארצכם אל הצר הצורר אתכם, והרעותם בחצוצרות, ונוכרתם לפני ה' אלוהיכם ונושעתם מאויביכם.

במדרש ההלכה (ספרי בהעלותך, פיסקא יח) נאמר שכוונת הפסוק לכל צרה שתהא:

"וכי תבואו מלחמה בארצכם" - בין שאתם יוצאים עליהם, ובין שהם יוצאים עליכם.

במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר, אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר או בכל מלחמות שבתורה? תלמוד לומר "ונושעתם מאויביכם". אמרת צא וראה איזה מלחמה שישאל נושעים בה ואין אחריה שעבוד, אין אתה מוצא אלא מלחמת גוג ומגוג וכן הוא אומר (זכריה יד, ג) "ויצא ה' ונלחם בגויים ההם". מהו? (שם, ט) "והיה ה' למלך על כל הארץ".

ה' עקיבא אומר: אין לי אלא מלחמת גוג ומגוג, מלחמת שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין? ת"ל "על הצר הצורר אתכם". על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור.

אנו מורגלים במצוות התקיעה בשופר בראש השנה. בראש השנה יש הקפדה רבה לשמוע את קול השופר, אך לא מקובל לקיים מצווה זו בעת מלחמה ובעת צרה (שלא תבוא עלינו). כאמור, הרב גץ היה מבין מחדשי מצווה זו בדורנו.

אחרונים עסקו בשאלה מדוע לא היה מקובל לתקוע בחצוצרות או בשופרות בעת צרה, והציעו כמה תשובות:

א. **המצווה היא רק בארץ ישראל.** בפסוק העוסק בתקיעה בחצוצרות בעת צרה כתוב: "כי תבואו מלחמה בארצכם" (במדבר י, ט). ב"ה אנו זוכים לגור בארץ ישראל ובמדינת ישראל, ועל כן, אם חס ושלום יש שעת צרה ומלחמה, יש לקיים מצווה זו.

ב. **התוקעים צריכים להיות כוהנים מיוחסים.** בפסוק שלפני הציווי על תקיעה בעת צרה כתוב: "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם לדרתיכם" (במדבר י, ח). במקרא מסופר שבמלחמות ישראל תקעו הכוהנים. במלחמת מדין (במדבר לא, ו) פנחס היה התוקע. כך גם בכיבוש יריחו (יהושע ו, יג), וכך גם במלחמת אביה מלך יהודה עם ירבעם מלך ישראל (דברי הימים ב' יג, יב-יד). במשנה (תענית ב, ה) נאמר

שהכוהנים הם התוקעים בתענית ציבור. הרמב"ן (תענית יד ע"א) כתב שלכתחילה מצוות התקיעה מוטלת על הכוהנים, ורק כשאין שם כוהנים יתקעו לויים וישראלים. גם לסוברים שהמצווה לתקוע מוטלת על הכוהנים, ייתכן שכשאין כוהנים מיוחסים אפשר להסתפק בכוהני חזקה, כשם שלעניין נשיאת כפיים, קריאת התורה ופדיון הבן אנו מסתפקים בכוהני חזקה. בתקיעות שהן מחוץ למקדש ודאי שאין הכוהנים עוברים על שום איסור אם יתקעו, אף אם יתברר שאינם כוהנים מיוחסים, ואם כן מדוע לא יתקעו לפחות כדי לצאת ידי ספק דאורייתא? כמו כן, יש כיום משפחות כוהנים שלהן כתבי ייחוס.

ג. **תוקעים רק בחצוצרות כסף העשויות מקשה אחת.** כך כתוב בפסוק הפותח את פרשת החצוצרות: "עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם" (במדבר י, ב). אמנם ניתן לייצר חצוצרה מקשה כסף, והדבר אכן נעשה (נעסוק בכך בהמשך).

ד. **במלחמה היו תוקעים רק כשארון ה' היה יוצא איתם להילחם.** חיוב התקיעות קיים אך ורק לפני ה', שכך כתוב בפסוק: "וזכרתם לפני ה'" (במדבר י, ט), ולפני ה' היינו דווקא כשנמצא הארון, ובמלחמות היה הארון יוצא עימם. אכן לפי הנצי"ב (העמק דבר, שם) בבית שני, שלא היה בו ארון, לא היו תוקעים, הואיל והיה חסר התנאי של "לפני ה'". אמנם בכך מוסבר מדוע אין תוקעים בזמן הזה בחצוצרות, אך אין זה מסביר מדוע אין לתקוע לפחות בשופר.

ה. **התקיעות הן דווקא בפני הבית.** "לפני ה'" מתפרש שרק בפני הבית. הרב אליעזר וולדינברג (שו"ת ציץ אליעזר יא, טז) כתב שאין לנו לחדש מצוות שלא קיימו אותן אבותינו ורבותינו הגדולים, ולכן אל לנו לחדש את קיום מצוות התקיעה בחצוצרה בעת צרה. לדעתו ישנם ספקות רבים בעניין. אולם יש אחרים שקראו לקיומה מחדש של המצווה ולשיטתם אפשר שבכך מקיימים אף מצווה מדאורייתא אם יתקעו בהר הבית, ולפחות מדרבנן אם יתקעו בגבולין (כך כתב הרב יהודה גרשוני, קול צופיך עמ' קצ).

הרב חיים שרגא פייבל פרנק (בחוברת המעין, תמוז תש"ל) סיפר שעל פי החלטת הבד"ץ של העדה החרדית, בתענית שני בתרא ביום י"ב באייר תש"ל תקעו כוהנים ברוב עם לפני הכותל המערבי, שריד בית מקדשנו, אשר ממנו לא זזה השכינה, ועשו זאת בחצוצרות כסף עשויות מקשה אחת.

כאמור, הרב מאיר גץ היה מאלו שסברו שיש לחדש את המצווה, ובוודאי בעת צרה כמו מלחמה. במהלך השנים שאחר כך התקיימו עצרות תפילה נוספות ליד הכותל בשל התגברות פיגועי טרור, תאונות דרכים וצורות, ובהן תקעו בחצוצרות מזהב שהובאו ממכון המקדש, וכן בשופרות.

דף הערכה ליוזמה

מהו הצורך
שזיהה
הרב גץ?
האם הצורך
שזיהה הרב גץ
היה פרטי?
קהילתי?
לאומי?

ביוזמה יש
ביסוץ להלכה
או למצווה.
מהי?

מה התחדש
לכם על הרב גץ
מהיכרות עם
היוזמה שלו?

האם לרב גץ היה
צורך בשותפים
למימוש היוזמה?
אם כן, מי הם?

מה היה קורה
לו הרב גץ לא
היה יוזם את
היוזמה?

מהם המקורות
המרכזיים
שבהם נעזר
הרב גץ לצורך
היוזמה שלו?

האם הייתם
מגדירים
את היוזמה
כ"יצירתית"?
מדוע?

אילו ערכים
שלמדתם על
יזמות באו לידי
ביסוץ ביוזמה זו?

תחום הדעת: מחשבת ישראל

"ירושלים דצפון אפריקה" - רבני ג'רבה ותוניס

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

1. הכרת השקפותיהם של רבני תוניס וג'רבה בעניין מדינת ישראל, הציונות ותהליך הגאולה.
2. קריאה והבנה של מאמר העוסק בערכים ובתפיסות עולם.
3. דיון ערכי ויצירת שיח רלוונטי לימינו.

מבנה היחידה

שלב א - הכנה לשיעור: קריאת המאמר: "ירושלים דצפון אפריקה" - רבני ג'רבה ותוניס (מופיע בשער א בעמודים 26-29), כשיעורי בית מטרימים או בזוגות בפתיחת השיעור.

שלב ב - חידון "טריוונטי" כיתתי לסיכום המאמר וליצירת הקשר לדיון החידון אינו מצריך מסך מרכזי, אלא שימוש במכשירי טלפון חכמים. יש להירשם לחידון בקישור זה: <http://triv.in/55405>

התלמידים נכנסים לחידון ע"י לחיצה על Triv.in במכשיר פלפון חכם והכנסת מספר החידון: 55405

שלב ג - במליאה: לימוד מקורות ודיון

נחלק או נקרין את נספח 1 - השקפות רבני תוניס וג'רבה בעניין מדינת ישראל, הציונות ותהליך הגאולה.

נלמד את המקורות ונדון בשאלות המופיעות לאחר כל מקור.

שלב ד - סיכום: נדון בשאלות:

- ◀ מהי השקפת העולם העולה מן המקורות שקראתם?
- ◀ אילו חששות עולים בין השורות של כותבי הדברים?
- ◀ האם חששות אלו קיימים גם היום?
- ◀ האם אפשר להתייחס להשקפת עולם זו גם בהקשר של מדינת ישראל של היום?

כתיבה

הרב ד"ר יוחאי רודיק, מפמ"ר מחשבת ישראל

קהל יעד

כיתות ט'-י"ב

מספר שיעורים מומלץ

מבוא ליחידה

"עיר של סופרים וחכמים", "ממלכת כהנים וגוי קדוש", "ירושלים דצפון אפריקה" - אלו הם רק חלק מדברי ההערכה הרבים שזכו להם רבני האי ג'רבה על גדלותם בתורה, צניעותם ואהבת ארץ ישראל העזה שהייתה בליבם. ביחידה זו נכיר מעט מהגותם, ובעיקר את דמותו של הרב כלפון משה הכהן, מגדולי רבני תוניס, שלא זכה לעלות ארצה. מתוך ההיכרות עם דמותו נלמד על ההקשר שבו צמח הרב ג' ו על עולם הערכים שאפיין את יהודי האזור: אהבת התורה, אהבת הארץ ואהבת העם.

הקשרי הוראה

- ◀ שיעורי מחשבת ישראל העוסקים ביחס לציונות ולמודרנה
- ◀ שיעורי היסטוריה העוסקים ביהדות צפון אפריקה ובחיבת ציון של רבני תוניס
- ◀ במסגרת "שבוע העליות" או "שבוע אהבת הארץ"

השקפות רבני תוניס וג'רבה בעניין מדינת ישראל, הציונות ותהליך הגאולה

א. היחס להרצל

ומקרוב בימינו אלה הופיע בקרבנו איש רם המעלה זך השכל וחד הרעיון "בנימין תאודור הרצל" שמו. אשר עמד על דרכי וחוקי העמים והכיר כי לפי חוקי המדינות אין להשבית ולבטל כללות האומה תהיה אשר תהיה [...] אחרי הדברים האלה החלה רוח ה' לפעם בלב איש גיבור חיל ורב פעלים מאחינו בית ישראל, הרצל שמו, אשר היה כמעט שקוע ואובד בין האומות והיה רם המעלה בעל מידות נשגבות, נתן אל לבו להיטיב לעם ישראל וברגע נהפך לאיש מלחמה, מלחמת העצה והרעיון לראות איך ובמה לגאול את הארץ ואת ישראל וימציא כמה רעיונות נשגבות ויכתבם על גליוני העיתונים [...] ומראשית כתב לו ספר ויקראהו בשם "מדינת היהודים" ובו כתוב כל מה שצריך לישראל לעשות עת יקחו ארץ ישראל מאת הממלכות.

(הרב כלפון משה הכהן, "מטה משה", עמ' פח)

שאלות לעיון

1. מדוע לדעתכם חשש הרב כלפון משה הכהן מהעובדה שהרצל היה "כמעט שקוע ואובד בין האומות"?
2. עיינו בקטע והסבירו: מדוע הביע הרב את תמיכתו בהרצל ובפועלו במילים נלהבות כל כך?

ב. היחס לתדמיתה החילונית של מדינת ישראל

וגם בימינו מסיתים ומדיחים נלחמים בנו, וצדים בחרמם בני ישראל הכשרים והתמימים, ומראים להם קצת דברי תורה וקצת דרך ארץ, ועל ידי זה נמשכים אחריהם ומדיחים אותם לעזוב איזה מאמונתם, שלב אחרי שלב [...] כי רע ומר מאוד ענין זה של לשון הרע והוצאת דיבה כאשר ראינו בענין המרגלים שנענשו עליו [...] אל יחשוב אדם שאין זו אתחלתא דגאולה, ואדרבה, מענין זה עצמו יראה שהגאולה באה באמת ולכן הסטרא אחרא [השטן] עושה כל כוחה בידעה כי קרב קיצה כמשל הנר [...] ואם מצד שיש בארץ ישראל מחללי שבתות ופריצים הנה גם בימי הבית השני [...] הרבה נשאו נשים נוכריות [...] ואנו מקווים כי יבוא היום ותטהר מדינת ישראל ויבוא משיח צדקנו ברצות ה' וצריכים אנו להרבות בעסק התורה לקרב הגאולה.

(הרב משה הכהן דריהם, "דרש משה", עמ' יט, קד)

שאלות לעיון

1. עיינו היטב בקטע, בתיאור מחללי השבתות. מהו לדעתכם יחסו הנפשי של הרב משה הכהן דריהם אל מחללי השבתות?
2. כיצד מוכיח הרב דריהם כי למרות גילויי החילון אנחנו אכן נמצאים בתקופת הגאולה?

תחום הדעת: **חינוך לחיים במשפחה**

הרב והרבנית גץ כמודל לזוגיות

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

1. היכרות עם דמויותיהם של הרב והרבנית גץ זצ"ל והנהגותיהם בתחום הזוגיות.
2. למידה ועיסוק בערכי משפחה וזוגיות.
3. יצירת שיח רלוונטי על אודות ערכי משפחה וזוגיות בימינו לאור דמויות המופת.

מבנה היחידה

שלב א - למידה בקבוצות בשיטת ג'ינסו (לומדים בקבוצות ואז חברי הקבוצות השונות מלמדים אלו את אלו): כל קבוצה תקבל קטע קריאה בנושא שלום בית בבית הרב גץ ותענה לשאלות על הקטע (הקטעים והשאלות מובאים בנספח א2-ד). לאחר שכל קבוצה סיימה את הלמידה והדיון בקטע שלה המשתתפים יחליפו מקומות או יעברו תחנות, כדי שכל התלמידים ייחשפו לכל התכנים.

שלב ב - סיכום במליאה עיבוד החומר שנלמד עד כה

שלב ג - דיון ושיח במליאה ננהל שיח רלוונטי על אודות המידות הנלמדות מדמויותיהם של הרב והרבנית גץ, ונברר כיצד ניתן, ראוי ונכון ליישמן בחיינו. כדי לנהל את השיח אפשר להשתמש בשני עזרים:

נספח 3 קטעים מתוך צוואתו האישית של הרב גץ

נספח 4 סיפורים מעשיים מחייהם של הרב והרבנית

שלב ד - סיכום מתוך עיון בצוואה או מתוך קריאת הסיפורים, נשאל: מה אנחנו יכולים ללמוד מהרב גץ? אילו מידות או ערכים היינו רוצים לאמץ לחיינו?

כתיבה

דבורה רוזנברג, הממונה על החינוך לחיים במשפחה

קהל יעד

כיתות י"א-י"ב

מספר שיעורים מומלץ

מבוא ליחידה

הרב מאיר יהודה גץ, רב הכותל והמקומות הקדושים וראש ישיבת המקובלים "בית אל" בעיר העתיקה בירושלים ורעייתו הרבנית אסתר גץ היו מדמויות המופת ב"ירושלים של מעלה" בתורתם, בצדקותם ובמעשי החסד שלהם. חלק חשוב מהדרכותיהם והנהגותיהם נסב סביב "שלום בית" והנהגות נכונות בין בני זוג - הנהגות המאפשרות לשמר ולפתח חיי זוגיות ויחסי משפחה טובים. הן בכתביהם והן בסיפורים ובתיאורים של בני משפחתם ישנן הדרכות רבות וחשובות בתחומים אלו.

למורה: מומלץ לקרוא את מאמר ההעשרה (נספח 1).

הקשרי הוראה

במסגרת שיעורי חינוך לחיים במשפחה

נספח 1: מאמר רקע והעשרה למורה

הרב והרבנית גץ כמודל לזוגיות / דבורה רוזנברג

הרב מאיר יהודה גץ ורעייתו הרבנית אסתר גץ היו מדמויות המופת בירושלים של מעלה בתורתם, צדקתם ומעשי החסד שלהם. חלק חשוב מהדרכותיהם והנהגותיהם נסב סביב "שלום בית" והנהגות נכונות בין בני זוג - הנהגות המאפשרות לשמר ולפתח חיי זוגיות ומשפחה טובים. הן בכתביהם והן בסיפורים ובתיאורים של בני משפחתם ישנן הדרכות רבות וחשובות בתחומים אלו.

הקפדה על שלום בית משמעה הליכה בדרכי ה'. בפרשת סוטה אנו מוצאים שכביכול הקב"ה מוחל על כבודו ומסכים למחות את שמו הקדוש במים שאותם תשתה האישה למען הערך הנעלה של "שלום בית", כמו ששנינו:

תני רבי ישמעאל: גדול שלום, ששם הגדול שנכתב בקדושה, אמר הקדוש ברוך הוא ימחה במים, כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

(ויקרא רבה ט, ט)

עוד מוסיף בר קפרא במדרש זה:

בר קפרא אמר: גדול שלום, שדברו הכתובים דברי בראות בתורה בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה. זהו שכתוב: "אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן" (בראשית יח יב); אבל לאברהם לא אמר כן, אלא: "ואני זקנתי" [...] בר קפרא אומר אחרת: גדול שלום שדברו הכתובים לשון בדוי בנביאים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו, שנאמר: "הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן" (שופטים יג, ג) וכו'.

(שם)

אם כן, העיסוק ב"שלום בית" והבאת שלום בין איש לאשתו היה נושא מרכזי אצל גדולי ישראל לאורך הדורות. המדרש מספר על הנהגתו של רבי מאיר שמחל על כבודו כדי לעשות שלום בין איש לאשתו:

רבי מאיר היה יושב ודורש בלילי שבת. הייתה שם אישה אחת יושבת ושומעת לו. נתאחרה דרשתו. המתינה עד שגמר מה שדרש, הלכה לביתה ומצאה הנר כבה. אמר לה בעלה: היכן היית? אמרה לו: ישבתי ושמעתי דרשה. אמר לה: כך וכך שאין את נכנסת לכאן עד שתלכי

ותירקי בפני הדרשן. ישבה שבת ראשונה, שבת שנייה ושלישית. אמרו לה השכנות: כעת אתם צהובים, הבה נלך עמך אל הדרשן.

כיוון שראה אותן ר' מאיר, צפה ברוח הקודש. אמר להן: יש מכן אישה היודעת ללחוש לעין? אמרו לה השכנות: כעת את הולכת ויורקת בפניו, ונעשית מותרת לבעלך. כיוון שישבה לפניו, נרתעה ממנו. אמרה לו: רבי, אין אני יודעת ללחוש עין. אמר לה: רוקי בפניי שבע פעמים, ואני מתרפא. ירקה בפניו שבע פעמים. אמר לה: לכי אמרי לבעלך: אתה אמרת פעם אחת, אני ירקתי שבע פעמים. אמרו לו תלמידיו: רבי, כך מבזין את התורה? לא היה לך לומר לאחד מאתנו ללחוש לך? אמר להם: לא דיו למאיר להיות שווה לקונו? ששנה ר' ישמעאל: גדול שלום, ששם הנכתב בקדושה - אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.

ברוח זו מביאה הגמרא מעשה ברבי יהודה:

ההוא שאמר לה לאשתו: קונם שאי את נהנית לי עד שתטעימי תבשילך לרבי יהודה ולר' שמעון. ר' יהודה טעם, אמר: קל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו - אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים המאררים בספק, ואני - על אחת כמה וכמה.

(מסכת נדרים דף 10 ע"ב, ועיין שם עוד בסיפור על רבי שמעון בן גמליאל.)

את הנושא הזה, שכאמור היה חשוב במשך כל הדורות, הדגישו באופן מיוחד הרב והרבנית במשך חייהם. יחידה זו תתמקד בנושא זה במשנתם, הדרכתם והנהגתם האישית והציבורית. הרב גץ היה רב הכותל והמקומות הקדושים וראש ישיבת המקובלים "בית אל"³ בעיר העתיקה בירושלים. לישיבה זו, שנועדה לאנשי מעלה, חיבר הרב גץ תקנון קבלת תלמידים ייחודי. התקנון קובע מי ראוי ורשאי להצטרף ללימודים בישיבה, ובו ט"ו סעיפים שבהם מפורטים התנאים והדרישות שעל התלמיד לעמוד בהם. לצד תנאים המתמקדים בענייני קדושה ופרישות בולט התנאי השני (דבר חשוב בפני עצמו!) שהתמקד ב"שלום בית". אלו דברי הרב: "לכבד את האשה למעלה מיכולתו וידאג לצרכיה ככל האפשר. להתרחק מהקפדה עליה ועיניו בראשו להבחין בין עיקר לטפל. ולהבחין הבחנה דקה לעשות רצונה כדי ששם ה' ישכון בבית ותחול עליו הקדושה". גם בפנקס המידות האישי של הרב - פנקס שבו כתב הרב לעצמו קבלות ודרישות עצמיות לתיקון, לשיפור ולהתקדמות, כתב הרב גץ הוראה לעצמו: "לכבד את אשתי במאוד מאוד".

³ ישיבת מקובלים ותיקה ומהמפורסמות בעולם היהודי. נוסדה בשנת ה'תצ"ז בידי רבי גדליה חיון, ומראשיתה נוסדה כמקום ללימוד קבלה עבור המובחרים שבאנשי ירושלים. במהרה נודע שמה בקהילות יהודיות בכל רחבי העולם. הישיבה הוקמה בעיר העתיקה בירושלים ושבה והתחדשה במקום בידי הרב גץ לאחר שחרור ירושלים במלחמת "ששת הימים".

יש בדברים אלו כדי ללמד על מרכזיות שלום הבית והאהבה בין בני זוג בעיני הרב לא רק כערך אנושי, אלא כערך רוחני מרכזי. בדברי הרב ישנו הד לדברי רבי עקיבא בגמרא (סוטה יז ע"א): "איש ואשה, זכו - שכינה ביניהן". כדי לעלות במעלות הקודש, כדרכם של העוסקים בפנימיות התורה, יש להיות ראוי לכך. הבסיס הוא בניית בית ופיתוח קשר של אהבה, אחווה, שלום ורעות בין בני הזוג.

מכירהם ובני משפחתם של הרב והרבנית גץ מספרים על הנהגות מרובות בחיי המשפחה והזוגיות של הרב והרבנית המבטאים הליכה בפועל בדרך זו, כגון: סיפור על תלמיד שסולק משיבת "בית אל", ישיבתו של הרב גץ, מכיוון שרעייתו התלוננה על כך שהוא פגע בה ודבר זה נגד את עקרונות הישיבה ביחס לשלום בית. הרב גץ הורה לתלמיד לפייס את אשתו, ואמר שרק לאחר שיעשה זאת יוכל לחזור ללמוד בישיבה. כמו כן, חלק מתנאי קבלת התלמידים לישיבה היה בחינה של הרב אם יש שלום בית בין בני הזוג. אם הרב ראה שהמצב אינו אידאלי - לא קיבל את התלמיד לישיבה.

פעולות של השכנת שלום בין איש לאשתו נעשו בשותפות עם רעייתו הרבנית גץ. בני המשפחה סיפרו על מקרה של זוג שלא שמר על ניקיון גוף, דבר שגרם לריחוק וקרירות בין בני הזוג. השניים קיבלו הדרכה אישית - הרבנית הדריכה את האישה והרב את הבעל. במקרה אחר בעל התלונן שאשתו אינה יודעת לבשל, ואפילו שורפת את המרק. הרבנית לימדה אותה לבשל. בעל אחר התלונן שאשתו אינה יודעת לארגן את הבית, והרבנית לימדה אותה את מלאכת ארגון וסידור הבית.

בכלל, לאורך חיי הרבנית ישבו סביבה כל יום נשים צעירות להדרכה בזוגיות, שלום בית, ארגון הבית וחינוך ילדים מתוך אהבה.

הנהגות אלו הינן ביטוי מעשי לעקרונות רוחניים שהנחו את הרב והרבנית, ובהתבוננות בדרכיהם יש משום בחינה של "גדול שימושה יותר מלימודה". נסקור חלק מהנהגות אלו וננסה לעמוד על משמעותן.

1. הרב והרבנית ישבו זה לצד זה בראש השולחן - הנהגה זו היא בעלת משמעות כפולה, הן ביחס לבני הזוג עצמם והן ביחס לבני המשפחה הרחבה.

ביחס לבני הזוג עצמם הדבר מבטא את הכבוד ההדדי העמוק ביניהם ואת תפיסת השותפות בזוגיות. הנהגה זו שייכת לדברי הגמרא (יבמות סב ע"ב): "האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו [...] עליו הכתוב אומר: וידעת כי שלום אהלך" (איוב ה, כד).

נוסף על כך, בהנהגה זו טמונה ההבנה שאיש בלי אישה ואישה בלי איש אינם שלמים.

דווקא קשר של נישואין מביא כל אחד מבני הזוג להשלמתו, כדברי רבי אלעזר בגמרא שם: "כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר: זכר ונקבה בראם [...] ויקרא את שמם אדם". (בראשית ה, ב)

ביחס לבני המשפחה הדבר ודאי בא ללמד גם על הקשר העמוק והשותפות המלאה הראויה לבני זוג, אך מלבד זאת ייתכן שיש בכך מסר על חובת הצאצאים לכבד את שני ההורים ולרא מפניהם בצורה שווה. כדרך שהורתה לנו התורה בספר ויקרא (פרק יט, ג) "איש אמו וְאָביו תִּירָאוּ, ובספר שמות (פרק כ, יא): "כִּפְדֹּת אֶת-אֲבִיךָ, וְאֶת-אִמְךָ". וכדברי חז"ל במכילתא: "כיוצא בדבר אתה אומר כבוד את אביך ואת אִמְךָ שומע אני כל הקודם במקרא הוא קודם במעשה, כשהוא אומר איש אמו ואביו תיראו מגיד ששניהם שקולין זה כזה".

2. בני המשפחה מספרים על דרך ייחודית נוספת: **הרב והרבנית נהגו לאכול מאותה צלחת.**

האכילה המשותפת הינה ביטוי קרבה עמוק בין בני הזוג. רעיון זה אנו למדים מהאיסור לאכול מצלחת משותפת בזמני איסור בין בני זוג (עיין שולחן ערוך יורה דעה, הלכות נידה סימן קצה, סעיפים ג-ד). איסור זה נובע מהקרבה שראו חז"ל באכילה משותפת. הרב והרבנית שהשתיתו את אורחות חייהם על התורה וההלכה, ראו אפוא בצורת אכילה זו ביטוי של קרבה. יש בדבר כדי ללמדנו שביטוי קרבה אינם רק דבר המזדמן בחיי זוגיות, ואף אינם מאפיינים רק פעולות מרגשות ובולטות, אלא על בני הזוג להוסיף ו"לחפש" הזדמנויות ומצבים המעוררים קרבה ואחווה גם בחיי היום-יום הפשוטים.

3. עם כל גדלותו של הרב גץ ועל אף היותו רב הכותל והמקומות הקדושים וראש ישיבת מקובלים, **היה הרב עורך בעצמו את שולחן השבת ביום חמישי ומיטיב את נרות השבת.**

מעבר לערך של השתתפות בהכנות לשבת, אפשר לראות במעשיו של הרב ביטוי למרכזיות שולחן השבת הביתי, ממרכזי הבית היהודי. ההשתתפות של בני הבית בסעודת השבת באווירה של שלום ואהבה משמעותית גם מבחינה הלכתית.

נרות השבת הם מן הדברים המשמעותיים המסייעים ליצירת אווירה זו, כדברי הגמרא (שבת כג ע"ב): "נר ביתו ונר חנוכה - נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. נר ביתו וקידוש היום - נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו". השתדלותו של הרב גץ להכין בעצמו את נרות השבת מבטאת עד כמה חשוב בעיניו לשמור על שלום הבית והחיבור בין בני המשפחה. לנרות השבת ישנה משמעות של תיקון חטאם של אדם הראשון וחווה, שכיבו אורו של עולם: שותפות בני הזוג - הבעל בהטבת הנרות והאישה בהדלקת הנר, מהווה תיקון והפצה של האור מחדש.

4. בני המשפחה מספרים על **מנהגו הקבוע של הרב גץ לקנות לרעייתו הרבנית בגד ותכשיט בכל מועד**, כשהוא משתף את כל ילדי המשפחה בחוויה. גם הנהגה זו מושתתת על החובה ההלכתית והתורנית לדאוג לבטא את רגשי ההוקרה והאהבה של הבעל לרעייתו, על פי דברי הגמרא (פסחים קט ע"א): "חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר ושמחת בחגך, במה משמחם [...] רבי יהודה אומר: אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן [...] ונשים במאי? תני רב יוסף: בבבל - בבגדי צבעונין, בארץ ישראל - בבגדי פשתן מגוהצין".

5. גם מצידה של הרבנית מספרים בני המשפחה על הנהגות שנועדו לטפח ולשמר את קשר הזוגיות הנאמן שבין הרב והרבנית. הרב היה קם בחצות הלילה ללימוד ותפילה והיה חוזר לביתו בשעות הבוקר. הרבנית הייתה ממתנה לו מדי בוקר שגיע מלימוד הלילה ויושבת איתו לארוחת בוקר. בזמנים אלה היו הרב והרבנית מנתקים טלפונים כדי לשמור על זמן איכות. **הרבנית ראתה את ייעודה בכך שבעלה יגדל בתורה, והיא תפקדה כעיקר הבית וכעקרת הבית**. הרבנית עשתה זאת מתוך בחירה למלא כך את תפקידה כאישה. שיתוף וסיוע הדדי זה הוא הביטוי לדברי הגמרא (יבמות סג ע"א): "אמר רבי אלעזר מאי דכתיב: אעשה לו עזר כנגדו זכה - עוזרתו...".

6. שני סיפורים מיוחדים המבטאים את הדרכתו של הרב לתלמידיו מובאים בספר "רב הכותל" (עמוד 370):

אחד מאברכי הישיבה פנה לרב בבקשה שיעוץ לו עצה: "אשתי חפצה ברהיטים חדשים בסלון ביתנו", אמר האברך. "אולם הרהיטים יקרים הם, ואם איעתר לבקשתה, איאלץ לעבוד שעות רבות על מנת לחסוך כסף לקנייתם, ואבטל את זמני מלימוד תורה!" הקשיב הרב להתלבטות תלמידו, וכשסיים, אמר לו: **"אחד מתפקידינו העיקריים הוא לשמח את נשותינו בבית**. האם חושב הינך שתרוויח משהו מלימוד התורה על חשבון אשתך?" והוסיף: "אם כמיהתך ללימוד כה עזה, קום בלילה על חשבון זמנך שלך ולמד, אולם ביום, עליך לעבוד כדי לספק את צורכי אשתך".

וממשיך ומספר ר"מ בישיבה תיכונית, מתלמידי הרב: בעת לימודי בישיבה הייתי נתון במצב כלכלי דחוק, ועמדו בפניי שתי אפשרויות: להמעיט בלימודי בישיבה ובכך לפרנס את משפחתי ואף להחליף את הריהוט בבית - שכן אשתי רצתה מאוד שנקנה ריהוט חדש, או להעמיק בלימוד בישיבה. התלבטתי והחלטתי - כמו במקרים רבים אחרים - להיוועץ ברב. שטחתי בפניו את בעייתי: "מאשתך אל תחסיר דבר" אמר הרב. **"שכן האישה מסמלת את השראת השכינה וכשאתה קונה לאשתך, זהו תיקון לשכינה. לכן**

מלא את רצונות האישה, אך גם מלימוד התורה אל תחסר". "כמה שעות אתה ישן?" שאל. "בין שש לשבע שעות", עניתי לרב. "אם כך, הפחת את שעות השינה ותלמד בהן תורה, אך מאשתך אל תחסיר מאומה".

סיפורים אלו מבטאים שני עקרונות חשובים: הראשון, שכבר הוזכר לעיל, קשור לראיית הקשר בין איש לאשתו כסולם המחבר שמים וארץ וכנושא מרכזי בהשראת שכינה על האדם.

העיקרון השני קשור לחובת הבעל למלא את צורכי האישה ולהבין את הנושאים הקשורים לעולמה, גם אם לפי הבנתו ותפיסת עולמו אלו נושאים פחות משמעותיים, ואפילו אם צרכים אלו נראים כסותרים את הרגליו ואת סדרי העדיפויות שלו (כמובן מתוך התייחסות נכונה לכל מקרה לגופו).

הנהגתו של הרב קשורה לאמור בגמרא (שבת סב ע"ב): "שלושה דברים מביאין את האדם לידי עניות ואלו הן [...] ושאשתו מקללתו בפניו". בגמרא מבאר רבא שהכוונה היא שאשתו מתרעמת "על עסקי תכשיטיה והני מילי הוא דאית ליה ולא עביד", כלומר, בעל שאינו קונה לאשתו תכשיטים למרות שהדבר אפשרי לפי יכולותיו הכלכליות עלול להגיע לידי עניות. מהי משמעותה של גמרא זו? איזה קלקול עקרוני של הבעל קיים באי-קניית תכשיטים לאשתו למרות שיש ביכולתו לקנותם?

הרב קוק בספרו "עין איה" על מסכת שבת (פרק שישי פסקה כו) מבאר את דברי הגמרא, ואלו דבריו:

יסוד חיי המשפחה הטובים והמתוקנים הראויים לברכת ד' שתחול על ניהם, הוא שיהיה עולמה של האשה ותביעותיה המיוחדות ע"פ מצב נפשה, אע"פ שאין להם כל יחס להעולם של האיש והלך נפשו, גלויים לפני הבעל בתור בעל ואב הבית. ואע"פ שהתביעות של התכשיטין יכולות להיות רחוקות מחוג מבטו ומהשקפתו על החיים והמוסר, מ"מ יהיה יודע את לב האשה, כמה תוכל להיות נכאבת ונדאבת בחסרה את המוכרח לה לפי מצבה. אמנם לעולם לא יוכל אור הברכה לחול כ"א כשלא תקלקל השפעה זו של דעת נפש האשה את השורה, והתכשיטין בהיותם בכל צרכם לפי תכונת האשה, מ"מ רק הרחבות לחיים, שאינם באים כ"א בהיות לאדם היכולת להרחיב את חייו בתביעות כאלה. אבל אם יעמיס עליו עי"ז עול כבד, הממרר את החיים יותר מההרחבה שיש בכחם לתת, אין דעת כ"א והפלגה הבאה מתוך עורוץ וחסרון ההכרה במשקלה. כשם שהיא מעדפת באיזה אופן, תוכל ג"כ לחסר, כי בלא דעת נפש לא טוב. ע"כ הדבר מוגדר רק בדאית ליה ולא עביד, שרק בעת השג היד אז כאשר תתגלה רק הידיעה של הצורך הנפשי, אע"פ שהוא מיוסד בעולם אחר של נפש האשה,

קטע א: ששת העקרונות לשלום בית / הרב גץ

ששת העקרונות ליצירת הרמוניה נאה, בעזרת ה' יתברך, בחיי הזוג וחישול החיים המשותפים לעמידה איתנה בפני כל סערה, הם, לעניות דעתי, כדלהלן:

1. תפקוד

דהיינו, חלוקת שטחי אחריות, כאשר כל בן זוג משתדל למלא על הצד הטוב ביותר את שקיבל עליו. בדרך כלל, ואולי גם רצוי, שיהא תחום הבית - נתון לטיפול של האישה, והחץ - לזה של הבעל. כאשר תחום זה כולל את חלוקת המשאבים הכספיים. אך לא דווקא, העיקר שתשרור הבנה בסגולותיו של אחד מבני הזוג לנהל את העניינים.

2. הערכה

אין די מילים בפי להדגשת נקודה חשובה זו, והיא צורך נפשי יסודי לכל אדם. חשוב מאוד שהאישה תרגיש שבעלה שם לב אליה, בכללות ובפרטות, ושיתן לה הרגשה שהיא תמיד אהובה עליו בכתחילה. ועל דרך זה חז"ל כתבו: "דעתן של נשים - קלה" הייתי, לצורך הסבר עקרון זה, כותב: "דעתן של נשים - כלה". כל חפצה הוא להיות תמיד בעיני בעלה כביום היותה כלה תחת חופתה. ואכן, מצוות תורתנו הקדושה, בחיי האישות, מכוונת בין היתר להשגת מטרה זו.

ומאיך גיטא, הבעל למרות היותו "חזק", "גיבור", הנו רגיש במיוחד להערכה מצד אשתו ושבעיניה הוא נשאר תמיד "גיבור חלומותיה". וכל זאת, למרות חיי היום יום האפורים. לצערי, חיים משותפים של זוגות רבים מספור עולים על שרטון ומתנפצים בגלל חוסר הערכה. המוזר שבדבר הוא שהבעיה מחמירה או נוצרת עם ההתבגרות וצבירת שנות הנישואין. כי לעיתים קרובות, הבעל עולה ומתקדם בסולם הרוחני, החברתי, המעמדי או הרכושני, דבר הגורר הערכה מקבילה על ידי הסביבה. ודא-עקא, מצד אשתו הוא נשאר בעיניה תמיד בקו ההתחלתי ובמדרגה הראשונה, כי בדרך כלל הוא עלה וטיפס "על כתפיה" והיא הייתה עזר כנגדו ושותפה בהצלחתו, וזה גורם למשברים קשים עד מאוד. אישה ששכל בקודקודה, תדע בחכמה ובתבונה לתאם עצמה למצב משתנה, ושכרה יהיה כפול כפליים. אל נשכח לרגע כי הערכתה היא, שקולה בעיני בעלה כהערכת כל האנשים גם יחד הסובבים אותו.

מ"מ תתעורר החובה של הצדק למלא את הטוב המחויב, "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות".

הרב קוק מבאר שחיי משפחה מתוקנים וישרים בנויים על ההבנה ההדדית של צורכי בן הזוג, גם במקומות שכן הזוג השני אינו חש בעצמו את צורכי בן זוגו. תכשיטים הינם דוגמה לדברים הנצרכים לאישה מטבעה לאור הנטיות הייחודיות לעולם הנשי, על אף שהם אינם צרכים בסיסיים כמזון וצורכי קיום בסיסיים. צרכים אלו אינם נתפסים, לעיתים, באותה מידה של צורך בעיני הבעל לאור תפיסת העולם הגברית.

מצב זה יכול לגרום לחיכוך בין הרצונות של בני הזוג ולחוסר שותפות מצד הבעל. על כן מורה הגמרא שיסודות האהבה והשותפות בין בני הזוג צריכים ליצור ולעורר הזדהות של הבעל עם צרכיה ועולמה של אשתו, מתוך הבנה שלאישיותה, מאווייה וצרכיה של אשתו הנובעים מעולמה הייחודי יש מקום מלא ושווה בבית, ושמוטלת עליו החובה לסייע לה ולהיות שותף עימה במימוש רצונותיה, גם כאשר השוני בהסתכלות ובהשקפת העולם בין שני המינים יוצר הבדל בתחושת הצורך והמקום שיש לתת לנטייה זו.

הרב קוק מוסיף בחלקה השני של הפסקה שדרישה זו נכונה כאשר המצב הכלכלי מאפשר את ההוצאות הכרוכות בדבר. אולם כאשר ישנו מצב דחוק יותר, חשוב להיות מתוך איזון נכון בין צורכי הבסיס הקיומי של הבית, שלהם יש לתת סדרי עדיפויות קודמים, ובין צרכים ייחודיים שאמנם הם חשובים וראויים, אך פחות בסיסיים, ועל כן לא נכון ולא ראוי שהם יובילו לשיבוש במצב הכלכלי המאוזן של הבית.

נראה שהוראותיו של הרב גץ לתלמידיו, כפי שהתבטאו בסיפורים שהובאו לעיל, נבעו מתפיסת עולם זו. אין זה נכון שהאיש ימעיט ויחסיר מצורכי הבית על ידי מיעוט בצרכים הנדרשים לאור נקודת מבטה של אשתו. כדי לבנות בית שהוא מקום הראוי להשראת שכינה יש לוודא שהאישה, כמו גם האיש, זוכה למקום הראוי לה בבית, וכך שניהם יכולים לממש באופן המלא ביותר את כוחותיהם, כישרונותיהם, יכולותיהם ואופיים בדרך ישרה ונכונה. אזי יכול להתקיים מאמר הגמרא "איש ואשה זכו - שכינה ביניהם" (סוטה יז ע"א), כלומר דווקא על ידי כך שגם האיש וגם האישה מביאים את אישיותם לבית ובונים יחד זוגיות נכונה על פי התורה, הם זוכים להשראת שכינה בביתם.

יהי רצון שנזכה ללמוד מאורחותיהם של הרב והרבנית גץ וללכת בדרכיהם.

3. יחסים

הם בעלי משקל כבד ורציני, אך לא כל כך מכריע כפי שמקובל בעיני רבים. לפי מיטב הבנתו, העיקר הוא שכל אחד יראה באושרו של בן הזוג את סיפוקו הוא. היחסים הפיזיים נתונים לתנודות בשל כושר גופני, גירויים, מצב רוח וכו'. ולא תמיד מרוכזים כל התנאים הטובים בעת אחת. אך, כאמור, כאשר אושרו האישי תלוי באושרו של הזולת, הרי הם תמיד משיגים את המטרה הנכספת, ברגשי התעלות, שהיא לא רק לקחת, אלא בעיקר לתת. כמובן שאין שורות אלו ממצות את הנושא שהוא רחב מאוד, ובעל גוונים מרובים, שונים ועדינים.

4. נכונות

אדם הוא עולם מלא. יש לו רצונות, מאוויים, כיסופים ושאיופות משלו, שאינם עולים בדרך כלל בקנה אחד עם אלה של בן זוגו, ובשל כך נוצרות התנגשויות במשך חיי הנישואין. אין כל רע בכך. העיקר הוא שכל צד יהיה נכון ללכת לקראת השני בתהליך הפיוס והחזרת השלום על כנו. שלא תשתלט הגאווה או הבושה המזויפת לעשות את הצעד הראשון, ושלא תיפסק ההידברות. בסעיף זה אני כולל את מידת הסובלנות של אחד לחסרונות הבלתי נמנעים של השני, כי אין בנמצא אדם כליל השלמות.

5. רוחניות

בלעדי זה, יפלו חיי הזוג במוקדם או במאוחר בבהמיות אשר כל שאיפתה היא סיפוק צרכים גשמיים גסים המגיעים מהר מאוד לנקודת רוויה, אז מנסים למצוא תחליפים לשם גיוון. אסוננו בדור זה, הוא ההתעלמות מהדרישה הרוחנית החיונית והאיזון בין החומר והצורה. אינני משקיף על כך רק כיהודי הרואה בלימוד תורתנו הקדושה ובקיום מצוותיה ראשית ואחרית הכל, אלא גם כסתם אדם. יהיה הסיפוק הרוחני בלימוד, בקריאת שיר, בשמיעת מוזיקה, בעזרה לזולת, בצרכי ציבור שלא על מנת לקבל פרס. יש בכך בלם ומעצור להדרדרות ולשקיעה בתאוות ובחושים מגושמים והרסניים.

6. מסגרת נאה

עקרון אחרון, חביב זה, הוא רחב: בית מסודר, אוכל מוכן, בגדים נקיים, שולחן ערוך - משרים אווירה נינוחה על המשפחה. זאת ועוד, הפתעות קטנות כגון רכישת פריט קטן לאישה, הכנת תבשיל בטעם האהוב על הבעל, יציאה לטיול ספונטני, ליטוף, מבט אוהב, נשיקה חטופה מפעם לפעם, יוצרים הרגשה נהדרת, ומדגישים שהאחד אהוב על השני וששגרת החיים המשותפים לא עמעמה את הגחלת. כל אלה אינם עולים לא במאמץ ולא בכסף, ושכרם רב מאוד.

לתחום זה אני משייך גם את הניקיון הגופני. אדם הוא יצור אנוש בשר ודם, הוא מזיע, ועל כן חייב לשמור על ניקיון גוף מקסימלי, להיזהר שלא ינדוף ממנו ריח רע, לא מהפה, או מיתר חלקי הגוף, ולהשתמש בתכשירים הראויים להתגבר על כך. חוסר ניקיון גופני מרחיק אינסטינקטיבית את בן הזוג מקרבה, גם אם אינו מודע לכך. הפרות שלום בית רבות אני תולה בנקודת תורפה זו.

ועוד עניין, יש לקבל כל דבר בקלות ואם אפשר בבדיחות דעת. לא לייחס חשיבות מרובה ורצינות יתירה לאמירה זו או אחרת. בת שחוק על הפנים דוחה את העצבות ומאירה באור זוהר את השעות האפילות של החיים. צרות עין, נוקשות, הקפדה שלא במקומה יוצרות מתח מיותר המזיק לבריאות הנפשית של הפרט ושל הזוג, על כל ההשלכות השליליות הנובעות מכך.

ובכן, השתדלתי לרכז בעקרונות הפשוטים הנ"ל את ההיבטים השונים להבטחת חיי הנישואין מכל זעזוע מפרק ומחריב. זעזועים אלו מקורות רבים להם: משבר כלכלי, הורים שתלטנים המתערבים למעלה מהראוי בחיי הזוג, חינוך ילדים, חברה לא טובה, שכנות מזיקה ועוד כהנה וכהנה.

וכללו של דבר, כשם שאדם מצווה להקפיד על כללי יסוד לבל ישחית את בריאותו, כך מצווה הוא להקפיד במידה יתירה על כללים ועקרונות שיבטיחו את שלום הבית.

לשם ההמחשה של העקרונות שצינתי לעיל, אני משתמש בצורה הנאה והמושלמת של "מגן דוד" שלנו, אשר כל משולש קטן שבו מציין אחד מהעקרונות. אך המשושה הפנימי, השלד שמסביבו נע הכל, הוא שמירת מצוות התורה הקדושה שהיא מורה דרך מופלא ומצוין להבטחת קיומו ואושרו של הפרט ושל הכלל, ואשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

שאלות לדיון

הרב במאמרו כותב על עקרונות שעליהם אמורים להתבסס חיי הבית.

1. עקרונות אלו ניתן לחלק לשלושה חלקים. אילו הם? (פיזי-טכני, נפשי ורוחני)

2. הרב גץ ממחיש את ששת העקרונות בצורת "מגן דוד".

▶ ציור מגן דוד וכתבו בכל אחת מזוויותיו עיקרון של שלום בית.

▶ דרגו לפי סדר החשיבות שלכם את ששת העקרונות.

קטע ב: ממטבחה של סבתונא / מתוך ההקדמה לחוברת, נכתב בידי המשפחה

דרך המטבח, מהמקום ה"חם" והמרכזי ביותר בבית, העבירה סבתונא (הרבנית אסתר גץ) את רזי "חכמת החיים", חכמה שלא ניתנת לרכישה בשום מוסד להשכלה גבוהה. דרך אדי הבישול ותוך כדי טיגון הקציצות היא קירבה את ילדיה אליה. ביד אחת בחשה במרק, ובשנייה ליטפה וחיבקה. תוך כדי חיתוך הירקות נתנה מוסר וחינכה לצניעות וחסד מתוך רוך ואהבה. עם סיום הבישול וניקיון המטבח עודדה, חיזקה ואימצה אל ליבה את כל באי ביתה. המושג "הכנסת אורחים" היה שם דבר בביתה, "כל רעב ממנו יאכל וכל צמא ממנו ישתה".

בשלבם מאוחרים יותר לימדה הרבנית גץ את בנותיה ואת כלותיה כיצד לנהל משפחה, איך לגדל ילדים ומהי זוגיות נכונה. כל זאת מתוך השתדלות של שמחה, למרות השכול הכפול שעברה.

הרבנית גץ מעולם לא ידעה מהן עייפות ותשישות, ועל כל תקלה ומכשול התגברה. פתרונותיה ורעיונותיה היו תמיד יצירתיים ומקוריים, עד אשר כולם היו משתוממים מניין הם צצים. אהבתה לילדים הייתה מיוחדת ועצומה. ילדים ותינוקות היו ממיסים מיד את ליבה. בתיקה היו בדרך קבע בלונים וממתקים, וכל זאטוט שפגשה היה מצטייד ב"עזרה ראשונה".

הרבנית אסתר גץ כונתה בפי נכדיה וניניה "סבתונא", הם לא הכירו שם אחר. לסבתונא היה חוש הומור מיוחד במינו. דרך חוש ההומור היא רכשה את ליבם של כל הסובבים אותה, כך שכל מי שהיה פוגש בה היה מרגיש קרבה מיוחדת אליה.

"מעצותיה של סבתונא" בזוגיות ומשפחה:

- ◀ "התרגלתם?" - כאשר אחד הילדים או הנכדים נישא, סבתונא שאלה: "האם התרגלתם אחד לשני?"
- ◀ בעלך מגיע הביתה - קבלי אותו בלבוש נאה ובמאור פנים, עצרי את כל עיסוקיך. אם את בשיחת טלפון עם חברה, הקדישי לו את כל תשומת הלב והבהירי לילדים שזהו זמן "נטו" לאבא ואימא. אין צורך לציין שהשולחן ערוך מראש לכבודו והאוכל מוכן להגשה, כולל כוס מים.
- ◀ "כבר קנית את החלוק הראשון?" - השקיעי בכלתך מרגע שאת מכירה אותה - אם ראית בגד או חלוק יפה, קני לה אותו. דאגי להביא לה מתנות. הקשרים עם בנותיך הם מובנים מאליהם, אבל בקשרים עם הכלות צריך להשקיע.
- ◀ מתנות לנכדים תמיד כדאי שיהיו בהישג יד. יש להיערך לכך מראש.

שאלות לדין

מתיאור המטבח של הרבנית גץ עולה אווירה מיוחדת:

1. אילו מאפיינים היו באישיותה של הרבנית?
 2. כיצד הוסיפה אומנות הבישול תבלין לאישיותה החמה?
 3. תארו לעצמכם איך היה נראה מטבחה: גודל, צבע הקירות, מדפים, ריחות, תמונות, תבשילים, מה הרבנית עושה שם?
- בחרו באחת משתי האפשרויות: תיאור של הרבנית במטבח במילים / ציור של הרבנית במטבח.

אימא ואבא היקרים!

נשל טוב ליום הנישואים 50 שנה. יישר כוח והצלחה רבה בהמשך.

אימא, כמה חילום מכלה למוות, אבתי לאימא.

עד עתה כל החילום היפות היו שלק: בתי, בתי. עתה החילום תהיינה שלי!

כשנכנסתי לבית המקסימ הזה, גיליתי והכרתי אנשים נפלאים. קצת יראתי. לא ידעתי כיצד לנהוג. אך חיד הבנתי שמדובר באנשים רגילים ומיוחדים.

"אימא", כך רמזת לי שאקרא לך. אך לי לא הייתה שום בעיה. השם שובל חיד כאילו מלידה. אתכם אהבתי ואוהב נש כמו אימא ואבא יאידים...

ממך למדתי כיצד לקבל באהבה ובאום את כלתי היקרה רעות.

בבית זה למדתי אהבה אמיתית. אהבה בין בעל לאשתי (אבא לאימא), אהבה בין אחים, אחיות אהבה בין אחות לבלה, בין גוסיס לגוסיס ובכלל אהבה לכולת, לכל אנש.

אמא נהדרת, אשת איל אמיתית. לך יישר הכוח ושתמשיכי להיות אותה אימא נהדרת שמרובצה את תורתה בדרך הדוגמה האישית.

אבא יקר!

האבא שנמצא תמיד מאחורי אימא, אוהב ומפנק, מעודד וממסק. לכל שאלה או קושייה נמצא פתרון או ברכה, גם על ידי הרמת הטלפון.

כאשר כולנו מתכנסים, לעולם אבא לא מוציא אותנו בידיוס ריקות.

כולנו זוכרים כי במגים הולכים לבקר את אבא ואימא, בטקס הדלקת הנר, בשמחת פורים וכחובן לראות את הסוכה שבה אבא ואימא לנים בתוך הכותל נש.

אבא ואימא היקרים, אני מאמנים הרבה נחת אושר ובריאות ושתכחו להרבה שנים מאושרות, וכחובן לביאת הנשיא.

ניפה האוהבת וכל בני המשפחה

שאלות לדין

קראו את המכתב.

1. אילו רגשות עולים בו? (הערכה, קרבה, אהבה, הפתעה, חום, משפחתיות, אמהיות וכו')
2. כיצד משתלבת ההחלטה של הרבנית לקרוא לכלתה "בתי" עם כל מה שלמדתם על אופייה של הרבנית גץ?
3. חשבו על קרוב משפחה שלכם. כתבו לו מכתב שבו אתם מודים לו על קרבה מיוחדת.

קטע ד: סיפורים על אודות הרב מתוך הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז (עמוד 367)

קשרי האהבה והחיבה בין הרב והרבנית היוו דוגמא לקשר הנכון בבניית בנין עדי עד. כמלך היה הרב בעיני הרבנית, והיא, כמלכה בעיניו. כל סדר יומה קשור היה בסדר יומו המיוחד והבלתי שגרתו. ואף הוא - מחשבתו הייתה נתונה בה! בשעות הערב כשנח קמעה, דאגה שישורר שקט בבית כדי שהרב יאזור כח לקראת קימת חצות. הרב, בקומו בחצות, נהג לשתות כוס קפה, וכשסיים לשתות, שטף בעצמו את הכוס כדי לא להכביד על הרבנית.

עם שחר לאחר גמר התפילה, בטרם יפנה לעיסוקיו המרובים דרש בשלומה, התעניין איך ישנה, וכיצד היא מרגישה. בשובו לעבודה היה מתקשר אליה מידי שעה - מעדכן אותה על מעשיו, ודרש בשלומה. נוהג היה להתייעץ עימה בדברים גדולים כקטנים וחשוב היה לו לשמוע את שיקול דעתה, שכן העריך מאוד את בינתה ואת ראייתה העמוקה.

הרב כיבד את אשתו יותר מגופו, והיה זוכר לה חסדה כל שנות היותם בצוותא דאגה במסירות לכל מחסורו. היה קורא לה בשם "אמא" ודאג לכל צרכיה, מחשבתו הייתה נתונה כיצד להיטיב עמה ולשמחה. במיוחד הקפיד על כך לאחר האסונות שפקדום. לשמחות, ימי הולדת, ימי נישואים ולקראת החגים, הקפיד תמיד להעניק לה כשי - דברים המשמחים את הלב.

"רב הכותל" בעמוד 370:

אחד מאברכי הישיבה פנה לרב בבקשה שיעוץ לו עצה: "אשתי חפצה ברהיטים חדשים בסלון ביתנו" אמר האברך. "אולם הרהיטים יקרים הם, ואם אעתר לבקשתה, אאלץ לעבוד שעות רבות על מנת לחסוך כסף לקנייתם ואבטל את זמני מלימוד תורה!" הקשיב הרב להתלבטות תלמידו, וכשסיים, אמר לו: "אחת מתפקידנו העיקריים הוא לשמח את נשותינו בבית. האם חושב הנך שתרוויח משהו מלימוד התורה על חשבון אשתך?" והוסיף: "אם כמיהתך ללימוד כה עזה, קום בלילה על חשבון זמנך שלך ולמד, אולם ביום, עליך לעבוד כדי לספק את צורכי אשתך"

וממשיך ומספר ר"מ בישיבה תיכונית, מתלמידי הרב: בעת לימודי בישיבה הייתי נתון במצב כלכלי דחוק, ועמדו בפני שתי אפשרויות: להמעיט בלימודי בישיבה ובכך לפרנס את משפחתי ואף להחליף את הריהוט בבית - שכן אשתי רצתה מאוד שנקנה ריהוט חדש, או להעמיק בלימוד בישיבה. התלבטתי והחלטתי - כמו במקרים רבים אחרים - להיוועץ ברב. שטחתי בפניו את בעייתי. "מאשתך אל תחסיר דבר" אמר הרב. "שכן האישה מסמלת את השראת השכינה וכשאתה קונה לאשתך, זהו תיקון לשכינה. לכן מלא את רצונות האישה, אך גם מלימוד התורה אל תחסר". "כמה שעות אתה ישן" שאל. "בין שש לשבע שעות" עניתי לרב. "אם כך, הפחת את שעות השינה ותלמד בהם תורה, אך מאשתך אל תחסיר מאומה"

שאלות מלוות לדיון

1. כתבו שני מנהגים שנהג הרב גץ כלפי אשתו וחשבו מה הם מבטאים.
 2. הרב יעץ לגברים שונים כיצד לנהוג כבוד ואהבה בנשותיהם. בחרו באחד מהסיפורים וכתבו מה בסיפור זה דיבר אליכם באופן מיוחד וכיצד ניתן ליישמו בחייכם - כלפי אנשים קרובים אליכם.
 3. אילו תכונות אפשר ללמוד על הרב גץ מתוך יחסו לחשיבות קשר האהבה שבין איש לאשתו?
 4. בחרו תכונה אחת שהייתם רוצים להתקדם בה בעצמכם וכתבו חמש דרכים שבהן אפשר להתקדם במידה זו.
- אילו תכונות הן החשובות ביותר בעיניכם כדי לבנות זוגיות טובה המושתתת על אהבה וכבוד? האם מצאתם חלק מתכונות אלו בסיפורים על הרב גץ?

מתוך צוואתו האישית של הרב גץ

[...] מאוד מאוד היהרו בכבוד אשתי, אמכם, ואהבו וכבדו את חמיכם וחמותכם חותנתכם וחותרתכם כאב ואם ממש. תפרישו תמיד חלק מהכנסותיכם למיניהן והפקידוהו ביד אמכם ולאחר אריכות ימים ושנים בידי של גדול המשפחה, סכומים אלו יהוו קרן סעד ומשענת לכל בני המשפחה בשעת צרה חלילה ובשעת שמחה.

[...] היהרו מאוד מלהתחבר עם בני זוג או בנות זוג שאמם לא שמרה על טהרת המשפחה. כל ישראל כשרים הם, מאוסטרליה עד אלסקה, בלי כל הבדל. אך היהרו מאוד מאוד בנוסף לעניין הנ"ל, מלהתחבר עם בני הורים האוהבים קנטור ומחלוקת באשר זה הסימן הנמסר לנו ע"י רז"ל "שאבותיהם לא עמדו על הר סיני..."

יופי, עושר וכבוד וכד' לא יסנוורו עינכם בבואכם, אתם וצאצאיכם לבחור לכם בן זוג או בת זוג אלא יראת שמים, אהבת ישראל, צניעות, טהרת הגוף ושלוש יהיו נר לרגליכם.

[...] הקפידו במאוד מאוד על קדושת השבת כהלכתה, על הנחת תפילין, על שמירה מעולה מאוד בהלכות נידה וכללי טהרת המשפחה. כל צעד ושעל חייב להיחנך ע"פ דעת התורה הקדושה בשאלת רב גדול, ירא שמיים ומפורסם שהוא יורה לכם את הדרך אשר תלכו בה ואת המעשה אשר תעשו.

הקפידו לחנך את ילדיכם ברוח התורה והיראה, בקיום המצוות - כולן. אין להסתפק בסתם חינוך דתי אלא חייבם להיכנס באוהלה של תורה היא "הישיבה" יחד עם זאת חייבים ללמוד מקצוע ודרך ארץ בכדי שלא להזדקק לכתרה של תורה.

[...] היהרו מאוד בכבוד האישה והבעל, לא תריבו לעולם בנוכחות זרים, ואפילו בני משפחה וידידים. גלו רק שלום ואהבה, כי הרוגז נעלם חיש מהר אך דברים באוני זרים נשארים חיים וקיימים.

סיפורים מעשיים

▶ תלמיד סולק מהישיבה כי האישה התלוננה שפגע בה. דבר זה הוא נגד אחד מעקרונות הישיבה - "שלום בית". הרב התנה עמו שרק אם יפייס אותה יוכל לחזור ללמוד.

▶ במהלך תהליך קבלת התלמידים הרב היה בוחן אם יש שלום בית. אם ראה שהמצב אינו אידיאלי לא קיבל את התלמיד לישיבה.

▶ כאשר אישה התלוננה כי אינה זוכה ליחס ראוי מבעלה, שלח את בעלה לפייס אותה ולקנות עבורה את מה שזקוקה לו.

▶ בני זוג שלא שמרו על ניקיון הגוף קיבלו הדרכה אישית: האישה מהרבנית והאיש מהרב.

▶ סביב הרבנית ישבו כל יום נשים צעירות להדרכה בזוגיות, שלום בית, ארגון הבית וחינוך ילדים.

▶ הבת לילי למדה להיות טוענת רבנית - ונמשכה לזה כי ראתה שההורים מצילים זוגות בטיפול בשלום בית.

▶ בבית הרב גץ במושב כרם בן-זמרה הנשים היו באות לטבול במקווה הפרטי בבית הרב והיו מקבלות הדרכה לחיי משפחה מהרבנית.

▶ למרות עיסוקיו הרבים של הרב, היה שומר בקנאות על המשפחה ולא ויתר על כך. היה משקיע יום יום בזוגיות, באופן שאינו מובן מאליו.

תחום הדעת: **חינוך לשוני**

לומדים על הרב מאיר יהודה גץ בדרך "הצבי עופרים"

קטרי הוראה

השיעורים יילמדו במסגרת שיעורי עברית / שפה.

כתיבה

יעל נדלר, מפמ"ר חינוך לשוני

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

- ▶ התלמידים יכירו את דמותו של הרב גץ זצ"ל תוך חשיפתם למסירות נפשו לתורת ישראל, לעם ישראל, לארץ ישראל בכלל ולשימור הכותל והמקומות הקדושים בפרט.
- ▶ התלמידים יעסקו בביטוי הערכים הנלמדים מדמותו של הרב גץ בחיי היום-יום שלהם.
- ▶ מטרות היחידה במיומנויות שפה נתונות לשיקול דעת המורה, בהתאם לגיל התלמידים, ידע קודם וכו'.
- ▶ יש להתמקד במטרה אחת בכל חלק שבה תתבצע הוראה מפורשת.

למשל, אם התוצר הנבחר הוא כתיבת מכתב המלצה להנצחת שמו של הרב גץ בכיתה ד', מטרות ההוראה ייגזרו מתוך תוכנית הלימודים וההישג מספר 3 - הצגת טיעון על נושא, טקסט או סוגיה תוך:

- ▶ העלאת נימוקים רלוונטיים לביסוס הטעון
- ▶ שימוש במבנים לוגיים בולטים: סיבה - תוצאה, הסבר והדגמה
- ▶ התלמידים ישותפו בהכנת סביבה לימודית בכיתה.
- ▶ התלמידים יעסקו באיסוף מקורות מידע מגוונים (טקסטים, תמונות וכו') על אודות הרב גץ ובהמשך יציגו את התוצרים ב"במה" המיועדת לכך.

קהל יעד

כיתות א'-ו'

מספר שיעורים מומלץ

מבוא ליחידה

הרב גץ היה רב הכותל והמקומות הקדושים סביב הר הבית. המפגש עם דמותו מזמן הרחבה של ידיעות התלמידים על אודות הרב, אישיותו, פועלו ותרומתו לחברה. מלבד הלימוד העיוני, חשוב לקשור את הנלמד לעולמם של הילדים ולבחון דרכים שבהן היבטים ערכיים יבואו לידי ביטוי בחייהם ויוכלו להשפיע על מעשיהם והתנהגותם.

במסגרת שיעורי העברית מומלץ לעסוק בדמות המופת על פי עקרונות תוכנית "הצבי עופרים". התוכנית מציעה מודל הוראה חווייתי, ערכי ודידקטי לקידום מטרות תוכנית הלימודים בחינוך הלשוני, בדגש על טיפוח ההבעה בכתב ובעל פה המשלבים בתוכם את רכיבי הלמידה המשמעותית ותפקודי לומד. כמו כן יובאו הצעות לשילוב פעילות מתוקשבת רלוונטית לנושא.

מפגש וירטואלי - יחידת ההוראה והחומרים הנלווים יועברו בעז"ה במפגש וירטואלי סינכרוני. מטרת המפגש היא להדגים את המוצע ולהעשיר ברעיונות נוספים (על תאריך המפגש תפורסם הודעה מיוחדת).

מבנה היחידה

היחידה המוצעת מיועדת לרצף של 3-4 שיעורים, בהתאם לשיקול דעתם של המורים, וכוללת שלושה חלקים מרכזיים:

חלק א: פתיח לדמותו של הרב גץ (שיחת חימום) - "חימום" ויצירת סקרנות בקרב התלמידים ללמוד על אודות הדמות

חלק ב: הפקת מידע על אודות הדמות - עיקר הלמידה מתבצעת באמצעות קריאה של טקסטים שונים. בחלק זה נכיר את דמותו של הרב גץ תוך התמקדות בכתיבה עיתונאית הכוללת מידע, ציטוטים מיומנו האישי של הרב וקטעי זיכרונות של קרוביו. נוסף על כך ניתן לשלב הפקת מידע מצפייה בחומרים חזותיים, כמו תמונות או סרטונים. בחלק זה משולבים משחקי תפקידים ופעילות להעשרת אוצר מילים. בכיתות שבהן יש נגישות למחשבים אפשר לשלב פעילות מתוקשבת.

חלק ג: כתיבה בעקבות הדמות - בעקבות הנלמד יביעו התלמידים את דעתם על פועלו של הרב בכתיבת מכתב המלצה להנצחת שמו או בכתיבת סיפורים. פעילות זו מאפשרת לתלמידים לעבד את הערכים הנלמדים מדמותו ולהפנים אותם.

התלמידים יתנסו בתהליך כתיבה הכולל שלבים שונים להצגת רעיונותיהם, תוך יישום חשיבה מושכלת על תוכן הדברים, על המבנה שלהם, על אוצר המילים ועל המשלב הלשוני.

לאחר תהליך טיוט ושכתוב ניתן להצטרף לתחרות כתיבת הסיפורים המסורתית "מרוץ הצב". במסגרת התחרות מתפרסמים באתר האינטרנט של החמ"ד סיפורים נבחרים.

הדגמת מהלך ההוראה

חלק א: פתיח לדמותו של הרב גץ (שיחת חימום)

מטרת שיחת החימום היא ליצור סקרנות ועניין בקרב המשתתפים לקראת המפגש עם הנושא הנלמד ולעורר ידע קודם.

דוגמה לשיחת חימום

נדון בייחודו של הכותל כמקום מרכזי בתולדות עם ישראל: טיול בירושלים אינו שלם בלי סיור בכותל המערבי; ישראלים או תיירים מגיעים לבקר בכותל המערבי כשהם מטיילים בירושלים; כל אישיות חשובה המבקרת בישראל מצטלמת ליד הכותל המערבי.

על ייחודו של הכותל נוכל להתרשם מיצירות מוזיקליות שונות אשר יקרבו את התלמידים לנושא תוך כדי יצירת אווירה מתאימה וחוויה לימודית.

המורה תבחר שיר מתאים מתוך היצע רחב הקיים במקורות שונים.

הצעות:

ליבו של העולם

שימי תבורי ושוהם שמחי

שיר הכותל

צמד דרום

דמעות של כותל

נוי לביא

התלמידים ישמעו את השיר ויצטרפו לשירה כשמילות השיר בידיהם.

דוגמאות לכיוונים לשיח

- ◀ משמעות שם השיר
- ◀ ייחודו של הכותל
- ◀ דוגמאות למילים ומשפטים המביעים געגועים ואהבה
- ◀ כל תלמיד יבחר מילה או משפט אחד (נרשום את בחירות התלמידים על הלוח).
- ◀ נבקש מהתלמידים לספר חוויות מביקור בכותל.

חלק ב: הפקת מידע על אודות הדמות

דיון

כיצד לומדים על דמות?

מידע על הרב גץ ניתן למצוא בספרים וחוברות שנשלחו לבית הספר ובמקורות מידע באינטרנט. ביחידה זו נכיר את רב הכותל ואת מורשתו מתוך כתבה עיתונאית.

מהם מקורות המידע העומדים לרשותנו?

המורה יבחר טקסטים המשקפים את דמותו של הרב ואת גדולתו כלוחם על משמרת אתרי הקודש וכאיש משפחה, וכן את יחסו המיוחד לכל אדם אשר נבע מתוך אהבת התורה. ניתן לבחור טקסטים לקריאה, הקראה, או סיפור בעל פה בהתאם לרמת הכיתה.

נספר לתלמידים כיצד למדנו אנו על דמותו של הרב גץ.

מה זה "רב הכותל"?

לכותל יש רב - "רב הכותל". מדוע יש צורך ברב לכותל? אילו אתרים היסטוריים חשובים אתם מכירים? (עיר דוד, אתר השילוח, מצדה ועוד) האם כל אתר זקוק לרב? הכותל הוא מקום משמעותי לכל יהודי בעולם, לכן יש צורך לשמור על המקום, להנהיג אותו וללוות אירועים שונים שנערכים בו, כגון טקסים ממלכתיים ביום הזיכרון, השבעת חיילים מיחידות שונות ועוד.

מה לדעתכם תפקיד רב הכותל?

התלמידים יעלו רעיונות לתפקידים של רב הכותל, ואנו נוסיף על פי הפרוטוקול הרשמי:

- להימצא בכל זמני התפילות והכינוסים ולהשגיח על הסדרים במקום.
- לפקח על עבודת השמישים ולטפל בענייני התרומות שהגיעו מהדלקת הנרות ליד הכותל, המשמשות לאחזקת המקום.
- לנהל רישום ותיעוד של מקרים בעלי ערך המתרחשים במקום.
- לעמוד בקשר עם המשטרה הנמצאת במקום ולשמור על קשר עם שכני המקום במידת האפשר.
- לאסוף כל חומר שנכתב או נאמר בעל פה ביחס לכותל במשך הדורות.
- להיות מזכיר ועדת הכותל.

הרב מאיר יהודה גץ מונה בשנת 1968 למתאם ברחבת הכותל. אחר כך מונה בידי הרבנות הראשית לרב הכותל והמקומות הקדושים סביב הר הבית, ובשנת 1992 הרחיבה הרבנות הראשית את התפקיד לרב הכותל וכל המקומות הקדושים בארץ ישראל. הרב כיהן בתפקיד זה עד לפטירתו בשנת 1995.

הפקת מידע - לומדים על הרב גץ זצ"ל, רב הכותל: פעילות קריאה

ניתן להציע לתלמידים עבודה עצמית למציאת חומר על הרב גץ ממקורות שונים. בכיתות שבהן יש נגישות למחשבים אפשר לחפש חומר במרשתת.

להלן דוגמה לשלבי פעילות קריאה בעקבות הרב גץ:

(על פי הכתבה "בדד במערכה", שפורסמה במוסף מקור ראשון ב-4 בספטמבר 2015. הטקסט עבר עיבוד והתאמה לתלמידי בית הספר היסודי).

שלב 1: הצגת שם הכתבה ומשמעותו

בדד במערכה / רחלי ריף

המילה	הסבר	משמעות
בדד	בבידודות, לבד, ביחידות	ללא נוכחות אחרים
מערכה	קרוב, מאבק, מלחמה	לחימה למען מטרה

שלב 2: דיון

העלאת ציפיות והשערות לגבי תוכן הכתבה.

שלב 3: מפגש ראשוני עם הטקסט -

קריאה אישית של התלמידים. לתלמידים מתקשים מומלץ לערוך הטרמה של מפגש עם הטקסט לפני השיעור בכיתה.

בדד במערכה / רחלי ריף

הרב מאיר יהודה גץ גדל בתוניס, נאבק בנאצים, למד לימודי רבנות ובמקביל עריכת דין בסורבון ונלחם במלחמת ששת הימים לצד בנו שנפל בקרב.

מגיל צעיר התבלט הרב כדמות כריזמטית ומוכשרת. נכדו יפתח מספר סיפור שמעיד על אישיותו: "באחד הימים סבא הבחין שאחד מחבריו נעדר מבית הספר. יום לאחר מכן הוא ראה אותו ברחוב, ושאל מדוע לא הגיע ללימודים. ענה לו החבר - בכל פעם שאני מרים את האצבע כדי לענות על שאלה, המורה אומר לי בצרפתית 'יהודי מלוכלך'. אמר לו סבא - תחזור מחר לבית הספר, ואם המורה יעז לקרוא לך כך שוב, שפוך עליו את הדיו שעל השולחן וברח. אני אחכה לך בחוץ. וכך קרה. רצו שניהם למשרדי הקהילה היהודית, ראש הקהילה הלך איתם לקונסול הצרפתי, ועוד באותו יום המורה פוטר מבית הספר. סבא אמר לחבר - לעולם אל תתבייש בעם שלך, אפילו אם זה מגיע לכדי מסירות נפש".

בנובמבר 1942 הגיעו הגרמנים לצפון אפריקה, והחלו לקחת יהודים לעבודות כפייה. גם את הרב גץ ואת אחיו הגדול לקחו. "באחד הימים הנאצים שפכו את שיירי האוכל שלהם על הרצפה ונהנו לראות את היהודים עטים על האוכל", מספר יפתח. "סבא לא נגע בזה. אחד מהנאצים כיוון

את האקדח לראשו ואמר - או שתאכל או שכאן תמצא את יום מותך. סבא עצם את עיניו, אמר שמע ישראל, אך לא שמע ירייה. כשפקח את העיניים ראה את הנאצי נוצר את נשקו ואומר - חבל שאתה שייך לעם היהודי. עם כזו גאוה ומסירות נפש היית צריך להיות שייך לגזע הארי, אלינו. ועזב אותו".

משפחת גץ הייתה המשפחה הראשונה שהגיעה להתגורר בעיר העתיקה.

"יומן הכותל" הוא היומן האישי של הרב גץ, שבו תיעד בכתב ידו את הנעשה בכותל במשך כמעט שלושים שנה. בכתיבה יומיומית, מפורטת לפי תאריכים ושעות, מתאר הרב מגוון רחב של אירועים חשובים לצד אירועים יומיומיים: את צינור הביוב שהתפוצץ בכותל, את החשמל שקפץ, את האירוע הביטחוני, את התפילות והכנסים, את ביקור הנשיא וראש הממשלה ועוד. תריסר הכרכים של היומן, שבכל אחד מהם כ-300 עמודים, מהווים מסמך היסטורי ורוחני מרגש.

"כל אחד שפנה אליו קיבל מענה בשפתו שלו", אומרת הבת ברוריה. אחד מבאי הכותל הגדיר אותו כ"עובד הסוציאלי של הכותל", והרב מרדכי אליהו סיפר עליו את הסיפור הזה: "יום אחד, אחרי שהתפלל, ראה הרב גץ אישה בוכה. המתין לה עד שהתרחקה מהכותל, ניגש אליה ושאל: 'מדוע את בוכה?'

התפילה שלך התקבלה'. אמרה לו - 'בעלי חולה, ואין לי מה לאכול ובמה להאכיל אותי'. אמר לה: 'ה' שמע את תפילתך ושלה אותי, ואמר לי להגיד לך שתחכי כאן כמה דקות'. האישה חיכתה, והוא הלך לביתו והביא סכום כסף מכספו הפרטי. אמר לה - 'זה משמים נתנו לי לתת לך'. שאלה אותו - 'שלך?'; אמר: 'לא, משמים נתנו לי לתת לך. קחי'. אמרה - 'אני אחזיר'. אמר לה - 'אם תזרקי לשמים [הרב אליהו מניף ידיו לאוויר בתנועת זריקה, ר"ר] לא יקבלו. קחי".

הרב גץ היה ממובילי חפירות מנהרות הכותל, התרגש עם כל התקדמות וקיווה שיימצאו ארון הברית וכלי המקדש האבודים. ב-1981 התגלתה בחפירות קשת שהייתה חלק משער קדום מתקופת בית שני. הרב הוזעק למקום, וכך הוא מתאר ביומנו: "ישבתי מוטל חסר אונים כשדמעות רותחות זולגות מעיני".

"כבר בשנת 1976 סבא רצה לחפור ולחפש את כלי המקדש ואת ארון הברית, והאמין שהדבר יביא לביאת המשיח. הוא קיבל אישור מרשויות המדינה אולם אז החלו ההתנגדויות - של ארכיאולוגים, של ערבים וגם של ראש העירייה טדי קולק, שהדליף את דבר החפירות לתקשורת, והסיפור התפוצץ". וכך כתב הרב ביומנו: "הוא אשר חרדתי. בראש החדשות המשודרות הופיעה ידיעה על גילוי המנהרה, ובצורה דרמטית

שיש בה לשלהב את הערבים ולחולל סערה. נצפה בהתפתחויות". ואכן, הרעש התקשורתי, הפוליטי והמדיני הביא להחלטה על הפסקת החפירה באופן זמני.

שבוע לאחר מכן הגיעו ערבים למנהרות הכותל וניסו לאטום את השער ולפגוע ביהודים השהים במנהרות. השוטרים שהיו במקום ברחו, והרב גץ נותר במקום, כשמושלכים לעברו בקבוקים וברזלים. בסופו של דבר הגיעו השוטרים ופינו את הנוכחים. וכך כתב הרב ביומנו: "כל הלמות הערבים בתוך המנהרה הסותמים כנראה בבטון עבה את פנים הקיר, כל צעקה שלהם היא כמדקרת חרב בליבי הפצוע. בכל חריפותה יצאה מפי הצעקה: 'אלוהים, באו גויים בנחלתך, טימאו את היכל קודשך'. אך עלי להתחזק ולא להישבר, כי עלי להמשיך בתפקיד אפילו בדד במערכה".

לאחר מלחמת ששת הימים הרב גץ ייסד מחדש את ישיבת המקובלים בית אל בירושלים. הרב קיבל לישיבה רק בוגרי צבא והכשיר תלמידי חכמים רבים. הרב היה בעל תודעה ציונית עמוקה ביותר ומלבד הדקדוק בקיום המצוות ובלמוד התורה היה חוגג את יום העצמאות ויום ירושלים בשיתוף עם תלמידיו, וראה בכך ערך גדול. הוא היה רואה את כל מי שלא חגג חלילה כמי שאינו מכיר טובה לבורא עולם וככופר בעיקר.

שלב 4: שיח בעקבות הקריאה

נקיים שיח כללי על מה שלמדנו מתוך הקריאה על הרב גץ.

שלב 5: פעילויות

- כתבות המספרות על דמות כוללות בדרך כלל פרטי מידע על הדמות בשילוב סיפורים ועדויות שונות על אודותיה. בכתבה "בדד במערכה" מופיעים ציטוטים של מי שהכירו את הרב גץ וכן קטעים מתוך יומנו האישי. התלמידים יסמנו בשני צבעים שונים זיכרונות של אנשים שהכירו את הרב גץ וציטוטים מתוך יומנו האישי של הרב. לפי גיל התלמידים ניתן להתאים פעילות של יצירת הכללות לגבי תכונות המאפיינות את הרב גץ. מומלץ להדגים את התהליך, כך שבהמשך התלמידים יפעלו באופן עצמאי.
- פעילות של יצירת הכללות מתוך הפרטים: אילו תכונות של הרב גץ זצ"ל בולטות מתוך קריאת הסיפורים בכתבה? פעילות פשוטה יותר היא הצגת תכונות המאפיינות את הרב גץ ובקשה מהתלמידים למצוא סימוכין לכך בכתבה.

תכונת הרב גץ	הוכחה
יושר	
התחשבות בזולת	
תעוזה	
גבורה פיזית וגבורה נפשית	
נחישות	
אמונה ויראת שמיים	

פעילות להעשרת אוצר המילים

במהלך הדיון על התוכן הגלוי והמשתמע, נכתוב מילים וביטויים על הלוח בהתאם לרמת הכיתה.

ניתן להתייחס למילים וביטויים המופיעים בטקסט ולבאר אותם, וכן להעשיר במילים נוספות המבטאות את הרעיונות הקשורים בטקסט.

מילים וביטויים מתוך הטקסט	משמעות	מילים נוספות להעשרה בהקשר לנושא
עָטִים		
תיעוד		
אירוע ביטחוני		
חסר אונים		
מדקרת חרב בליבי		
כופר בעיקר		

התלמידים יעתיקו למחברותיהם את המילים שלמדו. אם למשתתפים יש מילון אישי, ניתן להעתיק אליו את המילים לפי סדר א"ב.

משחק תפקידים

מטרת משחקי התפקידים היא ליצור הזדהות עם הדמויות ולהרחיב את משמעות הטקסט תוך שימוש באוצר המילים שעלה בדיון ונכתב על הלוח.

המשתתפים יכולים להרחיב את המתואר בסיפור עצמו ו"למלא פערים" על פי בחירה, כל עוד נשמרת הזיקה לטקסט ולמסופר בו. ניתן לחלק את הסיפור המקורי לסצנות ולתת לכל זוג / שלישייה להמחזיז את החלק שלהם על פי רצף.

מומלץ להוסיף אביזרים, פריטי לבוש וכיו"ב.

דוגמאות למשחקי תפקידים:

◀ הרב גץ וחברו אצל הקונסול הצרפתי

◀ התקפת הערבים על חפירות הכותל (המהומה, הבריחה וגבורת הרב גץ)

◀ הרב גץ והאישה הענייה בכותל

פעילות להרחבה: שיחה

הרב אליעזר מלמד הגדיר את הרב גץ: "לוחם על משמרת הקודש".

◀ האם התואר "לוחם" מתאים לרב גץ? איך נלחמים על משמרת הקודש?

◀ האם מלחמה היא רק בשדה הקרב?

מלחמה יכולה להיות בדיבור, בטיעון, בשכנוע בצדקת הדרך.

חלק ג: כתיבה בעקבות הדמות

פעילות הכתיבה מזמנת לתלמידים שימוש פעיל באוצר המילים שנלמד, וכן מאפשרת להם להביע את הידע והערכים שלמדו במגוון דרכים.

הפעילות המוצעת כוללת כתיבת מכתב המלצה להנצחת הרב ג' או כתיבת סיפור על אודותיו.

אפשרות א: כתיבת מכתב

פתיח

נוכחנו לדעת כי דמותו המיוחדת של הרב ג' צ"ל, דרכיו ופעילותו הן סמל ודוגמה לגבורה עילאית. לאחר פטירתו הפכו בני משפחתו של הרב את ביתו למרכז מבקרים, הכולל סיורים לאור דמותו. בפעילות זו נציע להרחיב את הנצחת הרב כדמות מרכזית בתולדות הארץ.

המושג הנצחה - מלשון "נצח" - לעולמי עולמים

הנצחה היא פעולה שמטרתה להזכיר אירוע, אישיות או קבוצת אנשים. ישנן דרכים רבות ומגוונות להנצחה, ההנצחה נתפסת כנצחית. בדרך כלל נעשית הנצחה לאדם שעבר מהעולם. חשיבות רבה נודעת להנצחת אישיות דגולה ומוכרת אשר תרמה רבות למדינה תוך מתן דוגמה אישית לערכים ולעשייה בדרך של עזרה וכבוד לכל נצרך ולכל אדם.

(עפ"י ויקיפדיה)

ביטויים נוספים עם המילה נצח (מתוך מילוג):

בירת הנצח - כינוי לירושלים.

נצח ישראל לא ישקר - הבטחת ה' היא נצחית ובלתי ניתנת לשינוי.

נצח נצחים - זמן אינסופי, תמיד.

המשימה: כתיבת מכתב המלצה שמטרתו לשכנע את הנהלת בית הספר להנציח את שמו של הרב ג' צ"ל בדרך שבה ינתן כבוד לזכרו, לדמותו ולפועלו.

בשיחה עם התלמידים נעלה הצעות שונות לדרכי הנצחה המקובלות במדינה, לדוגמה: שם רחוב, מוסד ציבורי, שם בית ספר, בית כנסת, אנדרטה, אתר מתאים, הוצאת ספר וכדו'.

יש לשים לב שלצורך ביצוע המשימה נדרשים התלמידים לחבר בין מאפייני סוגות שונות. מסגרת הכתיבה היא מכתב, והתוכן מאופיין ברכיבים של טקסט לצורך טיעון ושכנוע.

את הדגשים להוראה יש להתאים לידע הקודם של התלמידים.

כותבים מכתב

המכתב הוא סוגה בעלת מאפיינים משותפים בצורה ובאמצעים הלשוניים. ישנם סוגי מכתבים שונים, אך המשותף לכולם הוא היותם מעין שיחה כתובה, שיחה שבה פונה הכותב (המוען) אל מקבל המכתב (הנמען).

במשימה זו מדובר במכתב רשמי המיועד לגוף ציבורי או לבעלי תפקידים, לדוגמה לראש העיר, למשרד ממשלתי, לחברה מסחרית וכדו'; להבדיל ממכתב אישי הנכתב בין אנשים קרובים, ולשונו חופשית.

במכתב ההמלצה אנו מעוניינים לשכנע את הנמענים בחשיבות בקשתנו, להניע אותם לפעולה ולשכנעם לאמץ את הרעיונות וההצעות הנראים לנו נכונים ונחוצים. לשם כך נציג את המלצתנו, נפרט את הנימוקים ונבסס אותם בצורה משכנעת על ידי הסברים, הוכחות ודוגמאות.

מאפייני המכתב הרשמי

ניתן להציג בפני התלמידים את המכתב שלהלן ובשיתופם להמשיג את המאפיינים. כמו כן, ניתן לתת להם את המכתב ובו כל רכיב מסומן בצבע אחר ולשאול את התלמידים מה מסמל כל צבע. דוגמה צבעונית מצורפת כאן.

ציון ב"ה או בס"ד בצד ימין בחלק העליון

תאריך - המועד שבו נכתב המכתב, על פי הלוח העברי והלוח הלועזי. התאריך יצוין בראש המכתב, בצד שמאל.

פנייה רשמית אל הנמען - "לכבוד"

שם הנמען - שם הגוף / החברה

הנדון - הצגת הנושא תוך הדגשה בקו תחתון. הנדון יופיע במרכז השורה.

גוף המכתב - הכולל:

משפט פותח המציג באופן כללי את הנושא / ההמלצה

רקע / הקדמה - פירוט תוכן הפנייה / הסיבה להמלצה

נימוקים להמלצה הכוללים הוכחות, הסברים ודוגמאות

משפט סיום המציג בקשה / המלצה / מסקנה

חתימה - ברכת סיום (בברכה, בכבוד רב), שם המוען וחתימתו

בס"ד

א' באייר תשע"ז
25 באפריל 2017

לכב'
ישראל ישראלי
מנהל בית ספר עמיחי, חיפה

הנדון: המלצה לבקר בכותל המערבי במסגרת הטיול השנתי של כיתה ה'

ברצוננו לפנות אליך בבקשה לכלול בטיול השנתי של כיתתנו ביקור בכותל המערבי.

אנו רוצים לבקר בכותל, מכיוון שלמדנו על הכותל בשיעורי העברית וכל תלמיד הכין עבודה על הכותל. למדנו שהכותל הוא שריד בית מקדשנו.

בשנים האחרונות נחפרו מנהרות הכותל והתגלו בהן שרידי עבר חשובים. במנהרת הכותל הוקם בית כנסת שהוא המקום הקרוב ביותר לשכינה שבו ניתן להתפלל.

חשוב לנו להגיע לביקור בכותל כדי שנראה במו עינינו את המקום שעליו למדנו ונסייר במנהרות הכותל. ביקור זה יהווה חוויה לימודית שלא תשכח לעולם. הוכחה לכך היא הטיול לטבריה בשנה שעברה. אחרי לימוד על טבריה יצאנו לטיול בעיר וביקרנו באתר העתיקות. ההתבוננות בעתיקות והסבריו של המדריך היו המחשה לחומר שלמדנו בכיתה. תמיד נזכור את תולדות העיר בעקבות החוויה הבלתי נשכחת. אנו בטוחים שזאת תהיה גם התוצאה של הביקור בכותל במסגרת הטיול לירושלים.

נוסף על חשיבות הביקור מבחינה לימודית, חשוב לנו לבקר בכותל גם מבחינה דתית. חשוב לנו מאוד להתפלל קרוב ככל האפשר למקום הקדוש ביותר לעם ישראל.

אנו מבקשים לציין נימוק נוסף. מאחר שאנו מתגוררים הרחק מירושלים, המשפחות שלנו אינן מרבות לבקר בה. הטיול השנתי הוא הזדמנות מצוינת לאפשר לנו לבקר בכותל. אפילו תיירים מחו"ל אינם מוותרים על ביקור בכותל המערבי כשהם מטיילים בירושלים, וכל אישיות חשובה מצטלמת לידו.

לאור מה שכתבנו, אנו מבקשים שתיענה לבקשתנו ושהסיוור בכותל יהיה כלול בטיול השנתי.

בכבוד רב,

ועד תלמידי כיתה ה'

ניתוח גוף המכתב

משפט פותח - מציג באופן כללי את הנושא או ההמלצה

רקע - פירוט תוכן הפנייה / הסיבה להמלצה

נימוקים להמלצה הכוללים הוכחות / הסברים / דוגמאות:

נימוק ראשון

נימוק שני

נימוק שלישי

משפט סיום המציג בקשה / המלצה / מסקנה

חתימה - ברכת סיום (בברכה, בכבוד רב), שם המוען וחתימתו

לאחר הבהרת מאפייני הכתיבה יכתבו התלמידים טיוטה ראשונה.

אפשר להציג לפני התלמידים דוגמה למכתב שכתב אחד התלמידים ולנתח אותו לפי המאפיינים שהוגדרו.

אפשר לנסח עם התלמידים מחוון להערכת המכתבים. ניתן להיעזר במחווון זה:

דוגמה למחווון - מכתב המלצה (מבוסס על מחווון מתוך יחידת ההוראה: "ולתפארת מדינת ישראל..."; זוהי דוגמה בלבד, יש להתאים לידע הקודם של התלמידים):

תוכן

- « האם יש פרטים אישיים על הדמות?
- « האם יש תיאור של פעולותיה והישגיה?
- « האם מובהר למה מגיע דווקא לדמות זו לזכות להנצחה המוצעת?

מבנה

- « האם יש פתיחה ובה הצגת מטרת הטקסט?
- « האם יש טיעון?
- « האם יש לפחות שני נימוקים משכנעים?
- « האם הוספנו דוגמה / הסבר אחד לפחות?
- « האם יש משפט מסכם?
- « האם המכתב כולל את מאפייני המכתב? (תאריך, פנייה רשמית, הנדון, חתימה)

לשון

- « האם יש שימוש במילות קישור מתאימות?
- « האם יש שימוש בסימני פיסוק?

אפשרות ב: כתיבת סיפור

התלמידים יציעו נושאים לכתיבה, ולאחר מכן יבחרו נושא ויכתבו עליו סיפור.

דוגמאות לנושאים לכתיבה

- « התגברתי והצלחתי
- « סיפור גבורה מתוך ספר שקראתי
- « דמות הרב גץ כלוחם על משמרת הקודש

דוגמה למחווה לכתיבת סיפור (זוהי דוגמה בלבד, יש להתאים לידע הקודם של התלמידים):

תוכן ומבנה

- « האם הסיפור מעניין / מפתיע / מרתק?
- « האם העלילה מתפתחת וכוללת: רקע, סיבוך, שיא והתרה?

הרחבות

- « האם הסיפור כולל הרחבות:
- « רקע, אירועים, תיאור הדמויות
- « מעשים, רגשות, מראה חיצוני וכדו'

לכידות וקישוריות

- « האם יש קשר הגיוני בין חלקי הסיפור?
- « האם יש שימוש במילות קישור?

לשון

- « האם מבנה המשפטים תקין?
- « האם יש שימוש באוצר מילים מגוון?
- « האם יש הקפדה על סימני פיסוק?
- « האם הכתיב תקין?

תהליכי טיוט ושכתוב

המורה יוביל תהליכי טיוט ושכתוב בהתאם לידע הקודם של התלמידים ולמטרות לקידום הכתיבה. חשוב לבנות את המחווה יחד עם התלמידים ולזמן הערכת עמיתים.

פרסום

הסיפורים יוצגו בסביבה העבודה או בבית הספר, וכן בפורום "הסופרים הצעירים" שבאתר האינטרנט של החמ"ד.

השתתפות בתחרות "מרוץ הצבי"

כל בית ספר יבחר סיפור להשתתפות בתחרות כתיבת הסיפורים "מרוץ הצבי". פרטים נוספים יתפרסמו אי"ה בחודש מרחשוון תשע"ח. לפרטים ניתן לפנות לזהבה פלד, רכזת תוכנית "הצבי עופרים", כתובת דוא"ל: zehavapeled@gmail.co

תחום הדעת: ספרות

הפיוט "ידיד נפש" כצוהר לעולמם של המקובלים רבי אלעזר אזיכרי והרב מאיר יהודה גץ זצ"ל

הקשרי הוראה

- ◀ במסגרת תוכנית הלימודים בספרות
- ◀ לקראת נסיעה כיתתית או בית ספרית לצפת
- ◀ סביב עיסוק בדמויותיהם של המקובלים

כתיבה

ד"ר טלי יניב, מפמ"ר ספרות חמ"ד
 רחל מלכה, מורה ורכזת ספרות באולפנת חמ"ד לאומנויות בירושלים

קהל יעד

כיתות ז'-י"ב

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

1. היכרות עם הפיוט "ידיד נפש".
2. פיתוח מיומנויות ניתוח טקסט ספרותי.
3. יצירת שיח רלוונטי על אודות הדמות השנתית ועל ערכי כמיהה לגאולה אז והיום.

מספר השיעורים המומלץ

מבנה היחידה

- שלב א - משימת פתיחה:** מיהו מקובל?
- שלב ב - לימוד אישי או בזוגות:** היכרות עם דמויותיהם של שני 'מקובלים': רבי אלעזר אזיכרי והרב מאיר יהודה גץ
- שלב ג - במליאה:** ניתוח של הפיוט "ידיד נפש" על ממדיו השונים
- שלב ד - משימה אישית לסיכום**
- שלב ה - סיכום:** דברי סיכום של המורה

מבוא ליחידה

התלמידים יכירו את דמויותיהם של רבי אלעזר אזיכרי ושל הרב מאיר יהודה גץ זצ"ל על ידי לימוד וניתוח ספרותי של הפיוט "ידיד נפש". העיון בפיוט ובתכניו יכלול לימוד ויישום של מגוון מיומנויות ספרותיות, ובו זמנית יעניק חוויה של היכרות עם דמויות אלו. התלמידים יעסקו בשאלה "מיהו מקובל?" ומתוך הלמידה יחוו השראה להתקדמות, לצמיחה רוחנית ולהעמקת הזהות הציונית-דתית.

מהלך היחידה

שלב א משימת פתיחה: מיהו מקובל?

חשוב על אדם מקובל בן זמננו והגדר את המאפיינים שלו. האם ההגדרה שכתבת מתאימה להגדרות שלהלן? (בשלב זה אפשר ליצור "שמש אסוציאציות" לפתיחת העיסוק בנושא בכיתה.)

▶ **מקובל** הוא כינוי לדמות אשר עיקר עיסוקה מופנה ללימוד **הקבלה**, חקר **האלוהות** וסודות התורה. מקובל הוא זה העוסק בטקסטים של תורת הסוד היהודית - קבלה עיונית. על אף שהמקובלים מזוהים לרוב עם עיסוק בקבלה עיונית, היו כאלה שהתעסקו גם בקבלה מעשית. (עפ"י ויקיפדיה)

▶ **מקובל** על פי **המסורת היהודית** הוא חכם ומבין מדעתו (חגיגה יא ע"ב), המקבל מרבו שהוא חכם מקובל (**הרמב"ן**, הקדמה לחומש בראשית). מדגיש **בעל הסולם**: החיוב שגם התלמיד צריך מקודם להיות חכם ומבין מדעתו עצמו, ואם אינו כך, אפילו יהיה צדיק היותר גדול בעולם אסור ללמדו (**קבלה**). ועוד, אם הוא כבר חכם ומבין מדעתו א"כ שוב אין לו צורך ללמוד מאחרים. (עפ"י ויקיפדיה)

▶ **מקובל**: א. שמוסכם. ב. שנקלט. ג. רצוי. ד. שקיבל מאבותיו או ממוריו במסורת. (מילון ספיר)

שלב ב לימוד אישי או בזוגות: היכרות עם דמויותיהם של שני 'מקובלים': רבי אלעזר אזכרי והרב מאיר יהודה גץ

התלמידים יקראו את הקטעים על רבי אלעזר אזכרי (נספח 1) ועל הרב מאיר יהודה גץ (נספח 2).

(הצעת הוראה: אפשר לחלק את התלמידים לזוגות - כל אחד מבני הזוג יקרא על דמות אחת, ואחר כך כל אחד ילמד את חברו על הדמות שקרא עליה)

שלב ג במליאה ניתוח של הפיוט על ממדיו השונים

▶ סיכום הלימוד על אודות הדמויות:

« הכרנו שתי דמויות של מקובלים. מהם קווי הדמיון ביניהם?

« האם אנו מבינים עכשיו קצת יותר מהו 'מקובל'?

▶ דברי פתיחה לניתוח הפיוט:

נלמד כעת את הפיוט "ידיד נפש" על ממדיו השונים, וכך ניכנס צעד נוסף לתוך העולם הפנימי של הפיוט ושל תורתם של המקובלים.

▶ נקרא את הפיוט יחד, נסמן את המילים הצריכות ביאור ונלמד את הפיוט על פי רצף השאלות המובא כאן (כל התכנים להוראת הפיוט על חלקיו השונים מופיעים בנספח 3).

שאלות לפתיחת הניתוח הספרותי בכיתה

1. מהן המילים החוזרות בפיוט?
2. מיהם המוען והנמען?
3. ציין את הכינויים המתייחסים למוען ולנמען.
4. מהו רצונו של המוען? מהו המסר שהוא רוצה למסור לנמען?
5. פרט את הבקשות של המוען.
6. מהן הפעולות שמוען המוען לעשות כדי להשיג את מבוקשו?
7. תאר את מצבו הנפשי של הדובר / הפייטן.
8. תאר את המציאות שאליה כוסף / משתוקק הפייטן.

שלב ד משימה אישית לסיכום יחידת ההוראה

▶ לפיוט "ידיד נפש" חוברו לחנים שונים ומגוונים. כל תלמיד יבחר לחן שמתאים לדעתו לתוכן השיר ולרעיון המרכזי בו, וינמק את בחירתו.

▶ נקרא את דבריהם של הרב גץ ושל רבי אלעזר אזכרי (נספח 4), וכל תלמיד יבחר מצווה אחת / הנהגה שהוא מקבל על עצמו לקיים ולעמוד בה, כפי שעולה ממשנתו של הפייטן המחבר וממשנתו של הרב גץ.

שלב ה דברי סיכום של המורה

להיות מקובל במושגים של הרב אלעזר אזכרי והרב מאיר יהודה גץ משמעו להיות בקי בחוכמת הנסתר, **להיות "ידיד נפש"**, **"אהוב"** ו**"חביב"** בעיני הקרובים והרחוקים, **כי תחילתה של גאולת הכלל בהצלחת הפרטים.**

רבי אלעזר אזיכרי

רבי אלעזר אזיכרי חי בצפת במאה ה"ט לספירה. היה מקובל, איש קבלה וחכמת הנסתר, דרשן וסופר. היה מצאצאיהם של מגורשי ספרד, וחי כל חייו בצפת ובסביבתם של גדולי הרבנים. רבו היה המקובל רבי יוסף סאגיס, שהיה מתלמידי רבי יוסף קארו, רבי שלמה אלקבץ, רבי משה קורדובירו, רבי חיים ויטל, רבי משה אלשיך ורבי ישראל נג'ארה.

התקבלות ציבורית

רבי אלעזר אזיכרי הקים סביבו חבורת מקובלים, "חברה קדושה", שתכליתה להביא את עם ישראל לידי חזרה בתשובה. חבורה זו נקראה "סוכת שלום" (ביטוי המופיע בפיוטו). לצורכי בני החבורה ולמענם כתב רבי אלעזר את ספרו המעניין "ספר חרדים" (נתחבר בשנת ש"ח, נדפס בוונציה בשנת ש"א).

מתוך ההקדמה לספרו: "ויהי היום אמרנו עת לעשות להשם א-להינו יתברך הבטיחנו 'הבא לטהר מסיעין אותו', ואמר 'פתחי לי אחותי רעיתי פתח קטן כשל מחט ואפתח לכם כפתחו של אולם', לכו ונשובה אל ה' בכל עז וגם נשיב רבים מעוון כאשר צונו יתברך. פה צפת עשינו חברה קדושה קראנו שמה סוכת שלום ורבים מתקבצים לשוב בכל לב [...], יחרדו לשוב בכל לב מעוון אליו יתברך ולהתחזק במצוותיו לעשותם".

אהבתו לארץ ישראל

מתוך ספרו ניכרת אהבתו העזה לארץ ישראל, וכך הוא כותב בספרו (פרק עח) בעניין המצוות התלויות בארץ: "צריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבוא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן השב אל חיק אמו. ומוטב ללון במדבריות של ארץ ישראל ולא ללון בפלטריות [ארמונות] של חוץ לארץ, ולפיקך האמוראים מנשקים עפרותיה ואבניה בבואם אליה".

אחד מיסודות רעיונותיו הוא כי מלבד קיום כל מצוות התורה, על כל אדם מישראל לבחור מצווה אחת שאותה יקיים בכל כוחו ובהתמדה רבה כל ימי חייו, והמשיל לכך משל לאדם הנאחז באילן - האוחז בענף אחד היטב יצליח, אבל המנסה לאחוז בכל הענפים, לא יצליח.

אם ננסה לשזור חוט בין שני ענקי רוח אלו, נמצא את עוצמתם בכוח דבקתם בה: את רוח דבקות האמונה האצילו על סביבתם **בשלום ובדרכי נועם**.

הבקשה לגאולה בפיוט מתחילה עם בקשת היחיד. לכל פרט בעם ישראל יש כוח להביא לקרבת ה'; כפי שניכר בפעולותיו הנמרצות של הרב מאיר יהודה גץ, שהשפעתן הייתה ניכרת מבית ומחוץ. הוא הצליח **למשוך רצונם של ספרדים ואשכנזים לעבודת ה'**.

הכול היו **מקבלים את דעתו** בשל הענווה שאפיינה אותו, ובעיקר בשל העובדה שגילה אמפתיה לציבור הרחב ודאג לרווחתו.

כמו הפייטן בפיוט "ידיד נפש" שימש הרב גץ קול הציבור, הצינור שדרכו נשמעו קולותיהם הבודדים של אנשים מהעם ומחוצה לו.

אפשר לומר כי הכותל מאפיין את דמותו ורוחו של הרב: אנשים מכל העדות מצאו בו כתובת, הוא הצליח להכיל ולהיות לעוגן גם לנציגי האומות.

החיבור לכלל התבטא במהותו הפנימית של הרב גץ ובלבושיו החיצוניים; יעידו על כך הגלבייה הלבנה, התרבוש הלבן והקפטה החגיגית הלבנה שביקש שייכינו לו כמנהגם של החסידים.

הפיוט "ידיד נפש" נתפס בתור זמר שנועד לעורר את הנפש לאהבת השם יתברך. מתוך כך הוא זכה ללחנים יפים, המשקפים את ההתמכרות הסוחפת שבבסיסו. הפופולריות של הפיוט וההתקבלות שלו בקרב עדות ישראל מתבטאת בשילובו במחזורי התפילה. התקבלותו והעובדה שחברו לו לחנים שונים ומגוונים יכולות להעיד על **כוח האחדות** הגלום בו.

נסיים בשתי בקשות:

על היחיד: יהי **רצון** שמשנתם של רבי אלעזר אזיכרי והרב מאיר יהודה גץ לבקש שלום ולרודפהו תהא נר לרגלנו ו**סוכת שלום** לראשנו.

ועל הציבור: עם ציון שנת ה-70 למדינה, יהי **רצון** שגילוי החיבבות והידידות של הרב מאיר יהודה גץ כלפי עם ישראל וכלפי הארץ יביאו להארת כבוד ה' עלינו מן השמיים, כי בא מועד, ואנחנו **"נגילה ונשמחה בו"**.

הרב מאיר יהודה גץ

שושלת של רבנים ומקובלים

הרב מאיר יהודה גץ נולד בתוניס בשנת תרפ"ד למשפחה גדולה של רבנים חשובים.

התקבלות ציבורית - הסמכה לרבנות

הרב גץ הוסמך לרבנות בהיותו בן 18. בגיל 19 התחתן, ובגיל 22 נתמנה לרב של קהילה קטנה בתוניס. שם שימש גם בתור חזן, מוהל, שוחט ועורך נישואין. בשנת תש"ט, בהיותו בן 25, עלה לארץ עם אשתו וילדיו. לאחר תקופה במעברה נתבקש על ידי תנועת "הפועל המזרחי" לעלות להתיישבות בצפון הגליל ולשמש "משרת בקודש" - רב, חזן, מוהל ושוחט. לאחר מכן שימש גם כמנהל בית הספר האזורי. לימים נקרא המקום "כרם בן זמרה".

תנאי החיים במושב היו קשים מאוד. רבים מן העולים לא הורגלו במלאכת החקלאות, והרב היה מחזקם ומעודדם לשמוח על שזכו במצווה העצומה של יישוב הארץ. **מתוך חזון של קיבוץ הגלויות** ביקש מהסוכנות להביא למושב עולים מכל העדות. בכל ימות השנה היו מתפללים כולם יחד. בראש השנה נחלקו לשני מניינים, **והרב גץ, שהיה בעל קול חזק וערב ואף הכיר את כל הנוסחים על מנגינותיהם, ביום הראשון היה משמש חזן ותוקע במניין האשכנזים, וביום השני במניין הספרדים.**

השפעתו של הרב הגיעה גם למושבים הסמוכים, עלמה ודלתון. אומרים שלא היו צריכים שם שוטרים ושופטים, כי הרב היה בורר ומכריע בכל הסכסוכים, והכול היו **מקבלים את דעתו**. רבים מתושבי המושב הגיעו ארצה בתור יהודים שאינם מקפידים על שמירת מצוות, ובדרך אגב נקלעו ליישוב של "הפועל המזרחי". **בפיקחותו ובחביבותו המיוחדת ידע הרב גץ לקרבם לתורה.**

עלייתו לירושלים

לאחר שבנו אבנר נפל במלחמת ששת הימים האבל היה כבד מאוד על הרבנית, והיא התאמצה לנסוע בכל שבוע לפקוד את קבר בנה בהר הרצל. כדי להקל מעט על סבלה של אשתו, החליט הרב גץ לעבור לתקופת זמן לירושלים. בירושלים **יכול להתפנות יותר ללימוד חכמת הנסתר, שעוד בתוניס התחיל לעסוק בתלמודה**. תוכניתו של הרב הייתה לחזור בתום השנה לכרם בן זמרה, אולם כיוון שכבר עלה לירושלים, נזכרו בו ונזכרו בבנו שנפל על כיבוש ירושלים, ומטעם משרד הדתות והרבנות הראשית נתמנה הרב בהיותו כבן 45 **לשמש כרב הכותל**.

רב הכותל

פעמים רבות הגיעו לכותל מסכנים ושבורי לב, והרב בעיניו הפיקחות היה רואה את סבלם, מעודדם ומדריכם ומסייע כמידת יכולתו. פעמים רבות הכניסם לביתו, והרבנית הייתה מכינה להם מעדנים תוניסאיים.

הרב הקפיד על ניקיון הכותל, וכשהיה רואה לכלוך, היה מתכופף להרימו. חשוב היה לו מאוד שכל אדם שיבוא לכותל המערבי ירגיש התעלות וקרבת אלוקים. עם כולם היה מדבר על קדושת הר הבית והכותל, והיה מזרזם להתפלל, כדברי הנביא: "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים".

קבלה

הרב גץ זכה ללמוד קבלה אצל הרב מרדכי שרעבי והרב עובדיה הדאיה, עד שנעשה לאחד מגדולי הבקיאים והמעמיקים בחכמת הקבלה. אולם בקבלה מעשית סירב לעסוק, על פי אזהרת האר"י ז"ל.

בכל לילה, בשרב ובשלג, היה קם לקראת חצות, טובל, נכנס למנהרות הכותל אל מול מקום בית קודש הקודשים, מתעטף בשק ואומר בבכייה את סדר תיקון חצות. לאחר מכן עסק בקבלה עד תפילת ותיקין. גם התקפי הלב שעבר לא מנעוהו מלהמשיך במנהגו.

עוד בהיותו בכרם בן זמרה היה רגיל ללבוש גלבייה לבנה ותרבוש לבן, כמנהג המקובלים הספרדים. **בהגיעו לירושלים רצה להתחבר לכל העדות והמנהגים, וביקש שיכינו לו קפוטת חגיגית לבנה ושטריימל חסידי בצבע לבן. כך שילב בלבושו את מנהג המקובלים עם לבוש החסידים.**

ישיבת המקובלים בית אל

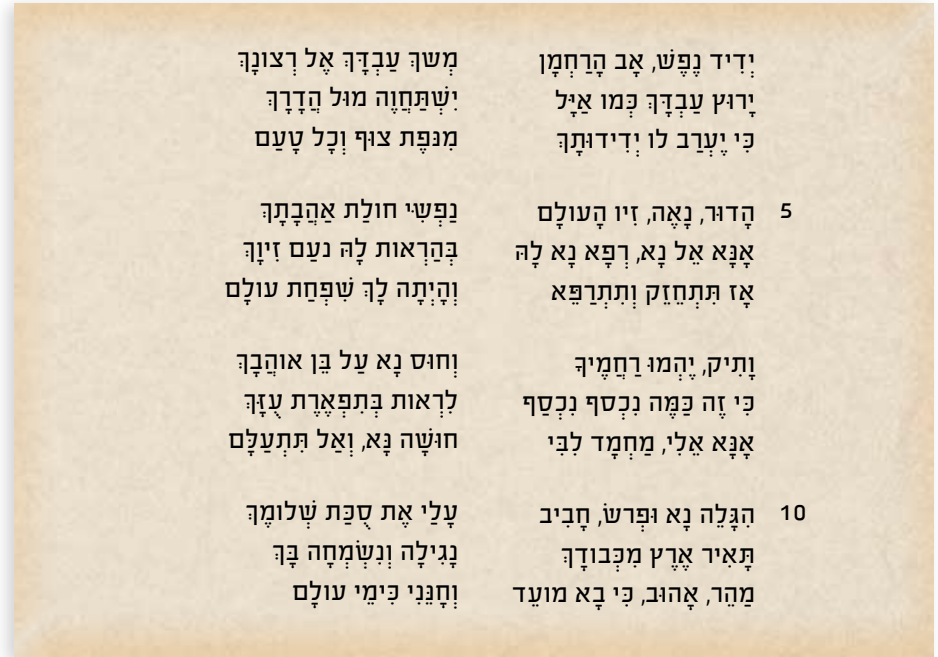
בכ"ד בשבט תשל"ד, יום הזיכרון לרב המקובל עובדיה הדאיה, חודשו הלימודים בישיבת המקובלים בית אל שבעיר העתיקה והרב גץ החל ללמד שם קבלה. במשך השנים הצליח לקבץ בישיבה תלמידים שהלכו ונתגדלו בתורת הנסתר.

בסוף שנת תשנ"ה נשלמה בניית בית המדרש הקבוע של הישיבה. חנוכת הישיבה התקיימה בי"ח באלול תשנ"ה, בהשתתפות רבנים ואישי ציבור. הרב התרגש מאוד, שמח ובכה.

בכ"ג באלול תשנ"ה נסתלק הרב מאיר יהודה גץ לגנזי מרומים ונקבר בבית הקברות בהר הזיתים.

תלמידיו הנאמנים ממשיכים את דרכו במנהגי החסידות על פי הקבלה ובלמוד הקבלה בעמקות ובדקדוק, על פי משנתם של האר"י והרש"ש. על כמותו נאמר: **"אנשי אמונה אבדו, באים בכוח מעשיהם, גיבורים לעמוד בפרץ, דוחים את הגזרות"**.

ידיד נפש / רבי אלעזר בן משה אזיכרי

ידיד נפש, אב הרחמן
 ירוץ עבדך כמו איל
 כי יערב לו ידידותך
 משך עבדך אל רצונך
 ישתחזה מול הדרך
 מנפת צוף וכל טעם

5 הדור, נאה, זיו העולם
 אגא אל נא, רפא נא לה
 אז תתחזק ותתרפא
 נפשי חולת אהבתך
 בהראות לה נעם זיוך
 והיתה לה שפחת עולם

ותיק, יהמו רחמיך
 כי זה נמה נכסף נכסף
 אגא אלי, מחמד לבי
 וחוס נא על בן אוהבך
 לראות בתפארת עזך
 חושה נא, ואל תתעלם

10 הגלה נא ופרש, חביב
 תאיר ארץ מכבודך
 מהר, אהוב, כי בא מועד
 עלי את ספת שלומך
 נגילה ונשמחה בך
 וחנוני כימי עולם

פירושי מילים:

- ◀ **משוך עבדך אל רצונך** - משוך את עבדך לעשיית רצונך, לקיים מצוותיך.
- ◀ **יערב לו ידידותך מנפת צוף וכל טעם** - קרבתך נעימה לו יותר מהדברים הטעמיים ביותר (נופת - דבש נזול; צוף - מיץ פרחים מתוק), שהם משל לנועם ולטעם טוב.
- ◀ **הדור, נאה, זיו העולם** - כינויים לאלוקים המייחסים לו תפארת, זוהר ויופי קורן.
- ◀ **בהראות לה נועם זיוך** - בהתגלות אור אלוקים לפניה.
- ◀ **ותיק** - כינוי לאלוקים, המציין את נצחיותו ואת היותו קדמון לכל נברא.
- ◀ **בן אוהבך** - א) בן האהוב אותך, אדם הקרוב אליך ואוהבך כאהוב בן את אביו; ב) כינוי לעם ישראל, זרע אברהם אוהבו של אלוקים. הכינוי מתבסס על הפסוק: "ישראל עבדי, יעקב אשר בחרתיך, זרע אברהם אוהבי" (ישעיה מא, ח).

◀ **חושה נא ואל תתעלם** - פעל נא במהרה ואל תסתיר עצמך.

◀ **חנני** - נטה חסדך אליי.

◀ **כימי עולם** - א) לנצח; ב) כבימי קדם.

ייעוד הפיוט והופעתו בסידורים:

את הפיוט נהוג לומר בזמנים שונים במהלך השבת.

בקהילות אשכנז: בקבלת שבת ובסעודה שלישית, זמן הנחשב לעת רצון מיוחדת.

בקהילות הספרדיות: הן בתור פיוט לפני תפילת שחרית, זמן המכין את הלב לתפילה וליום חדש, והן במסגרת שירת הבקשות.

נושא הפיוט - מבט כללי

הפיוט "ידיד נפש" הוא שיר אהבה לה' המבטא השתוקקות, כיסופים וגעגועים עזים לקרבת ה'. בשיר כולו יש זיקה רגשית חזקה לאלוקים.

המחבר הגדיר את השיר כך: **"בקשה על הייחוד וחשק האהבה"**. הביטוי הצורני לרצון העז של קרבת ה' בחיי הדובר מובא בראש הטורים באמצעות האקרוסטיכון: המחבר בחר לצרף את אותיות שמו של ה', אותיות ו-ה-ו-ה בראש כל טור, כדי להדגיש את מציאות ה' בחייו. הרצון להתקרבות אל האל מתבטא בכמה דרגות: אהבה, תשוקה וכמיהה להתגלותו הגואלת שתיביא לכינון תפארת העבר ולחיי מבטחים בחסותו.

לכל אורך השיר בולט השימוש בפניות מרובות ואינטנסיביות לאלוקים. לכינויים המגוונים מכנה משותף: הכינויים "ידיד נפש", "אב הרחמן", "הדור", "נאה", "זיו העולם", "ותיק", "מחמד ליבי", "חביב" ו"אהוב" משקפים מהות אלוקית קרובה ואינטימית, לא נשגבת ומאיימת. קרבת ה' היא תחושה מרכזית בשיר והיא מבטאת את נוכחותו החזקה של ה' בחיי הפייטן.

מתוך כיסופיו העזים מבקש המשורר "משוך עבדך אל רצונך". הוא מדבר על עצמו בגוף שלישי ומשעבד עצמו לה', והוא אף חוזר על לשון עבד - "רוץ עבדך". בהמשך הפיוט, במחרוזת השנייה, חלה תפנית בכינוי הדובר את עצמו - מלשון נסתר הוא עובר להציג את עצמו בלשון מדבר, בגוף ראשון: **"נפשי חולת אהבתך"**, "פרוש [...] עליי". בהמשך הפיוט, במחרוזת ג ו-ד, הדובר מצטייר כמי שאינו מדבר רק על עצמו, אלא הוא צינור לבקשת הרבים. במחרוזת האחרונה בולט המעבר הגלוי ללשון רבים: **"נגילה ונשמחה בך"**.

השקפת עולמו של המחבר בפיוט

הדבקות בה' תביא לידי תיקון המידות ותיקון העולם, ועל ידי כך לשיבת עם ישראל לארצו ולגאולת ישראל.

מבנה השיר

נקודת המוצא של השיר היא החוויה האישית של המאמין, והיא מתפתחת למעגל הלאומי הרחב.

לשיר שני חלקים:

◀ **חלק א** מחרוזות א-ב - עוצמת הקול האישית. במחרוזות אלו מתוארת אהבת היחיד לה'; הדובר מביע את אהבת נפשו וכיסופיו אליו.

◀ **חלק ב** מחרוזות ג-ד - עוצמת קולו של העם. במחרוזות אלו מתוארים, אמנם בלשון יחיד, כיסופי העם כולו (הפייטן משמש מעין שליח המבטא את רצון העם וכיסופיו). הכיסופים לה' הם הכיסופים לגאולה, שהרי רק הגאולה תגרום לשכינה שתשרה בישראל ובבית המקדש, תפארת העוז.

בקשת ההתגלות מתוארת במחרוזות האחרונה באמצעות התמונה של פריסת סוכת השלום. בשתי המחרוזות האחרונות עיקר הנושא הוא גאולת ישראל.

המשורר קושר בין געגועי היחיד להתגלות ובין כיסופי הגאולה של הכלל כך: בשני החלקים ה' הוא בבחינת אהוב - **בחלק א**: "ידיד נפש", "חולת אהבתך", "מחמד ליבי", "חביבי", "אהוב"; **ובחלק ב** יש מעין השוואה בין הנפש לכנסת ישראל. לשתייה יש אהבה עזה לה', שתייה מצפות להתגלות: הנפש - **בהראות לה נעם זיוך**, וכנסת ישראל - **הגלה נא ופרוש**. הנפש - חולת אהבה וזקוקה לרפואה, וכנסת ישראל - אמנם מצבה הקשה אינו מתואר במפורש, אך דרך קולו של הפייטן ובקשותיו ניכר כי היא זקוקה לרחמים.

מסגרת הפיוט

הפסוק משיר השירים **מְשַׁכְּנֵי אֶתְרֵךְ נְרוּצָה הִבְיָאֵנִי הַמֶּלֶךְ הַדָּרִי וְנִגְלִיהָ וְנִשְׁמַחָה בְּךָ נִזְכָּרָה דְדִיךְ** טָיִן מִיְשָׁרִים **אֶהְבֹּךְ** משמש מסגרת לפיוט. תחילתו של הפסוק מופיעה בפתיחת הפיוט, המתארת את בקשת היחיד להידבק בה' ולהתקרב אליו: בפסוק - "משכני אחריך נרוצה", ובפייטן "משוך עבדך אל רצונך". החלק השני של הפסוק חותם את הפיוט בגאולת הכלל וישועת עם ישראל: "נגילה ונשמחה בך".

סיכום מבנה הפיוט

תבחינים להשוואה	חלק ראשון: בקשת היחיד (מחרוזות א-ב)	חלק שני: בקשת כנסת ישראל (מחרוזות ג-ד)
נושא	געגועי היחיד לקרבת ה': תיאור חוויית דבקות המאמין, היחיד, בבוראו.	בקשת האומה למימוש הגאולה והגשמתה. תיאור חוויית הכלל לחידוש תפארת העבר.
תיאור הבקשות	"משוך עבדך אל רצונך", "אנא אל נא רפא נא לה", "בהראות לה [לנפש החולה] נעם זיווך"	"יהמו רחמך", "חוסה נא על בן אוהבך", "אל תתעלם", "הגלה נא ופרוש [...]"; "לראות בתפארת עוזך", "נגילה ונשמחה בך", "חנני כימי עולם"
ציפייה לגאולה	ציפיית היחיד: "בהראות לה נעם זיוך"	ציפיית הציבור: "הגלה נא ופרוש"
תיאור מצב המוען	"נפשי חולת אהבתך"	"כי זה כמה נכסוף נכסף"
כינויים לה' (הנמען)	מחרוזת א : "ידיד נפש", "אב הרחמן" - כינויים המבטאים מערכת יחסים קרובה של עבד לידיד נפש שהוא אב רחמן. מחרוזת ב : "הדור", "נאה", "זיו העולם", "אל" - כינויים המבטאים מערכת יחסים של השתוקקות וקרבה אינטימית בין הנפש חולת האהבה לאהוב.	"ותיק", "מחמד ליבי", "חביבי", "אהוב"
כינויים של המוען	מחרוזת א : גוף שלישי נסתר: עבד - "רוץ עבדך" מחרוזת ב : גוף ראשון מדבר: "נפשי", "עליו"	מעבר מקולו של היחיד לקול האומה כולה: בן - "חוסה נא על בן אוהבך"
פעולות למימוש הקרבה	פעולות היחיד למימוש הקרבה: "רוץ עבדך כמו איל", "שתחווה מול הדרך"	בקשה של היחיד מן האל להאצת הגאולה: "חוושה נא", "ואל תתעלם", "מהר אהוב"

◀ **מקורות השיר**: מקרא, ספרות חז"ל וקבלה

◀ **פירוש וניתוח על פי בתים / מחרוזות**

מחרוזת ראשונה

שלב ראשון בחיבור אל ה' הוא הרצון העז בקרבתו. מערכת היחסים בין המוען לנמען היא מערכת יחסים של עבד לאב רחמן שהוא ידיד נפש.

הפיוט נפתח בבקשות היחיד של הפייטן להידבק בה': "משוך עבדך אל רצונך". המחרוזת הראשונה מתארת את רצונו העז של הפייטן להתקרב לה'. את הרצון לקרבה הוא מבטא באמצעות הפנייה בראש הפיוט - "ידיד נפשי". הפנייה תואמת את דברי רבי אלעזר ב"ספר חרדים", שחלק חשוב של עבודת ה' הוא לשיר "שירי יידידות" וכיסופים לה': "ומה טוב ומה נעים לשיר שיר יידידות". המושגים "ידיד" ו"ידידות" מבטאים במסכת מנחות (נג ע"א-ע"ב) את החיבה המיוחדת בין ישראל והקב"ה דרך בניין המקדש:

"יבא ידיד בן ידיד ויבנה ידיד לידד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים; יבא ידיד - זה שלמה המלך, דכתיב 'וישלח ביד נתן הנביא ויקרא שמו ידידיה בעבור ה' (שמואל ב, יב), בן ידיד - זה אברהם, דכתיב 'מה לידידי בביתי' (ירמיהו יא), ויבנה ידיד - זה בית המקדש, דכתיב: 'מה יידידות משכנותיך' (תהלים פד), לידד - זה הקב"ה, דכתיב 'אשירה נא לידידי' (ישעיהו ה), בחלקו של ידיד - זה בנימין, שנאמר 'לבנימין אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו' (דברים לג), ויתכפרו בו ידידים - אלו ישראל, דכתיב 'נתתי את יידידות נפשי בכף אויביה' (ירמיהו יב).

ייתכן שהביטוי "ידיד נפשי" רומז לקשר המיוחד של עם ישראל לארץ ישראל גם בזמן הגלות, על פי מקור המושג במקרא: "עצבתי את ביתי נטשתי את נחלתי נתתי את יידידות נפשי בכף איגיה" (ירמיהו יב, ז).

לשון הפנייה לה', "אב הרחמן" מתאימה לתפילה בנוסח ספרד "אב הרחמן שמע קולנו" (תפילת עמידה), ובמקרא ביטוי זה מופיע בתור בקשה של יראי ה': "פרחם אב על בנים רחם ה' על ירציו" (תהלים קג, יג).

הפייטן פותח בבקשה מה': "משוך עבדך אל רצונך", ומעצמו הוא דורש לעשות שתי פעולות: לרוץ ולהשתחוות. פעולת הריצה מבטאת את ההשתוקקות לקרבת ה', והיא לקוחה מן הפסוק בפתיחת שיר השירים: "משכני אחרך נרצה, גביאני הפלגה חדריו נגילה ונשמחה קב, נזפירה דדך מן מישרים אהבוך" (שיר השירים א, ד).

"ירוץ עבדך כמו איל" (שורה 2) - המחבר כביכול מפחד ומהסס, ולכן הוא מבקש מה' לעשות את הפעולה הראשונה למימוש הקרבה, למשוך אותו ביידידות לאהבתו, כדי לרוץ אליו מיד בהתלהבות רבה. שתי הצלעות בנויות במבנה כיאסטי והדמיון ביניהן מתבטא בדרך עיצוב של לשון נופל על לשון (צירוף לשוני המורכב משתי מילים או יותר, כאשר למילים יש הגייה דומה אך משמעות שונה). את הפעולות לקרבה ולדבקות עושים הן המוען שמוכן לרוץ והן הנמען שהדובר מבקש ממנו למשוך אותו.

"משוך עבדך אל רצונך"

"ירוץ עבדך כמו איל"

הקשר הצלילי מתבטא גם במשמעות תוכנית: אדם שלו רצון עז יפעל למימוש רצונו במרץ, ובלשון הפיוט בריצה. הדימוי לאיל הוא על פי הפסוק: "כאיל תצרג על אפיקי קים בן נפשי תצרג אלקיך אלהים" (תהלים מב, ב) - כשם שהאיל עורג לאפיקי מים, כך נפשו של הפייטן כמהה לאלוקים ולתורתו. המים הם בסיס וכך גם התורה. הניסוח "ישתחוה מול הדרך" הוא על פי הפסוק "הבו לה' כבוד שמו השתחוה לה' בהדרת קדש" (תהלים כט).

את תיאור קרבת ה' מצייר הפייטן במליצה בשפה גבוהה: טעם יידידות ה' וקרבתו ערבים וטעמים יותר מנפת צוף - צירוף הלכות מדברי השבח וההלל על התורה: "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתקנים מדבש ונפת צופים" (תהלים יט, ט). כי היידידות עם ה' ערבה בזכות לימוד התורה, ובעיקר בולטת כאן ההכללה "וכל טעם", המבליטה את עוצמת האהבה.

כמו כן, יש במושג זה גם רמז לבניין בית המקדש: "משחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה" (משנה סוטה ט, יב). וייתכן כי המשורר רומז כאן לאהבת ה' העזה אפילו יותר מלימוד תורה ובניין המקדש.

מחרוזת שנייה

בבית זה מתאר המשורר את התשוקה העזה אל ה'. זהו שלב האהבה ברצון לקרבתו. יש פה עליית מדרגה ברמת האינטימיות המתבקשת: הנפש חולה, והמרפא בעבורה יהיה רק בהתגלות אהבה אליה. עליית המדרגה מרצון להתקרבות לאהבה עזה מתבטאת בשינוי הכינויים - הן של המוען, הן של הנמען. מ"עבדך" המופיע במחרוזת הראשונה ל"נפשי", ומ"ידיד נפש" ו"אב הרחמן" ל"הדור", "נאה" ו"זיו העולם" - כינויים המדגישים את קרנו ויופיו של האלוקים. הנפש של הפייטן המכונה "עבד" מתוארת כ"חולת אהבה" ברצונה להגיע להכרתו ולראיית נועם זיוו, והיא תהיה "שפחת עולם". הרצון הוא להיות כל כולו ברשות הקב"ה, להיות קניינו ושייך לו.

המכנה המשותף בכל המחרוזת הוא תמונה הלקוחה מאירועים בחייו של משה רבנו.

המושגים "זיו העולם" ו"נועם זיוך" קשורים לפי הזוהר למתן תורה ולימוד התורה של עם ישראל. המדרש מקשר את המושג "חולת אהבה" עם ה"זיו" של בני ישראל. ה' נתן לישראל את התורה רק כמה שבועות אחרי שעבוד מצרים, כי רק אז חזר אליהם ה"זיו" של בני חורין בהנהגתו של משה.

• בקשת הפייטן לריפוי הנפש "אל נא רפא נא לה" לקוחה מתפילת משה על אחות מרים: "ויצעק מנשה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה" (במדבר יב, יג).

הניסוח "שפחת עולם" לקוח מדין עבד עברי: "והגישו אדניו אל ה' להגישו אלו

הַדְּלֵת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֶדְנִי אֶת אֶזְנוֹ בְּפִרְצָע וְעָבְדוּ לְעוֹלָם (שמות כא, ו); "וְלִקְחָתְךָ אֶת הַפִּרְצָע וְנִתְּתָהּ בְּאֶזְנוֹ וּבְדֵלֵת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לְאַסְתָּרָה תַּעֲשֶׂה כֵּן" (דברים טו, יז). לפי המדרש התחנן משה להיכנס לארץ ישראל ולהיות "עבד עולם" לישראל, והשוואה זו (בשורה 6) מתאימה לתפילת משה (בשורה 5). המשורר אכן מכנה את עצמו "עבד" (בשורות 1-2), אך כיוון שמדובר פה על הנשמה מנוסח המושג בלשון נקבה, כלומר "שפחת עולם".

המליצה "נפשי חולת אהבתך" לקוחה משיר השירים: "סִפְכֹּנִי בְּאַשִׁישׁוֹת רַפְדֹּנִי בְּתַפְאֹחִים כִּי חוֹלַת אֲהַבָּה אָנִי" (שיר השירים ב). ההקשר לתקופת חיי הפייטן הוא: לימוד התורה של עם ישראל במאה ה-16 לקוי בגלל סבל הגלות, והמחבר מבקש בהמשך את גאולת ישראל.

מחרוזת שלישית

במחרוזת זו עובר הפייטן מבקשת היחיד לבקשה על כלל עם ישראל. הוא מבקש את רחמי ה' על בן אוהבו, שהוא עם ישראל, הנכסף לראות בתפארת עוזו, כלומר הפייטן מבקש גאולה לעמו היושב בגלות.

בקשות הפייטן על עם ישראל

1. "יְהוֹמוּ נָא רַחֲמֶיךָ" (המיה: געגועים, התרגשות, תשוקה)

שני פירושים:

א. רחמיך יהיו המון, יהיו רבים (כמו מקום הומה שהוא מלא אנשים).

ב. רחמיך יתמלאו בגעגועים (המיה, געגועים).

המליצה "יהמו רחמיך" לקוחה מפרקי הנחמה של ירמיה (לא, ט), שבהם מדובר על גלות ישראל, והניסוח "בן אוהבך" מזכיר את הכינוי לעם ישראל היושב בארצו בטח: "הלא אֲתָה אֶ-להינו הורשֶׁתְךָ אֶת יִשְׂרָאֵל הָאֶרֶץ הַזֹּאת מִלְּפָנַי עַפְרָה יִשְׂרָאֵל וְתִתְּנָה לְזָרַע אֲבְרָהָם אֲהַבְּךָ לְעוֹלָם" (דברי הימים ב' כ, ז-ח).

הכיסופים המתוארים בביטוי "נִכְסְפֵי נִכְסֶיךָ" מבטאים את הבקשה של העם לשוב מן הגלות אל ביתו. הביטוי לקוח מסיפורו של יעקב, אשר ביקש לחזור אל בית אביו, לארץ ישראל: "וְעַתָּה הֲלֹךְ הֲלֹכְתָּ כִּי נִכְסְפֵי נִכְסֶיךָ לְבֵית אָבִיךָ לָפָה וְנִבְרַתְךָ אֶת אֶ-לֹהֵי" (בראשית לא, ל), וגם בפיטן מבקש המשורר שעם ישראל יחזור לבית אביו.

2. "לְרֹאוֹת בְּתַפְאֶרְתְּ עֲזָךְ" בקשה זו כוללת גם ציפייה להרמת קרן ישראל, על פי הפסוק "כִּי תַפְאֶרְתְּ עֲזָמוֹ אֲתָה וּבְרָצְנָה תִּרְאֶם קִרְנֵנוּ" (תהלים פט, יח).

3. הבקשה "וְחוֹס נָא" לקוחה מתפילת תחנון (של יום ב' ו-ה'), והמשורר מבקש בה מה' שישמור על עמו ועל נחלתו: "חמול על עמך ורחם על נחלתך חוסה נא כרוב רחמיך". גם

המילים "וְאֵל תַּחֲעֲלֵם" הן בקשה על עם ישראל הנמצא בצרה.

"יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר מעין המאורע [...] ענינו ה' ענינו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו אל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחנתנו" (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ג); תחושת הגלות מעיקה על המשורר, והוא מבקש מאת בוראו גאולה מהירה.

4. במילים "חושה נא" מבקש הפייטן את עזרת ה' המידית, בלי עיכובים, על פי תהלים (ע, ב-ו): "אֶ-לֹהִים לְהַצִּילֵנִי ה' לְעֲזָרְתִּי חוֹשָׁה [...] וְאֲנִי עֲנִי וְאֶבְיִין אֶ-לֹהִים חוֹשָׁה לִי עֲזָרִי וּמְפִלְטִי אֲתָה ה' אֵל תִּתְּחַר".

מחרוזת רביעית

בבית האחרון מבקש המשורר את התגלות ה'. זהו השלב השלישי, המביע את הרצון העז בהתקרבות אל האל, את הכמיהה להתגלותו הגואלת שתביא ליחידוש תפארתו. "הַגְּלָה נָא" - התוצאה של התגלות ה' תהא: "בְּגִילָה וְנִשְׂמָחָה בְּךָ".

הבקשה לגאולה מהירה ומידית מוצגת באמצעות ריבוי פעלים בלשון ציווי: משוך (1), רפא (2), חוס (3), חושה (3), פרוש (4), מהר (4), חנני (4). באופן זה בולטת נימת ההפצרה למימוש הבקשה.

מנגד, הטון המפציר מרוכך מעט באמצעות צורת הבקשה "נא" החוזרת שוב ושוב: אנא אל נא (2), רפא נא (2), חוס נא (2), חושה נא (3), הגלה נא (4). בשימוש בצורה זו משמיע הדובר נימה של תחינה.

הבקשה "וּפְרֹשׁ, תְּבִיב, עָלַי אֶת סֶכֶת שְׁלוֹמְךָ" לקוחה מתפילת מעריב של שבת, אשר מסתיימת בתפילה לשלום ירושלים.

הכינוי "חביב" הינו ביטוי חיבה כלפי הקב"ה.

הביטוי "סֶכֶת שְׁלוֹמְךָ" משקף את תולדות המחבר ואת פועלו בצורה מכוונת. המחבר הפייטן, רבי אלעזר, יסד בצפת את החברה הקדושה שנקראה "סוכת שלום" כדי למשוך דרכה בעלי תשובה. בפעילותו התורנית במסגרת "סוכת שלום" הוא ביקש להרבות שלום בעם ישראל, ובכך להוסיף נדבך חשוב בבניין ירושלים ובתהליך הגאולה. בספרו הוא מונה את המצווה "לרדוף אחר השלום" (פרק ח) ומשתמש בניסוח "סוכת שלום": "בן אדם סוכת שלום פרוס על ראשך וביתך בכל עז ותקף והלכת בדרכיו דכתיב 'עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו' (איוב כה, ב)".

"תְּאִיר אֶרֶץ מְבֹרָךְ" - צירוף זה לקוח מן הפסוק בספר יחזקאל (מג, ב) המתאר את התגלות ה' בירושלים בזמן הגאולה: "וְהָיָה כְּבוֹד אֶ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא מִדְּבָרְךָ הַקְּדִים וְקוּלוֹ קָקוּל מִיָּם רַבִּים וְהָאֶרֶץ הָאִירָה מְכֹבֵדוֹ".

"נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ" - מילים אלו חותמות את הפיוט. הן לקוחות מתיאור שמחת הגאולה (ישעיהו כה, ט) וכן מתיאור אהבת ה' בשיר השירים (א, ד), אשר עליו מבוססים מושגי יסוד בפתיחת הפיוט ובחתימתו: **"מְשֻׁכְּנֵי אֶתְרֵךְ נְרָצָה הִבְיֵאֵנִי הַפְּלֶלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ נִזְכְּרֵה דְדִידְךָ מִן מִשְׁרֵים אֶהְבֹּךְ"**.

הפיוט מסתיים בבקשת המשורר לגאולת ישראל ובניין ירושלים. בסיום יש מעבר ללשון רבים, לשון המבטאת את תפילת הפייטן לגאולת ישראל וישועת הארץ. שתי הצלעות של השורה האחרונה מבוססות על שני פסוקים במקרא: בצלע הראשונה הוא מבקש לגאול את ירושלים, על פי הפסוק **"אֲתָהּ תִקְוָה תִקְוָה תִקְוָהם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֻנָּה כִּי בָא מוֹעֵד"** (תהלים קב, יד), ובצלע השנייה הוא מתפלל להחזרת העבודה ומלכות בית דוד לירושלים: **"וְעֲרַבְהָ לָהּ מִנְחַת יְהוָה וְיִרְשְׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וְכִשְׁנֵים קִדְמֵיָהּ"** (מלאכי ג, ד). **"כִּימֵים הֵהוּא אֲקִים אֶת סֶכֶת דָּוִד הַנְּפֹלֶת וְגִבְרָתִי אֶת פְּרָצִיהֶן וְהִרְסֵתִי אֲקִים וְגִבְרֵתִי כִּימֵי עוֹלָם"**: לְמַעַן יִרְשְׁוּ אֶת נְשֵׁאֲרֵי אֲדוֹם וְכָל הַגּוֹיִים אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם ה' עֲשֵׂה זֹאת" (עמוס ט, יא-יב).

דרכי עיצוב

1. אקרוסטיכון: הרצון העז של הדובר לזכות לקרבת ה' בחייו מקבל ביטוי צורני בראש הטורים, באמצעות האקרוסטיכון. המחבר בחר לצרף את אותיות שמו של ה', אותיות הו"ה, בראש כל טור, כדי להדגיש את מציאות ה' בחייו. שם הו"ה מסמל את מידת הרחמים של ה', ולאורך כל הפיוט חוזר מוטיב הרחמים: **"אב הרחמן"**, **"יהמו רחמין"**, **"חוסה נא"**, וכאמור, השימוש בשם הו"ה.

2. כינויים: הכינויים של ה' מתארים את הרגשות העזים של הדובר לה' ואת הכיסופים העצומים שהוא חש כלפיו: **"דיד נפש"**, **"אב הרחמן"**, **"הדור"**, **"נאה"**, **"זיו העולם"**, **"אל"**, **"ותיק"**, **"אלי"**, **"מחמד ליבי"**, **"חביב"**, **"אהוב"**. הכינויים הללו מבטאים את טיב מערכת היחסים בין הדובר לאלוקו, יחסים שבין אהוב לאהב - **"דיד נפש"**, **"מחמד לב"** וכד', וכן הם מציינים את יופיו של האהוב - **"הדור"**, **"נאה"**, כל כינוי מבטא תכונה ייחודית אחרת של הקב"ה.

כינויים של המוען: בחלק הראשון במחזורת הראשונה הדובר-מוען מכנה את עצמו עבד: **"ירוץ עבדך"**, ובחלק השני הפייטן הדובר משמיע את קולה של כנסת ישראל ומכנה אותה בן: **"בן אוהבך"**.

3. מוטיבים:

- מוטיב המהירות:** **"ירוץ עבדך"**, **"חושה נא"**, **"מהר אוהב"** - החזרה על מוטיב המהירות מבטאת ומדגישה את הרצון העז של הדובר בקרבת ה' במהירות וללא דחיות, וכן את בקשת כנסת ישראל המובאת בפיו להחשת הגאולה.

- מוטיב העבד:** ביטוי עבדות חוזרים שלוש פעמים בפיוט: **"משוך עבדך"** (מחזורת 1), **"ירוץ עבדך"** (מחזורת 1), **"שפחת עולם"** (מחזורת 2). החזרה על עמדת העבד מדגישה את יחס הכבוד והיראה של הדובר-הפייטן לאלוקו.

4. ריבוי פועלי ציווי: משוך (1), רפא (2) חוס (3), חושה (3), פרוש (4), מהר (4), חנני (4). פועלי הציווי מופנים לנמען, לקב"ה, שיאיץ את פעולת הגאולה.

5. ריבוי פעלים: ירוץ (1), ישתחוה (1). פעלים אלו מתייחסים לדובר היחיד, והם מבטאים את מוכנותו המידית לפעול לקרבת ה'.

6. צימוד שונה אות - חוֹסָה / חוֹשָׂה: הדובר-הפייטן פונה לקב"ה בבקשת רחמים לבן אוהבו, שהוא עם ישראל. השלב השני בבקשה מבטא את הרצון של הדובר להחיש את פעולת הגאולה.

7. דימוי: **"כמו אייל"** - הדובר מדמה את ריצתו לקראת מלכו לריצת אייל.

8. חזרה

- "ידיד"**, **"ידידותך"** (מחזורת 1) - החזרה מבליטה ומדגישה את הקשר בין היחיד הדובר לאלוקו, קשר של קרבה ויראה.

- "יהמו רחמין"**, **"חוסה נא"** - החזרה על בקשת הרחמים באמצעות שם העצם **"רחמין"** והפועל **"חוסה"** מבטאת את הצורך העז בגאולת העם.

- חזרה על מילת הבקשה **"נא"**: **"אנא אל נא"** (2), **"רפא נא"** (2), **"חוס נא"** (2), **"חושה נא"** (3), **"הגלה נא"** (4) - החזרה מדגישה את עוצמת התחנונים של הפייטן למימוש בקשת הגאולה שלו.

9. לשון נופל על לשון

ההגייה הדומה יוצרת גם קשר תוכני:

- ירוץ-רצונך** (מחזורת 1) - אדם שלו רצון עז יעשה פעולה נמרצת להוצאתו לפועל של הרצון, והפעולה היא ריצה.

- הגלה-נגילה (מחזורת 4) - התגלות ה' תגרום לנגילה, לשמחת העם.

10. ניגוד בין "היגלה" ל"אל תתעלם": בפועלי הציווי המופנים לקב"ה מתבטאות שתי בקשות שמטרתן גילוי פני ה' וזיכרון הגאולה. פועל אחד על דרך החיוב - **"היגלה נא"** (מחזורת 4) והאחר על דרך השלילה - **"אל תתעלם"** (מחזורת 3).

רבי אלעזר אזכירי

כי מלבד קיום כל מצוות התורה, על כל אדם מישראל לבחור מצוה אחת שאותה יקיים בכל כוחו ובהתמדה רבה כל ימי חייו, והמשיל לזה משל לאדם הנאחז באילן, אוחז בענף אחד היטב, אבל הוא מנסה לאחוז בכל הענפים, לא יצליח.

(ספר חרדים)

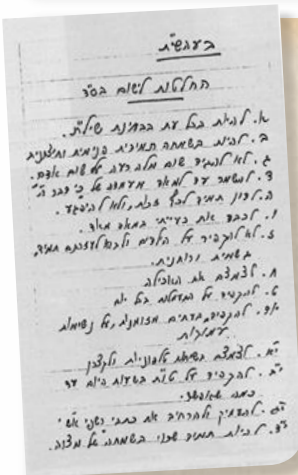
הרב מאיר יהודה גץ

לאחר פטירת הרב גץ מצאו נכדיו את פנקסו האישי ובו צרור החלטות שכתב לעצמו כדי שיהיו מול עיניו מול תמיד:

החלטות ליישום בס"ד

- א. להיות בכל עת בבחינת שיל"ת [שיווית ה' לנגדי תמיד].
- ב. להיות בשמחה תמידית פנימית וחיצונית.
- ג. לא להגיד שום מילה רעה על שום אדם.
- ד. להישמר עד למאוד מעמדה של "כי דבר ה'".
- ה. לדון תמיד לכף זכות, ולא להיפגע.
- ו. לכבד את רעייתי במאוד מאוד.
- ז. לא להקפיד על הילדים ולבוא לעזרתם תמיד, גשמית ורוחנית.
- ח. לצמצם את האכילה.
- ט. להקפיד על התעמלות בכל יום.
- י. להקפיד, בעיתים מזומנות, על נשימות עמוקות.
- יא. לצמצם בשיחות טלפוניות ולקצרן.
- יב. להקפיד על טו"ת [טלית ותפילין] בשעות היום עד כמה שאפשר.
- יג. להעמיק ולהרחיב את כתבי "רשפי א"ש".
- יד. להיות תמיד שרוי בשמחה של מצווה.

מקור	מחרוזת	השיבוץ
"הוי רץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים" (אבות ה, כ)	א	"אב הרחמן, משוך עבדך אל רצונך, ירוץ עבדך כמו אייל"
"כאיל תערג על אפיקי מים, כן נפשי תערג אליך אלקים" (תהלים עב, ב)		"משכני אחרוך נרוצה" (שיר השירים א, ד)
"חולת אהבה אני" (שיר השירים ב, ה)	ב	"נפשי חולת אהבתך. אנא אל נא רפא נא לה"
"אם יאמר לך העבד: אהבתי את אדוני [...] ועבדו לעולם" (שמות כא, ה-ו)	ב	"נפשי חולת אהבתך [...] לך שפחת עולם"
"נכסוף נכספת לבית אביך" (דברי לכן ליעקב; בראשית לא, ל)	ג	"נכסוף נכסף לראות בתפארת עוזך"
"פרוש עלינו סוכת שלומך [...] שומר עמו ישראל לעד" (תפילת ערבית)	ד	"פרוש [...] עלי את סוכת שלומך"
"תרחם ציון, כי עת לחננה, כי בא מועד" (תהלים קב, יד)	ד	"מהר, אהוב, כי בא מועד, וחנני כימי עולם"
"וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם" (מלאכי ג, ד)		

תחום הדעת: היסטוריה

"תוגתו בליבו, צהלתו על פניו"

כתיבה

בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה ומפ"א על האזרחות בחמ"ד

אילה סויסה, מדריכה להיסטוריה בחמ"ד, מחוז חיפה

מיכל לוי, מדריכה להיסטוריה בחמ"ד, מחוז מרכז

אסף ראובני, מדריך ארצי לחקר היסטוריה בחמ"ד

קהל יעד

כיתות ז'-ט'

מספר שיעורים מומלץ

שתי יחידות של 90 דקות

מבוא ליחידה

מתוך המפגש עם דמות המופת של הרב גץ אפשר לרכוש ידע חדש על אודות קורותיה של הדמות, אישיותה, פועלה ותרומתה לחברה. חשוב לקשר את הנלמד לעולמם של התלמידים ולבחון דרכים שבהן היבטים ערכיים באים לידי ביטוי בחייהם ויכולים להשפיע על מעשיהם והתנהגותם. במערך משולבים רכיבי הלמידה המשמעותית יחד עם תרגול מיומנויות למידה בהיסטוריה: מקורות מילוליים וחזותיים, קריאת מפה וציר זמן. החומר למערך שלהלן נלקח ברובו מתוך הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז. תודה אישית לבני משפחת גץ, שעזרו באיסוף החומרים. מערך השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב גץ זצ"ל ובנו נוראל גץ ז"ל, שנפטר בפתאומיות בערב יום הזיכרון תשע"ז, והוא בן 57 שנים בלבד. יהי זכרם ברוך.

הקשרי הוראה

השיעור יכול להשתלב במסגרת ההוראה לקראת יום העצמאות ויום ירושלים.

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

מתוך מטרות תוכנית הלימודים החדשה של החמ"ד בהיסטוריה:

1. הערכת פעילותן של דמויות מרכזיות והשפעתן על החברה ועל תהליכים בהיסטוריה.
2. טיפוח סובלנות וכבוד כלפי עמדות, השקפות ומסורות של אנשים שונים ושל חברות שונות.
3. טיפוח תודעת השותפות היהודית, ומתוכה פיתוח תחושת אחריות להמשך קיומו של העם היהודי.
4. פיתוח אסטרטגיות חשיבה, מיומנויות וכישורים הדרושים ללימוד ההיסטוריה: קריאה ביקורתית, ניתוח הטקסט בהקשרו, שאילת שאלות ועבודה בצוות.

מטרות ייחודיות למערך זה:

1. התלמיד יכיר את דמותו של הרב גץ זצ"ל ותחנות מרכזיות בחייו, בעזרת מיומנות קריאת מפה וציר זמן.
2. התלמיד ינתח תעודות מתקופות שונות בחייו של הרב גץ ויצבי אותן על ציר זמן.
3. התלמיד יבין את תפיסת העולם הממלכתית והמאחדת של הרב גץ זצ"ל ואת הערכים העומדים בבסיסה באמצעות יומנו האישי של הרב גץ - יומן הכותל - ועוד מקורות מילוליים וחזותיים.
4. התלמיד יבחן את הערכים והמידות הנלמדים מדמותו של הרב גץ זצ"ל ואת מידת הרלוונטיות שלהם לחייו.

מבנה היחידה

מבנה יחידת הוראה א

שלב א - פתיחה: היכרות עם דמותו של הרב גץ על ידי צפייה מודרכת בסרט, מלווה בדף עבודה (נספח 1)

שלב ב - יצירת ציר זמן: עיבוד הנלמד על הרב גץ לציר זמן כללי שייתלה בכיתה (נספח 2 - כולל שמונה עמודים שייתלו בכיתה)

מבנה יחידת הוראה ב

שלב ג - עבודה בקבוצות בנושא דמותו של הרב גץ

שלב ד - דיון במליאה בעקבות הלמידה בקבוצות

שלב ה - עבודה בקבוצות היכרות עם תעודות שקיבל הרב גץ בתקופות שונות בחייו והצבתן לאורך ציר הזמן

שלב ו - אסיף אישי וכיתתי

מהלך היחידה

מהלך השיעור: יחידת הוראה א

שלב א - פתיחה: היכרות עם דמותו של הרב גץ

נצפה בסרטון שהפיק אדיר זיק - [איש האמונה / הרב גץ](#) בליווי דף מנחה (נספח 1). אורך הסרטון - חצי שעה.

למעוניינים - אפשר להשתמש [בסרטון מקוצר](#) (15:41 דקות).

שלב ב - יצירת ציר זמן

בסיום הצפייה בסרטון נשמע מהתלמידים כיצד השלימו את ציר הזמן ונתלה בכיתה את התחנות בחיי הרב לאורך ציר הזמן (נספח 2 - שמונה דפים של תחנות בחיי הרב גץ).

נסכם את הלמידה ביחידה זו בהתבוננות במפה, ונראה את מסלול נדודיו של הרב גורן מתוניס ועד לכותל.

מהלך השיעור: יחידת הוראה ב

שלב א - עבודה בקבוצות בנושא דמותו של הרב גץ

כל קבוצה תקבל קטע על תחנה בחיי הרב גץ (נספח 3). הקטעים עוסקים בנושא ערכיו ומידותיו של הרב. התלמידים יקראו את הקטעים, יכתבו ערכים וקווי אופי המייחדים את הרב גץ על פיהם ויענו על שאלות החשיבה שלאחריהם.

שלב ד - דיון במליאה בעקבות הלמידה בקבוצות

כל קבוצה תציג ותספר מה התחדש לה מהקטע שקיבלה.

האם היו דברים שהפתיעו אתכם לגבי דמותו של הרב? מה בדיוק הפתיע אתכם?

מה הייתם רוצים לשאול את הרב אילו הייתם פוגשים אותו?

מה לדעתכם היה עונה הרב לשאלותיכם?

שלב ה - היכרות עם תעודות שקיבל הרב גץ בתקופות שונות

בחיינו והצבתן לאורך ציר הזמן

לאורך חייו קיבל הרב גץ תעודות שונות על תפקידים שמילא. נחזור לקבוצות המקוריות, והפעם נתבונן בכל אחת מן התעודות שקיבל הרב גץ (נספח 4). נבחן כל תעודה בעזרת המחווה להתבוננות בתעודה (נספח 5), ונתלה את התעודות במקומות המתאימים בציר הזמן.

שלב ו - אסיף אישי וכיתתי

בשלב זה נשאף ליצור שיח רלוונטי שבו התלמידים ישאפו ללמוד מדמותו של הרב גץ. ניתן לעשות זאת באמצעות השאלות המנחות הללו:

האם יש משהו משמעותי שהרב גץ עשה בחייו ולא קיבל עליו תעודה? על מה הייתם אתם מעניקים לו תעודה? למה?

האם יש תעודה שאני הייתי רוצה לקבל? אילו מידות כדאי שאלמד מהרב גץ ואילו פעולות עליי לעשות כדי שאהיה ראוי לכך?

איזו תכונה של הרב גץ הייתי רוצה לאמץ לחיי?

דברי המורה לסיכום:

ראינו שהרב גץ זצ"ל היה דמות מופת. הרב הצליח לשלב בדמותו צדדים רבים ומפתיעים, כגון: למד הלכה ובמקביל למד בהתכתבות משפטים באוניברסיטה בסורבון שבצרפת; שימש רב, שוחט ומוהל בגיל צעיר, וכמלמד היה משחק כדורגל עם תלמידיו; שימש רב וגם לוחם בצבא; היה איש משפחה חם ואוהב יחד עם היותו איש קהילה ורב הכותל, הדואג לכל אדם ואדם. אף בחייו האישיים נדרש לשילוב מיוחד - למרות כאבו האישי על מות שני בניו, חי לאור המשפט: "תוגתו בליבו, צהלתו על פניו". ראינו בפתקו האישי שהדגיש את השמחה כבסיס לקיום המצוות, לאהבת הקב"ה וכל אדם. יהי רצון שנזכה לאמץ משהו מדרכיו וממידותיו.

נספח 1

דף מלווה לצפייה בסרט

1. צפו בסרט וסמנו על גבי המפה שלפניכם את המקומות שבהם גר הרב, מילדותו ועד סוף ימיו. [מפה - קישור](#)

באיזו שנה?		הולדת הרב
באיזו שנה?		פלישת הנאצים לתוניס; הרב במחנה עבודה
1942		מה עושה הרב לאחר השחרור ממחנות העבודה?
באיזו שנה?		מונה לרב בעיירה סוק אל ארבע בתוניסיה, שם שימש חזן, מוהל, שוחט ועורך נישואין.
1948		בדרך לארץ ישראל הרב
באיזו שנה?		הרב עולה ארצה ומתיישב בכרם בן זמרה עם אשתו וארבעת ילדיו.
באיזו שנה?		בנו של הרב, אבנר, נהרג במלחמת ששת הימים. הרב ומשפחתו עוברים לגור בירושלים.
1968		הרב מתמנה לתפקיד בתפקיד זה הוא משמש עד סוף ימיו.

תולדות חייו של הרב גץ

1924	הרב מאיר יהודה גץ נולד בתוניס לאביו, רבי צמח. מצד אמו הגיע ייחוסו לרבי חיים בן עטר, המקובל והפוסק בעל פירוש "אור החיים" על התורה, שעלה בסוף ימיו ממרוקו לירושלים וייסד בה ישיבה.
1943	סיים את לימודיו הבסיסיים, התורניים והכלליים ונחשב לעילוי. הרב למד בישיבת "אור התורה" ובהשפעתו הוכנסו גם לימודי צרפתית לישיבה. באותה שנה נשא לאישה את אסתר, קרובת משפחה רחוקה.
1946	הוסמך לרבנות ומונה לרב אזורי בצפון-מערב תוניס.
1947	קיבל תואר נוטריון לאחר לימודי משפטים באוניברסיטת תוניס.
1946-1949	השתתף בפעילות ענפה של ההגנה בחו"ל. לאחר שעבר לצרפת עסק בארגון העלייה לארץ מצפון אפריקה ובהקמת מוסדות לנוער מצפון אפריקה.
1949	עלה לארץ ישראל והופנה לגליל העליון. שם ייסד את מושב "כרם בן זמרה". במושב כיהן גם בתפקיד רבני.
1951	הוסמך לקצונה בצה"ל, לאחר סיום קורס קציני חי"ר סיים קורס מפקדי מרגמות.
1954	ייסד בית ספר יסודי לילדי הגליל העליון.
עד 1967	עסק בביסוס האזור בתחום הארגוני, הכלכלי, הרוחני והביטחוני בתפקיד מפקד אזור ומפקד חבל.
1968	מסיבות משפחתיות עזב את הגליל ועלה עם משפחתו לירושלים, שם מינה אותו שר הדתות למתאם ראשי ברחבת הכותל.
1969	התמנה על ידי הרבנות הראשית לישראל לתפקיד "הרב הממונה על הכותל ויתר המקומות הקדושים מסביב להר הבית".
1978	מונה על ידי משרד הדתות גם למנהל האדמיניסטרטיבי של הכותל, זאת מלבד תפקידו הרבני.
1981	נתמנה על פי חוק המקומות הקדושים לאחראי מבחינה משפטית לאחר פרסום התקנות המיוחדות לכותל.
1991	קיבל מטעם הרבנות הראשית מינוי "איש הר הבית" ו"אמרכל בית המקדש".
1995	נפטר ונטמן בהר הזיתים, בסמוך לשני בניו.
1996	קיבל את אות "יקיר ירושלים" כהוקרה על תרומתו הרבה לפיתוחם של המקומות הקדושים בכלל ורחבת הכותל המערבי בפרט.

1942

הנאצים פולשים לתוניס והרב נלקח למחנה עבודה בתוניס.

1924

הרב מאיר יהודה גץ נולד בתוניס.

1944

הרב מתמנה לרב העיירה "סוק אל ארבע" ומשמש בה דיין,
חזן, מוהל ושוחט.

סוף 1942

הרב מקבל מינוי לרבנות ולומד משפטים בהתכתבות
באוניברסיטת סורבון בצרפת.

1949

הרב עולה לארץ עם אשתו אסתר וארבעת ילדיו,
והם מתיישבים בגליל העליון במושב "כרם בן זמרה".

1948

בצרפת מנהל הרב בית ילדים לנוער מתוניס ומרוקו שעולה
לארץ ללא ההורים.

1967

בנו של הרב גץ, אבנר, נופל במערכה לשחרור ירושלים במלחמת ששת הימים. הרב ומשפחתו עוברים לגור בירושלים.

1968

הרב מתמנה לתפקיד "רב הכותל", ומשמש בתפקיד זה עד סוף ימיו.

סיפורים על אודות הרב גץ

קטע 1 | הרב גץ - רב בתוניסיה

בגיל 22 מונה הרב גץ לשמש רבה של "סוק אל ארבע", עיירה בצפון-מערב תוניסיה. עד אז לא היה בעיירה תלמוד תורה לילדים, כל ילד למד תורה עם אביו וסבו. בראות הרב את המצב, החליט לארגן תלמוד תורה לילדים. ביום הראשון הופיעו הילדים מתוך סקרנות, אך ביום השני לא הופיעו. הרב לא התייאש, וביקש לאסוף את הילדים ולשאול אותם מדוע לא הגיעו ללמוד.

"איננו רגילים ללמוד ואיננו רוצים ללמוד", השיבו.

"אם כך", שאל הרב, "מה אתם רוצים לעשות?"

"אנו רוצים לשחק בכדורגל", ענו.

"בסדר גמור", השיב הרב, "חכו לי מעט". רץ הרב לביתו וחזר

לאחר דקות מספר כשהוא לבוש בגדי ספורט. "בואו נשחק יחדיו", אמר. הילדים התלהבו מהרב המשחק איתם. לאחר שעה של משחק התעייפו הילדים, והרב אמר להם: "בואו ניכנס לבית הכנסת ונלמד קצת בצוותא".

כך עשה במשך כמה ימים, עד שהלימוד התחבב על הילדים ורבים מהם באו להשתתף בשיעוריו של הרב.

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ באיזו דרך משך הרב את ילדי העיירה ללמוד תורה?
- ▶ מה דעתכם על כך?
- ▶ האם בעיניכם הרב נהג נכון?
- ▶ מה אתם למדים על הנהגתו של הרב על פי הקטע?
- ▶ אילו ערכים עולים מהתמודדותו של הרב עם הקושי?

קטע 2 | הרב גץ - רב כרם בן זמרה

המושב "כרם בן זמרה" אוכלס בעולים ממדינות שונות, מארצות מפותחות ואף נחשלות. לכולם סייע הרב, ובכך המתיק את המפגש עם ייסורי הקליטה, המלווים את העולה עם הגיעו ארצה.

בואו של הרב למושב תרם רבות לתושבים. מיד עם בואו חש במצב הפיזי והמוראלי הקשה של המתיישבים. פועלו הראשון היה הקמת בית ספר יש מאין. מלבד זאת ליווה את העולים פיזית, עודדם, דאג למחסורם, קישר בינם ובין המוסדות וסייע להם להתגבר על הקשיים.

עקב הקשיים המרובים שהיו נחלתם של חברי המושב, היו תושבים שרצו לעזוב. עודדם הרב ואמר: "הזמנים אמנם קשים, אך ראו, לא ירחק היום והמושב יגדל ויפרח. יהיו אנשים רבים שירצו לגור במושבנו ולא יהיה מקום". ואכן, לא חלף זמן רב, והיום הצעירים רוצים לבנות את ביתם במושב, ומקום - אין...

בשנותיה הראשונות של המדינה קיבלו התושבים במושב "כרם בן זמרה" משכורת בצורת שוברי קנייה, שבהם יכלו לרכוש מצרכים בצרכנייה בלבד.

הרב גץ, אשר שימש מנהל בית הספר, היה היחיד שקיבל את משכורתו ממשרד החינוך. לפיכך מצבו הכלכלי היה טוב יותר משל יתר חברי המושב, אך הוא לא החזיק טובה לעצמו: כשחבר המושב נזקק למזומן לשם קניית בחוץ, נתן לו את כל כספו; כששמע על משפחה במצוקה שאין ביכולתה לפרוע את חובה בצרכנייה, פרע הוא מכספו את מלוא החוב בלב שמח ובנפש חפצה.

העיד הרב שלמה ממן: "מרבית משכורתו של הרב הופנתה לגמילות חסד ומיעוטה בלבד לפרנסת משפחתו ברוכת הילדים".

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ מה היו הקשיים שבהם נתקלו אנשי כרם בן זמרה?
- ▶ מה היו הקשיים שבהם נתקל הרב? כיצד התגבר עליהם?
- ▶ אילו תפקידים שהרב קיבל על עצמו עולים מהקטע?
- ▶ האם אלה תפקידים מקובלים של רב מושב?
- ▶ אילו ערכים שמייצג הרב גץ עולים מתוך הקטע שקראתם?

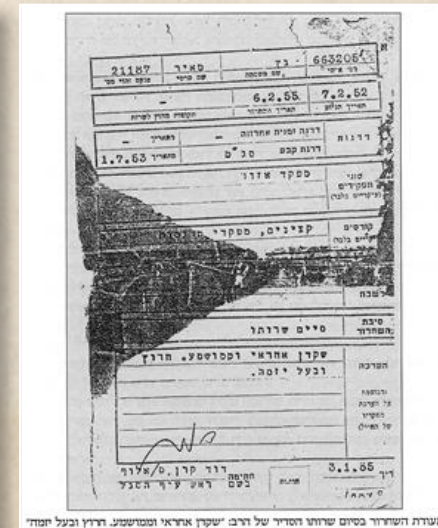
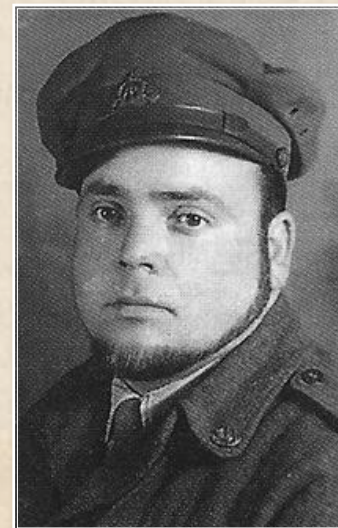
עוד בהיותו רב בתוניסיה החל "ללמד בני יהודה קשת" כדי שיוכלו להגן על עצמם ועל בני ביתם בעת פרעות. הוא ערך אימוני נשק לנוער והיה ממארגני ההתגוננות האזרחית. עם הגיעו לארץ גויס הרב לצה"ל, ושימש קצין קרבי בחיל התותחנים. הרב עבר גם קורס מפקדי מרגמות, ובעקבות כך שימש בתפקיד המפקד הצבאי של ההגנה המרחבית באזור מגוריו. הרב, שהיה "פייטר" [לוחם רציני], נהג להסתובב בלילות על סוס ואקדה בחגורתו. הרב הגיע לדרגת רב סרן במילואים, וגם כל ילדיו שירתו שירות צבאי מלא.

בהיותו חייל בצבא, לא הייתה הקפדה על כשרות בבסיסי הצבא שבהם הוא היה והוא נאלץ להסתפק באכילת פירות, ירקות ולחם.

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ מה גרם לרב ללמד את הנערים בתוניסיה להילחם?
- ▶ עם אילו קשיים התמודד הרב במהלך שירותו הצבאי?
- ▶ כיצד "המשיך" הרב את השירות הצבאי גם כאשר חזר לביתו?

זעזרת השחרור בסיום שירותו הסדיר של הרב "שקין" אוריאל ומנושמו. הרבין ובעל ימוד

בימי השבעה על פטירת הרב סיפר יהודי: ...פעם אחת בליל חורף קר עמדתי ברחבת הכותל והתפללתי. הרב ניגש אליי ואמר: "עלה אליי למשרד מיד לאחר התפילה". אמר ולא יסף. לא הבנתי במה דברים אמורים. עליתי בחשש, הגעתי לחדרו והרב החל לנזוף בי: "מדוע אינך שומר על עצמך? לבוא לכותל בלילה בחולצה דקיקה? זהו חוסר אחריות, ומה בדבר שמירת הגוף, שהוא כלי הנשמה?" סיים הרב את דברו ופנה לאחד התלמידים ואמר: "גש בבקשה לביתי והבא לי את המעיל השחור שבכניסה". רץ הבחור לבית הרב, והביא את מעילו המכובד של הרב. הושיט לי הרב את מעילו וביקשני שאלבש זאת ... והרב לא הסתפק בכך. לפני כל חג היה קורא לי, נותן בידי סכום כסף נכבד ומצווה עליי: "קנה בגד לחג לאשתך ולך וממתקים לילדים".

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלה למחשבה

- ▶ בקטע שקראתם אנו נחשפים לצד מיוחד ואבהי, ואולי אף מחנך, באישיותו של הרב. מה דעתכם על יחסו של הרב לאותו יהודי?
- ▶ איזה ערך / ערכים מלמד אותנו הרב באותו המקרה?

הרב גץ שכל שניים מבניו.

במלחמת "ששת הימים" שימש הרב מפקד האזור: רץ ממושב למושב, בדק שהם מוגנים, פיקד על חיילים באזור, עבד ימים ולילות רבים ללא שינה.

בנו השני, אבנר, שהתארס כמה חודשים לפני המלחמה, שימש בה חבלן, והיה מהראשונים שפילסו את הדרך לכיוון חומות העיר העתיקה. אולם הוא נפצע קשות בפעולתו ונהרג. אבנר לא זכה להגיע לכותל כשאר חבריו. לפני יציאתו לקרב, כתב גליה להוריו: "אבא, אנחנו הולכים להילחם במקום שתשמח מאוד שהיינו שם". רמז לאביו היכן נלחם...

הרב שמח שמחה גדולה על כך שבמלחמה זכינו לשחרר את העיר העתיקה ושהכותל בידינו, וכן שכשבנו את עזה, את הגולן ואת יהודה ושומרון. ברגע שקיבל את הבשורה המרה אמר: "צריך לברך על הרעה כשם שמברכים על הטובה".

הרב גץ שמע מסגן מפקד הגדוד של אבנר את כל פרטי נפילת בנו, ובסוף השיחה אמר הרב את המשפט הזה: "אשרי לי שזכיתי, ואוי לי שזכיתי, שבני נפל על שחרור ירושלים".

בנו השישי, יאיר, היה עובד סוציאלי בהכשרתו. הוא עבד במוסדות חינוך שונים ושימש רכז פנימייה ומחנך. בשנת 1986 פקד אסון נוסף את משפחת גץ.

"לפתע הגיע טלפון: 'יאיר נפצע. בואו לבית החולים' [...] ד"ר יוסף פבר המתין לנו והודיענו על האסון: 'הבוקר לאחר שיאיר יצא ברכבו מביתו בנווה צוף, התנגשה בו מכונית ערבית והוא נהרג במקום'."

לאחר שד"ר פבר הודיע לאחיות על האסון, פנה עם הרב יהודה פליקס, תושב נווה צוף, ועם חתנו של הרב, רפאל פרנסיס, למשרדו של הרב בכותל כדי להודיע לו על האסון. הרב פרץ בבכי קורע לב וזעק למרומים [...] ליבו סירב להאמין, ובכיו קרע לבבות. יחד עם כאבו העז, חשו הסובבים אותו שרבנו מצדיק עליו את הדין. הם הבחינו שכל ישותו מלאה אמונה בקב"ה המנהיג

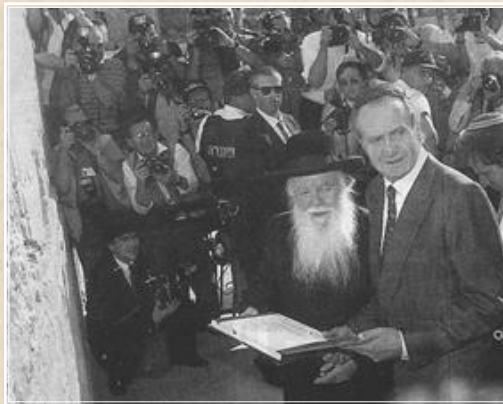
עולמו בצדק וביושר [...] הגיעה שבת המלכה, הרב לבש את בגדי הלבן ואור קדושה ושמחה עטה את פניו. ליד השולחן הסבו כל בני המשפחה [...] האבל שבו היו שרויים כולם ניכר על פניהם. קשה היה להתעלות מעל הכאב ולשמוח בשמחת השבת. ואילו הרב ישב בראש השולחן והחל לשיר את שירי השבת [...] בני המשפחה הסתכלו עליו בתמיהה: "כיצד יכול הוא לשיר ביום קשה שכזה?" אך הרב לא שעה למבטים שנעצו בו ושר בדבקות ובשמחה.

במלאת שנה לפטירת יאיר בנו, הספידו אביו, הרב גץ זצ"ל ואמר: "חלפה שנה של ייסורין, של דמעות, של לבטים, של ספקות ותהיות... אבל גם שנה של העמדת פנים. אדם מעמיד פנים כאילו לא כלום לא קרה. ולעתים בת צחוק על שפתיו, ואין איש יודע מה בלב פנימה, כאילו לא אירע דבר. כי זוהי צוואת אביו ומורנו בעל 'אור החיים' הקדוש... כך צריך אדם לנהוג: 'צהלתו בפניו ותוגתו בלבו'. צהלתו בפניו אפילו תוגתו בלבו, אף שהלב שבור ינהג בשמחה".

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ מה דעתכם על דרכו של הרב בהתמודדותו עם השכול?
- ▶ מה לדעתכם היה הדבר שהחזיק את הרב ועזר לו לא להישבר?

חואן קרלוס, מלך ספרד, מבקר בכותל בליווי הרב גץ

בשנת 1949 עלו הרב ובני משפחתו מצרפת לארץ ישראל, והשתכנו במחנה אוהלים בשם "חלסה" באזור חיפה. הרב הפך מרב מכובד, מורם מעם ומנהיג ציבור לפועל פשוט, ואת הכול עשה בשמחה רבה.

יום אחד חיפש פקיד לשכת העבודה פועל שיסייע לו במשרד. להפתעתו גילה בחור, מאיר יהודה גץ שמו, עם חיוך על שפתיו המוכן לכול. הוא ידע לדבר עם כל עולה בשפתו - עם האחד באידיש, השני בצרפתית, עם זה בערבית ועם אחר בלדינו. עזרה משמעותית הושיט הרב במשרד ותרם רבות לקליטת העולים ולשיבוצם בעבודה.

בהמשך עבר הרב עם משפחתו לגור בכרם בן זמרה שבצפון, ולאחר נפילת בנו השני, אבנר, במלחמת ששת הימים, עבר לגור בירושלים, ליד מקום קבורת בנו, בהר הרצל. לא חלף זמן רב במושב החדש בירושלים, ולרב גץ הציעו לשמש בתפקיד "רב הכותל". מאז ועד יומו האחרון שימש בתפקיד זה. מאחר שידע שפות רבות, יכול היה הרב לפתח שיחה קולחת עם כל המבקרים בכותל, מראשי מדינות ועד תיירים שבאו מארצות שונות. עם כל תייר דיבר בשפתו. הרב שלט בשפות: עברית, ערבית, צרפתית, לטינית, אידיש, גרמנית, לדינו, אספרנטו, רומנית, איטלקית וטורקית.

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ האם הופתעתם לגלות שהרב גץ שלט בשפות רבות כל כך? מדוע?
- ▶ מדוע לדעתכם ראה הרב חשיבות גדולה מאוד בידעת מגוון גדול של שפות כשישמש בתפקיד "רב הכותל"?

אחד עשר ילדים היו למשפחת גץ.

טרודים עד מאוד היו הרב והרבנית, ועם כל זאת, חינוך הילדים היה בראש סולם העדיפויות. אהבה רבה הורעפה על בני המשפחה ונעשה מאמץ להעניק לכל ילד את מרב המשאבים שלהם הוא זקוק לפיתוח כישורונותיו. יחד עם זאת, החינוך היה קפדני: הכללים בבית היו ברורים וכל ילד ידע מהן המטלות שאותן עליו למלא.

בבית משפחת גץ גדלו עם השנים ילדים מאומצים חולי גוף ונפש. כמו כן הבית שימש תחנת מעבר, ילדים באו לימים מספר עד שנמצא להם בית קבע או עד שנקלטו במסגרות לימודיות.

קשרי האהבה והחיבה בין הרב והרבנית היוו דוגמה לקשר הנכון בבניית בניין עדי עד. כמלך היה בעיני הרבנית, והיא - כמלכה בעיניו.

בחתונת בנותיו ונכדותיו רקד ריקוד מצווה עם הכלה עם מטפחת, והשתדל שהשמחות המשפחתיות יחוגו ברוב פאר והדר.

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ מהי לדעתכם החשיבות של לכידות משפחתית?
- ▶ מה ניתן ללמוד מקטע זה על מערכת היחסים בין הרב והרבנית?
- ▶ מדוע הם נראו כמלכים זה בעיני זה?

הרב גץ היה ראש ישיבת המקובלים "בית אל" בירושלים. להלן דברים שאמר בחנוכת הישיבה לגבי העדות בעם ישראל:

"...בבית הזה לא ידענו מה זה אשכנזי, מה זה ספרדי, מה זה תימני, מה זה אורפלי, כולם בני אברהם יצחק ויעקב. ואזכיר רק [...] מקדושי וצדיקי ירושלים רבי צבי הירש מיכל שפירא ובנו יחידו רבי בנציון שפירא, אשר עמדו במקום הזה והיו המה שליחי הציבור של הישיבה והתפללו בנוסח ספרדי נוסח 'בית אל', ובמבטא ספרדי".

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ איזה נושא מדגיש הרב ביום חנוכת ישיבת המקובלים "בית אל" שבירושלים?
- ▶ האם לנושא זה מייחסים חשיבות רבה גם בבית ספרכם? פרטו והדגימו.

קטע מתוך צוואתו הרוחנית של הרב:

[...] לכן, יקירי,
את אשר אהבה נפשי,
קבלו בעוז ובאהבה את גזרת הבורא
וברכו את ה' מעולם ועד עולם.
אני מיציתי כיהודי כל רגע ורגע מהחיים [...]]
הימנעו תמיד מקטטות ומלפגוע בכבוד הזולת
או מלנצחו בדברים מיותרים.
הרבו שלום וידידות על כל צעד ושעל,
קבלו כל אדם בשמחה,
הימנעו מלקבל דברי לשון הרע חלילה
וברחו ממושב לצים [...]
תהיה ידכם פתוחה למתן צדקה,
[...] יהיה ביתכם בכל אתר ואתר פתוח לאורחים כשרים.
[...] כבדו התורה ולומדיה,
[...] קומו תמיד מפני תלמיד חכם או זקן בהגיעו לגיל שישים, קימה שיש בה הידור.
[...] מאוד מאוד היזהרו בכבוד אשתי, אמכם, ואהבו וכבדו את חמיכם וחמותכם,
חותנכם וחותנתכם כאב וכאם ממש.

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ אין ספק כי מדובר בצוואה מיוחדת. האם היו דברים שהפתיעו אתכם בצוואה? מהם?
- ▶ איזה מהנושאים שהעלה הרב הייתם מקבלים על עצמכם לחיי היומיום?

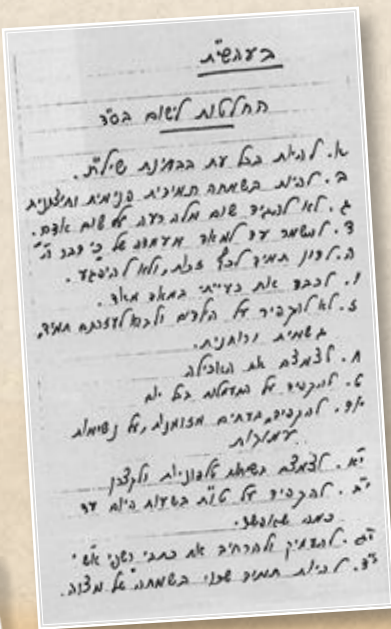
החלטות לישום בס"ד

- א. להיות בכל עת בבחינת שיל"ת [שיוויוני ה' לנגדי תמיד].
- ב. להיות בשמחה תמידית פנימית וחיצונית.
- ג. לא להגיד שום מילה רעה על שום אדם.
- ד. להישמר עד למאוד מעמדה של "כי דבר ה'".
- ה. לדון תמיד לכף זכות, ולא להיפגע.
- ו. לכבד את רעייתי במאוד מאוד.
- ז. לא להקפיד על הילדים ולבוא לעזרתם תמיד, גשמית ורוחנית.
- ח. לצמצם את האכילה.
- ט. להקפיד על התעמלות בכל יום.
- י. להקפיד, בעיתים מזומנות, על נשימות עמוקות.
- יא. לצמצם בשיחות טלפוניות ולקצרן.
- יב. להקפיד על טו"ת [טלית ותפילין] בשעות היום עד כמה שאפשר.
- יג. להעמיק ולהרחיב את כתבי "רשפי א"ש".
- יד. להיות תמיד שרוי בשמחה של מצווה.

(על פי הספר "רב הכותל" מאת שמחה רז)

שאלות למחשבה

- ▶ פנקס זה נמצא בכיסו של הרב.
- ▶ אילו החלטות שנמצאות בפנקס הפתיעו אתכם?
- ▶ האם יש פה מידה שבולטת באופן מיוחד?
- ▶ האם יש פה מידה שהייתם רוצים "לאמץ" בעצמכם?

הרבנות הראשית לישראל
 רח' המלך ג'ורג'י 58
 THE CHIEF RABBINATE OF ISRAEL

כתובת או תלמידי
 Box No. 58

בית ירושלים ת"ו
 ת.ד. 179
 25012 052
 ל"ה תשרי תש"ל
 Jerusalem
 P. O. B. 179
 Tel. 25012

לכבוד
 הרב מאיר יהודה גץ יצ"ו
 ירושלים.

ר.ג.

הננו שמחים את ככ" לרב הכותל המערבי וסאר
 מקומות הקדושים שסביב להר-הכותל - בפולני
 הפקידו זה יחא כבודו כפוף לנו ולהוראותינו.

Handwritten signature

איסר יהודא אונטרמן
 הרב הראשי לישראל

יום שלישי, י"ח שבט ה'תשמ"ז

קדוה היא לכל באי קולם

על האי צדיק וקדוש, נר המערבי, אשר ראשו כמערב ומניו אל המזרח

הרב המקובל

רבי יאודה מאיר גץ

זכר צדיק לברכה לחיי הקהל הבא.

מאז נתמנה לרב הכותל המערבי, ניצו לדולקים ופעל אל הקודש מניחה.
 ועם היותו, נושא את עול הרבנות, לא נמנע כלל לתפידו להיות חוברים אליו,
 חברי ההתנועה לכינון המקדש, ופתח ישיבתו לדרשות חבריו.
 ואף גם זאת, היה מאותם יחידי סגולה של שבעה מתוך מאתיים רבנים
 אשר השיבו למניית חברותנו.

וכולו אש קודש, וזך מוסר על עלבון בית אשר יהיה עליון.
 מאז נדמסו דבריו בגיליון "בנה המקדש", חוברת עה, נמנה וגמר עליו לחתום קבע.

והכול יודעים כי חצוצרות כסף עשה לקיים ולהצטר בקודש ובעת צרה.
 ומעמס השאילן לנו כבסעודות המקדש, ובתערוכות כלי מקדש.

נשכחות נזכיר, שאין הכול יודעים.

כי יחד עם הגאון רבי מייביל מרנץ זצ"ל ורבי עשה סגל זצ"ל,
 תיכננו להציב מזבח במקומו, ולהקריב עליו תמיד, ומתמיד לתמיד, ומתמיד למוסמן.
 ונשארו החצוצרות בידו ותכניותיו בליבו.

זכותו תגן עלינו. מכוחו ומכוח כוחו אנו נמשיך בעיה לתקוע
 עד ישמע קול ברוך ה' במקומו, ולא יציפו מימי תהום ופיס ערביים עכורים
 את הכמהים אל הקודש. כי אם מעיין יצא מבית ה' והרוזה את עמנו
 הצמא לקודש ולמקדש, ונבנהו במהרה בימינו אמן. אמן. אמן.

על זה באנו על החתום היום הנ"ל
 חברי הנהלת התנועה

אסף לרנר

נחמן כהנא יז"ר

י"ב שמואל אלבוים

ארגון העורים הדתיים בישראל

המפעלים יהיו כולו בריש
האגודה נכנסים כמקובל לעולם ועד
הדואר ט-11

בעיה סיון תשמ"ד

תעודה הוקדה והעדרה ליקיד(ות) החינוך הדתי

הרב ג'ן מאיר יהודה

על עמך המסור בתנוך וההוראה
בשדה החמד

ועל תרומתך בהעמדת דור ישרים עבך
לתורה ולתעודה.

תלמידיו טיפוחך נפשיות שעיצת
נתיבות שסללת לחיי תורה ועצמות
בהם הערובה לחוסט של העם ותפוארתו -
אות ועופת המה לעפעל חיך העבורך.
יעמדו לך זכוותך ויקויים בך
'עוד יעבון בשנה דשנים ורעננים יהיו'

"ונתתי להם בביתי ובחובותי יד ושם טוב"

לזכרון עולם

לנשמת גברא רבא יקירא וחסידא
בר אוריין ובר אבהן
קר בית הזהר
ראש ישיבת המקובלים ק"ק חסידים
משך שנות דור
שהחזיר עטרת "בית-אל" ליוסנה
והעמידה מן המסד עד הטפחות לתפארת

הרה"ג מאיר יהודה ב"ר צמוז ג'ן צ'וק"ל

נאמן בית ה'
רב הכותל והמקומות הקדושים בא"י
תשיכ"ח - תשיב"ה

נכסף לציון משזור נעוריו, רב פעלים לתורה ותעודה
נצר קדושים ואיש המעלה, תל תלפיות כלל ישראל
מיקורי ירושלים ואבליה העומד בבית ה' בלילות.
העמיד תלמידים הרבה והקים בית-אב לתפארת.
נטמן בהר הזיתים

כ"ג לחודש הרחמים תשנ"ה

ט"ז מנחם - אב תרפ"ד
נ.ע.ג.

מחווין לניתוח התעודה

עיינו בתעודה שקיבלתם ונסו לענות על השאלות הללו:

1. איזה גוף העניק את התעודה לרב גץ?
2. על שום מה היא ניתנה לרב?
3. באיזו שנה ניתנה התעודה?
4. באיזו תקופה של חייו קיבל הרב את התעודה?
5. מה ניתן ללמוד על אישיותו של הרב גץ מתוך התעודה הזאת?

בסיום העיון בתעודה תלו אותה על ציר הזמן התלוי בכיתה, במיקום המתאים.

תחום הדעת: הוראת מוזיקה

"מאחר כותלנו"

מבנה היחידה

שלב א - פתיחה - הקרנת סרטון

שלב ב - דיון בשאלה פתוחה במליאת הכיתה

שלב ג - הצגת מילות השיר: "מאחר כותלנו" ודיון בהן

שלב ד - השמעת השיר: "מאחר כותלנו" ודיון במשמעות המוזיקה כמשרתת את התכנים של השיר

שלב ה - דרכי עבודה עם השיר

שלב ו - הרחבה ורלוונטיות

כתיבה

איילה רייכרט, הממונה על החינוך המוזיקלי בחמ"ד

קהל יעד

רב גילי

מספר שיעורים מומלץ

מהלך היחידה

שלב א - הקרנת סרטון זה, המראה את הכותל במגוון ימים, שעות וזוויות.

שלב ב - דיון בשאלה פתוחה - נשאל שאלה פתוחה במליאת הכיתה: מהו הכותל עבורי? מה משמעותו, מה הוא מסמל וכו'.

שלב ג - הצגת מילות השיר - "מאחר כותלנו" (ודיון בהן נספח 1):

נפתח את הדיון בשאלות פתוחות לכיתה:

- ◀ מה הקשר בין לבבות לאבנים?
- ◀ האם לאבנים יש לבבות?
- ◀ מה זה "אבני דומה"?
- ◀ מה אומר פה הרב צבי יהודה קוק צ"ל על הכותל?

מבוא ליחידה

הרב גץ נודע כ"רב הכותל", ובפי נכדיו כונה "סבא כותל". ביחידה זו, סביב שיחה על יצירה מוזיקלית העוסקת בכותל, נוכל להגיע לתובנות בתחום החינוך המוזיקלי אשר יעצימו את הערכים המיוצגים על ידי הכותל המערבי, שריד בית מקדשנו, ויעמיקו את רגשות ההזדהות עמם.

הקשרי הוראה

- ◀ שיעורים העוסקים בכותל: לקראת עשרה בטבת, יום ירושלים וכד'
- ◀ במסגרת שיעורי החינוך המוזיקלי במהלך השנה
- ◀ לקראת נסיעה לביקור או סיור בכותל

נספח 1 - מילות השיר מאחר כותלנו

"... יש לבבות ויש לבבות. יש ליבות אדם ויש ליבות אבנים.
ויש אבנים ויש אבנים. יש אבני דומה ויש אבנים-לבבות".

(הרב צבי יהודה הכהן קוק)

נספח 2 - תווים

יש לבבות

The musical score is titled "יש לבבות" (There are hearts). It consists of two systems of music. The first system includes a vocal line with lyrics: "יש ליבות אדם ויש ליבות אבנים" and instrumental parts for Soprano Recorder and Soprano Metallophone. The second system continues the vocal line with lyrics: "יש אבנים ויש אבנים" and instrumental parts. The score is written in Hebrew and includes musical notation for all instruments.

נרחיב את הדיון ונעמיק אותו בהתאם לרמת הכיתה בעזרת הדברים שכתב הרב יוחאי רודיק על השיר:

[...] יש לבבות ויש לבבות. יש ליבות אדם ויש ליבות אבנים. ויש אבנים ויש אבנים. יש אבני דומה ויש אבנים-לבבות". (הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל)

השורות הנ"ל הן חלק ממאמרו של הרב צבי יהודה זצ"ל, העוסק בעוצמתו הפנימית של שריד בית מקדשנו - הכותל המערבי. במאמר זה מדגיש הרב את ההקבלה: "כמו ישראל בנפשות, באדם, כן הכותל בעולם, בארץ". הסתכלות חיצונית-שטחית על הכותל המערבי מגלה אותות הרס וחורבן, שיממון ומיקום נידח "בסככי מבואות אפלים [...] נסתר הוא מעין רואים". הסתכלות זו היא חיצונית בלבד. לעומת זאת התבוננות רוחנית-היסטורית מלמדת כי לפנינו "חלמיש צור ניצב על משמרתו, מבלי היפגם בקרבו גאונו הפנימי [...] זקופים וחזקים עומדים פה טורי האבנים [...] וכמצבת חיים מודיעים הם: פה חי עם ישראל, פה גנוז אור חייו, עוז כוחו וגאון קודשו". (המאמר נכתב בעקבות הצעת החלוקה של ארץ ישראל).

הכותל המערבי מסמל, במעמדו המיוחד ובפער בין מראהו החיצוני לעוצמתו הפנימית, את מצבו המיוחד ואת סגולתו של עם ישראל לדורותיו. "מצוי לפנינו את אחדות מהלך חייו, הכוללת בקרבה את כל מעלותיהם ומורדותיהם, את השפל כמו את הנישא [...] כי הארת השכינה, החיה והקדושה [...] אינה מסתלקת לגמרי ממקום משכנה זה גם במצב החורבן, וגם במצב הגלות".

צרות רבות ידע עם ישראל במהלך תולדותיו. במבט חיצוני מדובר בהשפלה, בעליבות ובמצב כללי ירוד. לאורך כל תקופת הגלות הצליח עם ישראל, למרות צרותיו החיצוניות, לשמור על עוצמתו הפנימית ועל שאיפתו לגאולה השלמה. בורא עולם לא עזב את עמו ו"בכל מקום שגלו ישראל - שכינה עמהם" (מגילה כט). החיבור המתמיד בין עם ישראל המפוזר בגליותיו לבין מקום המקדש - "נקודת הלב" - העניק לעמנו את יכולת התקווה והשאיפה לשוב לארץ חיינו.

שלב ד - השמעת השיר "מאחר כותלנו" ודיון במשמעות המוזיקה כמשרתת את התכנים של השיר.

שלב ה - דרכי עבודה עם השיר (התווים מצורפים בנספח 2)

▶ נדון עם התלמידים במנגינה בהקשרה לטקסט: איך באים לידי ביטוי "הלבבות והאבנים" במנגינה?

▶ התלמידים יתנו דוגמאות לשירים המבטאים ומדגישים מילים ומשמעותן בדרכים מוזיקליות שונות.

▶ התלמידים יציעו הצעות לביצוע השיר בצורות שונות, כגון: חלוקה לקבוצות, כשכל קבוצה שרה חלק מהטקסט ומוסיפה לו ליווי מקצבי בכלי נגינה או בקולות גוף.

תחום הדעת: הוראת תקשורת וקולנוע

איש האמונה

מטרות היחידה (ידע, ערכים, מיומנויות)

1. היכרות עם דמותו של הרב גץ.
2. יכולת ללמוד על הדמות מתוך ניתוח סרט דוקומנטרי.
3. הקניית מיומנויות ניתוח לסרט על פי חלוקה לחלקיו השונים.
4. יצירת שיח רלוונטי ערכי מתוך השאלות המתעוררות במהלך הצפייה בסרט.

מבנה היחידה

שלב א - פתיחה: בתחילת השיעור יש לצפות [בסרט איש האמונה](#) בפעם הראשונה מתחילתו ועד סופו. מפיק ובמאי: אדיר זיק (32 דקות)

שלב ב - התבוננות פנימה: דיון בסרט על פי חלוקה לקטעים שונים: המורה בוחר בסוגיה אחת או שתיים מתוך הסרט (על פי החלוקה שבנספח). בכיתה רואים את הקטע העוסק בסוגיה זו ודנים בשאלות הנלוות.

שלב ג - שיעורי בית: ניתן להמשיך את הדיון שנערך בכיתה למשימת כתיבה בבית: לבחור סוגיה נוספת שלא נידונה במסגרת השיעור, ועליה יעשה התלמיד עבודה בבית.

כתיבה

היטל שטרן, מפמ"ר תקשורת ואומנויות בחמ"ד יהודה ויטלזון, אור מנחם - מדריכים ארציים לקולנוע בחמ"ד

קהל יעד

כיתות ט'-י"ב

מספר שיעורים מומלץ

מבוא ליחידה

סרטו של אדיר זיק 'איש האמונה' מאפשר התבוננות כרונולוגית בתולדות חייו של הרב גץ אשר מתוכן עולות גם הבנות על התפתחותו האישית והרוחנית ועל מקומות ותהליכים בהם הטביע את חותמו על ההווה הישראלית ועל בניין התורה ירושלים.

הקשרי הוראה

- ▶ תרגיל ניתוח חומר קולנועי במסגרת מגמת קולנוע.
- ▶ היכרות עם דמותו של הרב גץ מתוך מדיום זה בשיעורי חינוך וחברה.

"איש האמונה": הרב מאיר יהודה גץ - תחנות בחייו**קטע א הרב גץ בצעירותו (2:34-0:00)**

1. מהו הרקע שבו גדל והתפתח הרב גץ בצעירותו?
2. אילו תכונות בוחר הבמאי אדיר זיק להבליט בדמותו הצעירה של הרב גץ?
3. א. כיצד מתאר הרב פרץ, מתלמידיו של הרב גץ את דמותו והשפעתו החינוכית של הרב על תלמידיו במוסד החינוכי?
ב. תארו דמות של רב /מחנך שהשפיע עליכם באופן דומה.

לינקים להרחבה: השואה של יהודי תוניסיה
הרב אורי שרקי על דמותו ומידותיו של הרב גץ

קטע ב עלייה ובניין הארץ ולימוד תורה (8:28-2:35)

4. מהם תחומי עיסוקו של הרב בתקופת מגוריו בגליל?
5. כיצד משפיעה, לדעתו של הבמאי, שהותו של הרב גץ בגליל העליון על התפתחות דמותו הרוחנית?
6. בסרט מופיעות מספר עדויות של תושבי "כרם בן זמרה".
- פרטו על אודות שתי עדויות שהרשימו אתכם במיוחד, והסבירו מדוע התרשמתם כל כך.

קטע ג ירושלים ולימוד הקבלה (16:10-8:28)

7. הרב גץ מקריב קורבן אישי בשחרור ירושלים, מהו?
8. "אשרי לי שזכיתי ואוי לי שזכיתי" - על מה אומר זאת הרב ומה משמעות האמירה לדעתכם?
9. שלוש שנים אחרי מלחמת ששת הימים מגיע הרב גץ לרובע היהודי. כיצד מתאר יעקב חיסדאי את השפעתו כרב הכותל?
10. כיצד לדעתכם סייעה תקופתו הראשונה בארץ לעיצוב דמותו ותפקידו כרב הכותל?
11. כיצד באה לידי ביטוי צניעותו וגדולתו של הרב בריאיון עימו בחלק זה?

קטע ד רב הכותל (19:08-16:11)

12. באילו תחומים עוסק הרב גץ כרב הכותל?
13. כיצד אתם מתרשמים מאישיותו הבאה לידי ביטוי בראיונות הטלוויזיוניים?
14. באילו סוגיות שנויות במחלוקות עוסק הרב בתפקידו כרב הכותל? הביעו את עמדתכם כלפיהן.

קטע ה איש משפחה (22:54-19:09)

15. משפחות רבות של אנשי ציבור משלמות מחיר כבד על היעדרם בשל עיסוקיהם. כיצד באים לידי ביטוי הקשר של הרב גץ למשפחתו והשפעתו עליה בסרט זה?
16. "חג אצל סבא - סבבה!"
- תארו במילים שלכם את האווירה ששררה בבית הרב בחגים השונים.
- מה דעתכם על העובדה שגם לאחר ששכל שני בנים, המשיך הרב לנהוג בשמחה בעבודתו הציבורית ובאמונתו?

לינק להרחבה: מה אומרים נכדי הרב גץ על סבם

קטע ו ראש ישיבת המקובלים המתחדשת (26:37-22:56)

17. הרב גץ אינו זונח את לימודו, את התפתחותו הרוחנית ואת הוראת התורה והקבלה גם בהיותו רב הכותל. כיצד בא הדבר לידי ביטוי בחלק זה?
18. בשני מקומות בסרט יש התייחסות לעמדתו של הרב בנושא החלוקה העדתית. היכן? ומה עמדתו?

קטע ז פטירת הרב וצוואתו (26:38 עד הסוף)

19. שני מעשים של הרב מעידים על כך שידע שקיצו קרב. מהם?
20. מהו עיקר הצוואה שהועיד לנו הרב? האם אפשר לומר שקיימנו אותה במלואה?

תחום הדעת: אנגלית (מפמ"ר: ד"ר ציונה לוי)

A One of a kind Rabbi; יחיד במינו;

Introduction to unit and pedagogical objectives

Dear English teacher,

The topic of this seven part teaching unit is Rabbi Getz: A One of a Kind Rabbi. When composing this unit it was important to me that the true person, who Rav Getz really was, shine through. I want your learners to identify with Rav Getz and/or the other characters, on a personal level. We learn better when we connect emotionally.

With the help of my colleagues from Ulpena Tsviya Maalot (especially Sima Getz and Esther Yagoda), and Rav Getz's family, I collected many interesting stories about his life. I chose my seven favorites. Each story represents a different period in his life. I hope you and your students enjoy reading these stories as much as I enjoyed listening to them and writing them.

Depending on the level of your class, you can complete each individual part of the unit in 3-5 lessons. When thinking about content I envisioned 7th-9th graders, but a strong 6th grade class, or a weak 10th grade class can benefit.

Most of all, please remember to have fun. At the end of the process, play ball in his memory. You'll understand why very soon.

Structure of unit

Each unit is structured in an identical manner.

- Pre-reading: Vocabulary is pre-taught to enrich the reading experience. Please ensure that your students understand the vocabulary before reading the text. This way the reading will be meaningful.
- While reading: Next to each text are basic understanding questions that reinforce students' understanding of the text.
- Post-reading: This section includes questions for both discussion and creative writing that elicit critical thinking about the passage.

כתיבה

פרנסין וידיקר, מדריכת אנגלית חמ"ד מחוז צפון

Francine Widerker, English counselor for Chemed

קהל יעד

כיתות ט'-י"ב, לפי רמת הכיתה

6th grade class - 10th grade class

מספר שיעורים מומלץ

Between 3-5 lessons for each part

היחידה מתחילה בעמוד מס' 216

While reading

- ▶ What a yeshiva did Rabbi Getz open?
- ▶ Who sang at the party?
- ▶ What happened two days after the party?
- ▶ Where was Rabbi Getz buried?

A New Beginning Marks the End

In 1995, Rabbi Getz opened Yeshivat HaMekubalim in the Old City. The Yeshiva was a center for Kabbalah studies with a religious, Zionist approach. There was an inaugural celebration, and Jews from all over the world attended. He wasn't aware that his favorite vocalist, Yehoram Gaon, was there. At the party, Yehoram Gaon surprised Rabbi Getz and sang his favorite song, "Beyond the Peak of Mount Scopus" (מעל פסגת הר הצופים). Two days later, Rabbi Getz died peacefully, with a song in his heart. He was buried in the Mount of Olives cemetery.

Post-reading

Rabbi Getz was honored by the presence of Yehoram Gaon, a famous singer, at the inaugural celebration of Yeshivat Hamekubalim. How do you think Yehoram Gaon felt?

As Rabbi of the Kotel, Rabbi Getz's last action was to open a yeshiva. Explain how this added meaning to his life.

Part 7: A New Beginning Marks the End

Pre-reading

Words in the Text

religious Zionist approach	הגישה הדתית הציונית
inaugural celebration	חגיגת הפתיחה
attended	נכחו / השתתפו
was not aware	לא היה מודע לכך
died peacefully	מת בשלווה
song in his heart	שיר בליבו
was buried	נקבר
cemetery	בית קברות

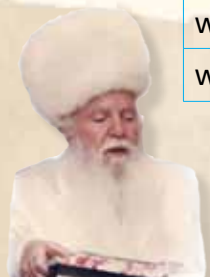
Write the translations

attended	
cemetery	
died peacefully	
inaugural celebration	
religious Zionist approach	
song in his heart	
was buried	
was not aware	

Complete the sentences.

1. Many people **attended** _____.
2. The Mount of Olives **cemetery** is in _____.
3. Her grandmother **died peacefully** after she _____.
4. The **inaugural celebration** for the new building was special because _____.
5. People with a **religious Zionist approach** believe that _____.
6. _____ with a **song in his heart**.
7. Her grandfather **was buried** _____.
8. He **was not aware** that _____.

Rabbi Getz worked until the day he died. What do you think was the last thing he did at the Kotel? Base your answer on the words in the list.

While Reading

- ▶ Where did the Getz family settle?
- ▶ What was Rabbi Getz's job at the Kotel?
- ▶ How many languages did he know?
- ▶ Did Rabbi Getz cover the Kotel in gold?
- ▶ What did he tell the person who wanted to donate money?

The Rabbi of the Kotel

Rabbi Getz and his family settled in the Old City in Jerusalem. The Kotel was important to him, so he decided to take care of it. He received the title of the first official rabbi of the Kotel. Remarkably, Rabbi Getz knew so many languages (Hebrew, Arabic, English, Ladino, Yiddish, French, and Italian). He communicated with Jews from all over the world. One day, a wealthy Jew came to Rabbi Getz and offered to cover the Kotel in gold, in order to preserve the stones. Rabbi Getz said "The stones of the Kotel are perfect as they are. One day, the Beit Mikdash will be rebuilt, and then you can donate freely."

Post-reading

Rabbi Getz knew many languages. Do you think it helped him in his job as a rabbi? Explain.

Do you think Rabbi Getz should have allowed the Kotel to be covered in gold? Why or why not?

Part 6: The Rabbi of the Kotel

Pre-reading

Words in the Text

title	תואר (עבור תפקיד)
official rabbi	רב רשמי
to communicate with	לתקשר עם
all over the world	בכל רחבי העולם
to preserve	לשמר
perfect	מושלם
rebuild	להיבנות מחדש
donate freely	לתרום באופן חופשי

Write the translations

all over the world	
to communicate with	
donate freely	
official rabbi	
perfect	
to preserve	
rebuild	
title	

Complete the sentences

1. His official **title** is _____.
2. The **official rabbi** of our community works _____.
3. The rabbi **communicates with** _____.
4. People from **all over the world** _____.
5. In order **to preserve** our resources, we must _____.
6. It is impossible to be **perfect**. We _____.
7. It is the dream of the Jewish people to **rebuild** _____.
8. You can **donate freely** to _____.

Rabbi Getz became the first official rabbi of the Kotel. What do you think he did as the official rabbi? Use as many words from the list as you can.

While Reading

- ▶ Why did Rabbi Getz stop the celebrations?
- ▶ What did Rabbi Getz say when he found out that his son died in the war?
- ▶ What did the Getz family do six months later?

The Six Day War: Tragedy and Joy Intertwined

Years passed. In June of 1967, many boys from Kerem Ben Zimra were drafted to fight in the Six Day War. When the war ended, the people on the moshav heard that the Temple Mount and the Kotel had been liberated and were in Jewish hands. Everyone began to celebrate. Unexpectedly, Rabbi Getz stopped the celebrations. Worried that some boys may never come home from the war, he asked them not to celebrate until every boy returned safely. When he was notified that his son Avner (z"l) got killed in the war, he said, with mixed emotions, "How joyful that my son was part of the liberation of Jerusalem! How sad that my son fell in the liberation of Jerusalem!" This sad event changed their lives forever. The Getz family moved to Jerusalem about six months later.

Post-Reading

Rabbi Getz said, "How joyful that my son was part of the liberation of Jerusalem! How sad that my son fell in the liberation of Jerusalem!" Find another example in Israeli history in which a person suffered terrible tragedy and then created new meaning in his / her life.

Part 5: The Six Day War: Tragedy and Joy Intertwined

Pre-reading

Words from the text

tragedy	טרגדיה
intertwined	שזור
drafted to fight	קיבל צו שמונה
liberated / liberation	שיחרר / שחרור
celebrate / celebration	חגג / חגיגה
unexpectedly	בניגוד למצופה
worried	מודאג
notify	הודיע
mixed emotions	רגשות מעורבים
sad event	אירוע עצוב

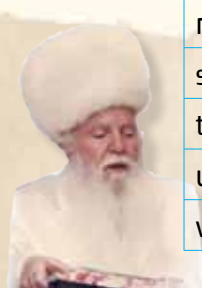
Write the translation

celebrate / celebration	
drafted to fight	
intertwined	
liberated / liberation	
mixed emotions	
notified	
sad event	
tragedy	
unexpectedly	
worried	

Complete the sentences

1. The family **celebrates** _____.
2. When the war broke out, the army **drafted** _____
_____ **to fight**. We were all very worried.
3. We **worried** because _____.
4. When we were **notified** that the war was over, we _____.
5. The **liberation** of Jerusalem was _____.
6. Our lives are **intertwined**. An example is _____.
7. She had **mixed emotions** when she found out that _____.
8. When he heard about the **sad event**, he _____.

You are going to read a passage about how the Six Day war affected the Getz family. What do you think will happen? Use as many words from the word list as you can.

While Reading

- ▶ How did Esther Getz feed so many people?
- ▶ One morning she couldn't milk the cows. Why?
- ▶ What did Rabbi Getz do?

Don't cry over spilt milk

With all of his greatness, Rabbi Getz was human. He and his wife Esther were blessed with many children. In addition, their home was always filled with many guests. In order to keep everyone well-fed, Esther Getz kept cows for milk and a garden for vegetables. Every morning, she woke up early and milked the cows.

One morning, after having given birth during the night, Rabbanit Getz was too tired to get up and milk the cows. So Rabbi Getz milked the cows instead. He had never milked the cows before and didn't realize that it was such a difficult task. When he finally finished, he sat down to rest. Much to his surprise, the cow kicked the bucket and spilled every drop of milk. Rabbi Getz then decided to sell the cows. From then on, he bought milk.

Post- Reading

Perry Como, a famous American singer, said, "I worked with the world's greatest talents and then went home to the world's greatest woman. It was, and is, a great life."

Make a connection between the quote by Perry Como and the reading passage. Use at least one example from the passage.

Part 4: Don't cry over spilt milk

Pre-reading

Words from the text

spilt / spilled milk	חלב שנשפך
human	בן אדם
blessed	מבורך
in addition	בנוסף
to give birth	ללדת
too tired	עייף מידי
milk the cows	לחלוב את הפרות
difficult task	משימה קשה
finally finished	סוף כל סוף נגמר

Write the translation

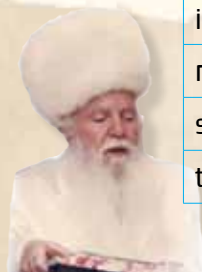
blessed	
difficult task	
finally finished	
give birth	
human	
in addition	
milk the cows	
spilt/spilled milk	
too tired	

Complete the sentences

- _____ spilt milk.
- She is **blessed** because _____.
- My wife **gave birth** to a _____.
- I am **too tired** to _____.
- Milking the cows** is _____.
- _____ is a **difficult task**.
- I **finally finished** _____.
- Humans** make mistakes. Only G-d _____.
- In addition** to everything she does, she also _____.

The passage you are about to read is about everyday life in the Getz family. The title is "Don't Cry over Spilt Milk". Based on the words from the text and the title, what do you think happens?

Use as many words as you can from the word list.

While Reading

- ▶ What was Rabbi Getz's dream?
- ▶ How did the counselor arrive at the moshav?
- ▶ Why couldn't he get home to Tsfat?
- ▶ How did Rabbi Getz solve the problem?

Travelling from Kerem Ben Zimra to Tsfat

Rabbi Getz fulfilled his dream; he made Aliya (עלה ארצה) and moved to the Galilee (גליל). He became both an officer in the army and a farmer while establishing a moshav called Kerem Ben Zimra (כרם בן זמרה). Kerem Ben Zimra was a great success and became a vibrant village. One Thursday, a counselor (מדריך) from Bnei Akiva visited the moshav to work with the local children. He arrived on his motorcycle. It began to snow. Since motorcycles can't drive in the snow, the counselor couldn't leave the moshav. He asked Rabbi Getz, "How will I get home in time for Shabbat?" "No problem," said Rabbi Getz with a smile. "You can ride on my donkey to Tsfat. Donkeys can travel in the snow." Concerned, the counselor asked, "But how will I return the donkey?" Rabbi Getz said, "When you get to Tsfat, turn the donkey around. Give him a pat in the right direction, and he will come home". The counselor followed Rabbi Getz's advice. Both the donkey and counselor arrived home in time for Shabbat (for the donkey, it was a round trip!).

Post Reading

What do you think happened to the motorcycle?

Part 3: Travelling from Kerem Ben Zimra to Tsfat

Pre-reading

Words from the text

fulfill a dream	מגשים חלום
establish	מייסד
vibrant village	כפר נמרץ ופעלתן
motorcycle	אופנוע
counselor	מדריך
snow	שלג
donkey	חמור
right direction	כיוון נכון
a round trip	נסיעה הלוך ושוב

Write the translation

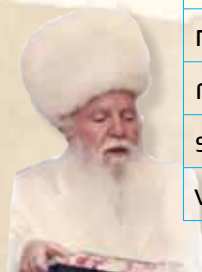
a round trip	
counselor	
donkey	
establish	
fulfill a dream	
motorcycle	
right direction	
snow	
vibrant village	

Complete the sentences

1. A **round trip** train ticket from _____ to _____ costs _____.
2. The **counselor** from Bnei Akiva works _____.
3. People used to ride on **donkeys** during _____.
4. The State of Israel was **established** _____.
5. She **fulfilled** her **dream** when she _____.
6. Instead of _____, he learned how to ride a **motorcycle**.
7. _____ **right direction**? I am lost.
8. _____ is an example of a **vibrant village**.

You are going to read a passage about travelling in the Galilee (גליל) in the winter. Name 3 possible hardships.

Use as many words as you can from the list.

While Reading

- ▶ Where was Rabbi Getz during the Holocaust?
- ▶ After the Holocaust, what did Rabbi Getz and his wife do?

Rabbi Getz and his wife survive the Holocaust (שואה) and take care of orphans

His life changed dramatically when the Holocaust (שואה) reached Tunisia. Rabbi Getz was taken to a labor camp. Despite the hardship of starvation and forced labor, he survived. After the Holocaust, Rav Getz and his family became involved in the Zionist movement. Rabbi Getz and his family went to France in 1949 and cared for orphaned teenagers who were making Aliya (עשו עלייה). Rabbi Getz and his wife Esther loved and attended to the teenagers as though they were their own children.

Post-Reading

Eli Wiesel wrote, "Hope is like peace. It is not a gift from God. It is a gift only we can give one another". Make a connection between Eli Wiesel's quote and Rabbi Getz's actions. Provide at least one example in your answer.

Part 2: Rabbi Getz and his wife survive the Holocaust and take care of orphans

Pre-reading

Words from the text

dramatically	בצורה דרמטית
labor camp	מחנה עבודה
forced labor	עבודת כפייה
despite the	למרות
hardship	קושי, מצוקה
starvation	רעב
survived	שרד
became involved in	היה מעורב ב...
orphaned teenagers	נערים יתומים
attended to	טיפל ב...

Write the translation

attended to	
became involved in	
despite the	
dramatically	
forced labor	
hardship	
labor camp	
orphaned teenagers	
starvation	
survived	

Complete the sentences

1. They **attended to** _____.
2. She **became involved in** _____.
3. **Despite the** _____, they still _____.
4. His behavior improved **dramatically** after _____.
5. The **forced labor** weakened their _____.
6. She suffered many **hardships** during the Holocaust, such as _____.
7. The first thing he did after he was released from the labor camp was _____.
8. The **orphaned teenagers** _____.
9. **Starvation** is caused by _____.
10. It is difficult to **survive** _____.

You are going to read a passage about Rav Getz and his wife both during the Holocaust and immediately following. What do you think happened to them?

Use at least 5 words or phrases from the word list.

While Reading:

A Young Rabbi and Active Boys

- ▶ Why didn't the boys want to learn?
- ▶ How did Rabbi Getz solve the problem?

In the early 1940's in Tunisia, (תוניסיה) a young rabbi's pupils did not want to come to school to learn. When he asked the boys why they did not come to class, they said that they would rather play ball. The rabbi returned home, changed out of his school clothes and put on his everyday clothes. He grabbed a ball and went to play with the boys. A few hours later, when the boys were tired, he brought them into the school and studied Torah with them. This continued until the boys decided that learning Torah is as much fun as playing ball.

This young rabbi was Rabbi Meir Yehuda Getz.

Post-Reading

Do you think Rabbi Getz was a responsible teacher? (yes, no)
Why? (You must provide an example from the text)

Can this happen in your school? Explain why or why not.

Part 1: A Young Rabbi and Active Boys

Pre-reading

Words from the text

active	פעיל
early	מוקדם
would rather	היו מעדיפים
returned home	חזרו הביתה
changed out of	החליף מ...
went	הלכו
a few hours later	כעבור מספר שעות
were tired	התעייפו
brought	הביא
continued until	המשיך עד ש...
decided that	החליט ש...

Write the translation

active	
brought	
changed out of	
continued until	
decided that	
early	
a few hours later	
returned home	
went	
were tired	
would rather	

Complete the sentences

1. **Active** boys like to _____.
2. She **brought** a bag to _____.
3. She **changed out of** his work clothes, and then he _____.
4. They **continued** eating **until** they _____.
5. She **decided that** _____.
6. In the early 1900's there weren't any _____.
7. _____, so he fed them.
8. **A few hours later**, she decided to _____.
9. They **returned home** because _____.
10. She **went home** after _____.
11. The pupils **were tired** because they _____.
12. I **would rather** _____ than _____.

You are going to read a passage titled "A Young Rabbi and Active Boys". What do you think the passage will be about? Use as many words as you can from the word list.

תחום הדעת: אנגלית (מפמ"ר: ד"ר ציונה לוי)

A One of a kind Rabbi; יחיד במינו;

Introduction to unit and pedagogical objectives

Dear English teacher,

The topic of this seven part teaching unit is Rabbi Getz: A One of a Kind Rabbi. When composing this unit it was important to me that the true person, who Rav Getz really was, shine through. I want your learners to identify with Rav Getz and/or the other characters, on a personal level. We learn better when we connect emotionally.

With the help of my colleagues from Ulpena Tsviya Maalot (especially Sima Getz and Esther Yagoda), and Rav Getz's family, I collected many interesting stories about his life. I chose my seven favorites. Each story represents a different period in his life. I hope you and your students enjoy reading these stories as much as I enjoyed listening to them and writing them.

Depending on the level of your class, you can complete each individual part of the unit in 3-5 lessons. When thinking about content I envisioned 7th-9th graders, but a strong 6th grade class, or a weak 10th grade class can benefit.

Most of all, please remember to have fun. At the end of the process, play ball in his memory. You'll understand why very soon.

Structure of unit

Each unit is structured in an identical manner.

- Pre-reading: Vocabulary is pre-taught to enrich the reading experience. Please ensure that your students understand the vocabulary before reading the text. This way the reading will be meaningful.
- While reading: Next to each text are basic understanding questions that reinforce students' understanding of the text.
- Post-reading: This section includes questions for both discussion and creative writing that elicit critical thinking about the passage.

כתיבה

פרנסין וידיקר, מדריכת אנגלית חמ"ד מחוז צפון

Francine Widerker, English counselor for Chemed

קהל יעד

כיתות ט'-י"ב, לפי רמת הכיתה

6th grade class - 10th grade class

מספר שיעורים מומלץ

Between 3-5 lessons for each part